

I Kongostatens tjänst 1906 – 1910

Minnen och dagboksanteckningar

**av Eskil Sundhagen,
svensk reservofficer i Kongo**

Eskil Sundhagen

Född den 22 september 1882, underlöjtnant i Norrlands dragonregementes reserv 23 januari 1903.

Studerade vid Tekniska högskolan 1902-1906.

Underlöjtnant i Kongostatens armé den 22 september 1906.

Efter tjänstgöring i Boma, Avakubi och Nepoko utnämnd till chef för Nepokostationen (Övre Ituri) den 26 mars 1908.

Deltog i militäroperationerna i Övre Ituri under upproret 1907 samt ledde militäroperationerna i norra Nepokoområdet 1908.

Utnämnd till löjtnant den 18 januari 1909.

Grundade stationen Botongwe i slutet av 1909 och kvarstannade som stationschef där. Återvände till Europa i maj 1910.

Därefter civilt verksam i Sverige i som korrespondent hos A. Bol. Troili maskinaffär, chefsassistent 1912 och kontorschef 1913-1918. Sedermera enskild verksamhet samt anställning hos Statens arbetslöshetskommission. Avliden den 18 oktober 1943.

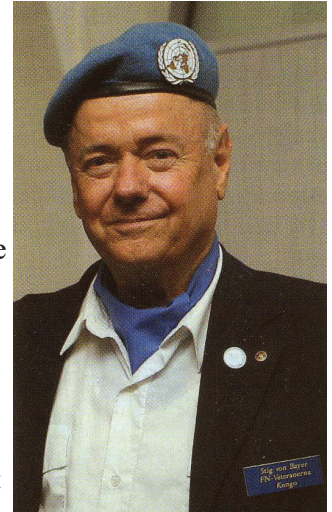
Kongoveteranen Stig von Bayers kommentarer till dagboken

Undertecknad vistades i Kongo 1949 -1954 tillsammans med föräldrarna, som var väg- och brobyggare i ”slavjagarprovinsen” Maniema, och som FN-officer 1960-64.

Från 1962 var tjänstgöringen i form av Field Liaison Officer, FN:s ”trouble-shooter” direkt underställt FN-högkvarteret i Leopoldville.

Löjtnant Eskil Sundhagen tjänstgjorde under åren 1906 – 1910 i nordöstra Kongo som chef för Nepoko-stationen, tre veckors fotmarsch nordost från Stanleyville (Kisangani), i ett område större än Belgien till ytan.

På ett mycket förtjänstfullt sätt lyckades han sätta stopp för de ständiga stamkrigen och kannibalismen inom sitt område, allt detta med ett minimum av våld och samtidigt möjliggöra för befolkningen att i lugn och ro odla sina grödor. Infödingsnamnet (Bafu moya) ett slag eller en örfil indikerar en som bestämt säger ifrån sedan är allt glömt och vi kan fortsätta som vänner. Namnet man fick var lokalbefolkningens betyg. Att dessutom lyckas med att få sina soldater att sluta med sitt traditionella uppförande som att våldta, plundra och eventuellt bränna byar för civilbefolkningen, ett i stort oöverskådligt problem idag, visar på utomordentliga chefsegenskaper.

1886 tillerkändes Kung Leopold II ”fristaten Kongo” mot bl.a. att han tillät frihandel och såg till att centrala Afrikas kräftsvulst nummer ett, den arabiska slavjakten eliminerades. Detta blev grunden för att över 600 svenska officerare fick rekryteras direkt från sina regementen till ett treårigt kontrakt i Kongo. Nästan alla som slutförde sin tjänstgöring i Kongo gjorde framstående insatser i kriget mot araberna som hade ca 20 000 man under vapen åren 1890 - 99 eller mot kannibalismen och de ständigt förekommande stamkrigen. Som alla krig kostade det mycket mer än kungen hade räknat med och han stod på konkursens brant när det blev möjligt att exportera gummi, vilket blev räddningen. Som en sorts värnplikt mot en gemensam fiende ålades samtliga byar att leverera gummi till ett fastställt pris. Detta fungerade väl tills Fristatens styrkor lyckades slå araberna i Kasongo i ett första slag 1892. Batetelastammen under Ngongo Lutete med 5000 man gick då över till belgarna under förutsättning att de fick behålla vapnen. 1890 hade Maniemas slavjägarkung efter nästan 40 år, återvänt till Zanzibar, Tiputip hade överlämnat allt till sina barn. Vid återkomsten med en enorm förmögenhet i slavar och elfenben, startade han den tidens mest effektiva propagandakrig mot belgarna, livligt understödd av både England och Frankrike, som bägge var intresserade av varsin del av Kongofristaten. Alla grymheter som slavjägarna begått skyldes på belgarna och ett faktum kvarstår att en lögn som upprepas tillräckligt många gånger blir dagens sanning. Således kan man idag se på de böcker och handlingar som ej nämner de arabiska slavjägarna att detta är en ny propagandaskrift i grunden finansierat av Tiputip eller hans anhängare.

När Batetelastammen gick över till belgarna efter slaget om Kasongo 1892 med 5000 man uppstod ett stort problem; Dessa kunde inte användas i det fortsatta kriget mot de arabiska slavjägarna utan delades upp för att dels sättas in i Kasai och Katanga samt huvuddelen efter Kongofloden för att driva in gummit. Detta gjordes ofta på det traditionella afrikanska viset och som de delvis fått lära sig av araberna, nämligen att hur mycket än byborna producerat, var det alltid för litet,

vilket motiverade både våldtäkter och kannibalism samt händers avhuggande för att ha förolämpat Allah och i vissa fall brändes byar. Stationscheferna, belgare eller skandinaver, ofta sjuka i hematomi eller malaria blev helt enkelt tillsagda att ”det här sköter vi själva bäst utan närvaro av några européer”. Säkerligen förlorade någon av dessa stationschefer helt enkelt förståndet efter ett eller två år i denna ”vanvettets miljö”.

Först 1899 kunde de sista Batetelas skickas hem till Kasai. De fruktansvärda övergrepp, som dessa begått skyldes helt på belgarna. Samma år stod det sista slaget mot Mahdins styrkor i Sudan och en normaliseringsprocess inleddes.

Först efter att krigen mot de arabiska slavjägarna (Tiputip (Hammed bin Muhammed Maredjebi) i Maniemaprovinsen och Mahdin från Sudan) avslutats 1899, kunde en uppbyggnadsperiod påbörjas. Fristaten blev belgisk koloni 1908.

Eskil Sundhages uppgift att, som stationschef återställa ordningen i området, möjliggjorde för kvinnorna att ostört sköta sina fält utan att riskera våldtäkter av kringströvande kannibaler eller att tas som slavar av araberna, hade en direkt inverkan på försörjningsläget, som förbättrades månad för månad. Den tidigare närmast permanenta hungers- och osäkerhetsperioden, kombinerat med de arabiska slavjägarnas härjningar sedan mitten av 1800 talet och ovanpå detta stamkrig mellan olika kannibalstammar, hade lett till svår hungersnöd med miljontals offer, dock ej i närheten av fantasiuppgifterna i Hoshchilds bok om minst 10 miljoner, eller fler än hela Kongos dåvarande befolkning.

En uppbyggnadsperiod utan svält med ordnade förhållanden, följde fram till självständigheten 1960, då en återgång till urgamla traditioner med kannibalism och stamkrig inleddes, nu främst i östra Kongo.

1960-1964 genomfördes FN-operationen ONUC i Kongo, varvid utbrytarstaten Katanga återfördes till Kongo 1964 (då FN-insatsen var under avveckling) började det s.k. Simba- och Maimaiupproret i östra Kongo. Upproret bedöms ha kostat runt en miljon människors livet. Kvinnorna drabbades som vanligt värst och hungersnöd utbröt på nytt, allt i samband med att FN under första halvåret dessutom lämnade landet.

1994 skedde folkmordet i Ruanda med 800 000 döda Tutsi och omkring 2 miljoner Hutu flyr till östra Kongo, vilket resulterade i dels storskaliga etniska oroligheter i östra Kongo och dels att Hutu genomför upprepade anfall in i Rwanda.

1996 – 1997 Mubutos Kongo, anfalls av en rebellrörelse som stöds av Rwanda och dessutom deltar trupp från Uganda. Laurent Kabila tar över landet i maj 1997.

1998 – 2003 I augusti 1998 börjar en andra rebellrörelse mot Kongo. Rwanda och Uganda verkar på rebellernas sida. Regeringssidan får stöd av Angola, Zimbabwe, Tchad och Namibia – kriget kallas även Afrikas ”första världskrig” och resulterar i att kanske 4-5 miljoner dör som följd av främst krigets sidoeffekter.

2006 och framåt är det stora problemet tusentals våldtäkter som har förövats av kringströvande Maimai- och Interhamweband (de senare från Rwanda och även delaktiga i Tutsimassakern). Dessutom tillkommer problemen med den nationella kongolesiska armén som har s.k. ”impunité”, d.v.s. personer i uniform som är svåra eller omöjliga att ställa inför rätta. Samma sak gäller Maimai som nu integreras med kongoarmén efter att ha hjälpt till i kriget mot Mobutu.

Konsekvensen blir återigen att det kommer det att råda hungersnöd så länge kvinnorna inte ostört kan arbeta på sina fält.

Stig von Bayer

Vice ordförande i Kongoveteranerna

I Kongostatens tjänst 1906 – 1910

Minnen och dagboksanteckningar

**av Eskil Sundhagen,
svensk reservofficer i Kongo**

Statens Försvarshistoria Museer
Skrift nr 20

Omslag: Flodöverfart under en expedition/ På expedition i djungeln

Försättsblad: Erik Sundhagen

© Urban Schwalbe

Layout: Christian Braunstein

ISBN 978-91-978595-9-2

Bilder: Urban Schwalbe

Tryckeri: Hallvigs Reklam AB, Morgongåva

Förord

Denna dagbok, skriven av Eskil Sundhagen under hans tid 1906-1910 i Fristaten Kongo (från 1908 benämnd Kolonin Belgiska Kongo), har varit liggande i vårt släktarkiv ända tills nu. Eskil Sundhagen var min farmors bror och ensamstående.

Efter studentexamen blev han underlöjtnant i Norrlands dragonregementes reserv 1903.

Han studerade i fyra år vid Tekniska högskolan varefter han 1906 liksom många andra skandinaver sökte äventyret i Kongo.

Dagboken och de flesta av hans medtagna minnessaker i form av spjut, pilar, knivar etc. har nu hamnat hos mig. En del minnessaker har donerats till Etnografiska museet i Stockholm.

Det enda jag hört talas om honom var från min farmor, att han tjänstgjort i Belgiska Kongo och att han ville ge en nyanserad bild av händelserna där. Själva manuskriptet med många fina fotografier hittade jag långt senare. I manuskriptet står på ett ställe "30 år senare", vilket torde visa, att han så sent som kring 1940 hade gjort korrigeringar och kompletteringar. Han avled 1943, troligen i sviter av malaria.

Jag lämnade materialet för expertgranskning till vikarierande Afrikaintendenten, Fil.dr. Michael Barret vid Etnografiska museet i Stockholm, som har svarat följande: "Eskil Sundhages manuskript *I Kongostatens Tjänst* är av stor kulturhistorisk och historisk betydelse. Skildringen av tjänstgöringen i Kongo under början av 1900-talet ger intressanta vittnesmål från en militärs perspektiv och därmed insikter inifrån den brutala koloniseringen av området. Tillsammans med Sundhages fotografier och en etnografisk samling som nu finns på Etnografiska museet är manuskriptet en viktig källa för vår förståelse av situationen både för lokalbefolkningen och också de många skandinaver som verkade i Kongo." Han har i sin tur även skickat det till kongo-experten Espen Waehle på Nationalmuseet i Köpenhamn för utlåtande. Det visade sig glädjande nog att dagboken och bilderna kvalitetsmässigt klart skiljer sig från andra liknande skildringar

och därför är mycket värdefulla. Se Espen Waehles granskning av manuskriptet och bilderna på sidan 5, vilken också ger en bra introduktion till dagboken.

Vidare har jag kommit i kontakt med kongoveteranen Stig von Bayer, vice ordförande i Kongoveteranerna. Han är uppväxt i Kongo och har även tjänstgjort där som FN-officer på 1960-talet. Även han fann att Sundhagens anteckningar och bilder var mycket intressanta och värdefulla samt att de dessutom har en koppling till förhållandena i Kongo långt senare. Han har bl.a. publicerat *Bwana Kabamba, Svensk FN-officer bland kannibaler och minor, Kongo 1949-1964*.

Det har skrivits och diskuterats mycket om Kongo. Nu senast, under hösten 2012, har det t.ex. kommit ut ett omfattande verk, *Kongo – en historia* av David van Reybrouck. Denna bok behandlar hela tiden från 1870 och fram till våra dagar och. Han har där bl.a. tagit med många intervjuer.

Eskil Sundhagens dagbok ger sin syn på hur en svensk officer upplevde förhållandena i Kongo. Kanske har inte han drabbats av de värsta missförhållandena där just han tjänstgjorde?

Språket är, för att behålla autenciteten, inte omarbetat men det är fullt läsbart även i dag. Dåtidsens benämning på svarta har t.ex. därför behållits. T.ex. orden "neger" och "inföding" hade på den tiden inte samma negativa klang som i dag.

Jag hoppas att läsaren kommer att ha behållning av denna fängslande och livfulla berättelse, skriven av en ung svensk i en svunnen tid och i en annan värld.

Stockholm den 9 januari 2013

Urban Schwalbe

Innehållsförteckning

	<u>Sid</u>
Värdering av Erik Sundhagens Kongo-manuskript	5
Kolonialkurs i Bryssel	7
Båtresan från Antwerpen till Kongo	8
Utbildning i Boma	10
Med ångbåt och järnväg längs Kongofloden mot Leopoldville	14
Tre veckors färd med båt till Stanleyville	15
Allmänna förhållanden samt 22 dagars resa till Avakubi	18
Uppdrag i Avakubi	20
Upplevelser och iakttagelser mitt i hjärtat av Afrika	24
Expedition mot upproriska stammar	28
En ny station upprättas i Walesseområdet	39
Polisoperation norr om Nepoko	46
Det dagliga livet på stationen	52
Anklagelser om missförhållanden i Kongostaten	65
Djurlivet	68
Äventyr vid upprättandet av en ny station i Botongwe	71
Lugnet återställt och min fjärde jul i Kongo	80
Uppbrottet från Kongo	87

Värdering av Erik Sundhagens Kongo-manuskript

Vid första anblicken verkar manuskriptet vara en mycket traditionell reseskildring från Kongo i likhet med de omkring etthundra liknande nordiska böcker och en lång rad opublicerade manuskript vi känner till. Sundhagens manuskript har emellertid många kvaliteter som oftast saknas i andra Kongominnen.

Innehåll och form liknar i hög grad det man känner till från andra Kongoskildringar. Manuskriptet är skrivet dels som minnes- och dagboksnotiser för författaren själv och dels för att ge andra en inblick i vad det kunde innebära att gå i Kongostatens tjänst under kolonialtiden. Vi får veta det hela: resekamraterna, tiden i Belgien, uppehållen på vägen och ankomsten till Kongo. Ända fram till att Sundhagen kommer fram till sin postering i nordöstra Kongo är det en allmängiltig men bra berättelse om en ung mans upplevelser i utlandet.

Det är när Sundhagen börjar skildra sitt arbete på platser som Avakubi, Nepoko och straffexpeditionerna i Duranga och Arawimi som han utmärker sig. Det är i de många Kongoskildringarna dessvärre ofta vanligt att författaren antingen anonymiserar eller av någon anledning inte ser något skäl till att återge namn på platser eller personer på ett korrekt sätt. Därför mister skildringarna ofta sitt vetenskapliga och dokumentariska värde. Sundhagen däremot är en god dokumentarist.

Jag har själv arbetat i Övre Ituri och läst en del om regionens administrativa och koloniala historia. Jag tvekar inte att säga att Sundhagens manuskript är av värde för förståelsen av både lokalhistoria, etnografi och kolonialhistoria, t ex vad gäller Lese-grupperna i nordöst (av Sundhagen kallade Walese). Om man jämför Sundhagens berättelser med andra arbeten framstår möjligheten att manuskriptet kan vara en särskilt värdefull källa till förståelse av en särskild epok i Kongos historia. Det har efter hand dykt upp några exempel på hur okända nordiska manuskript, dagböcker och brev har kunnat kasta nytt ljus över lokal- och kolonialhistoria. Det skulle inte alls förvåna mig om Sundhagens

manuskript skulle visa sig vara av en sådan kaliber, men det återstår mycket arbete för att slutgiltigt kunna fastslå detta. Under stor del av tiden i Kongo deltog Sundhagen i olika militära expeditioner och lägger vikt vid att det diplomatiska arbetet dominerade över det militära bruket av våld och tvångsmedel. Man ska alltid kontrollera denna typ av egen berättelse mot andra källor (jag känner dock inte till hur bra denna regions historia under den aktuella tiden är representerad i arkiv och andra institutioner), men Sundhagens framställning har i alla fall paralleller med många andra nordiska källor. Genomgående har många av Kongo-officerarna varit rättframma och ärliga om sin roll i Kongo. Vi vet att några av dem hade uppdrag som förde dem ut i krig medan andra koncentrerade sig på att tillägna sig språk och diplomatiska talanger. Sundhagen finner också skäl till att kommentera kritiken mot Kongostaten. Han tillbakavisar i hög grad kritiken, men utgår då från de lokalkunskaper och erfarenheter han själv hade. Det finns anledning att säga att han i så måtto har rätt till en viss grad – han har nämligen själv inte arbetat i de områden där övergreppen och tvånget att arbeta på gummiplantagerna var särskilt utpräglat. Samtidigt kan man hävda att han troligen inte haft den fulla inblicken hur beskattningen av lokalbefolkningen påverkade den lokalsamhällets ekonomi. Han berör för övrigt inte betydelsen av det tvångsarbete som i stora delar av Ituri-området var nästan ödeläggande för lokalsamhällena. Under de år som etnografiska museer tillsammans med universitet och andra institutioner har arbetet med Nordens roll i kolonialiseringen av Kongo har det funnits en glädjande tendens att Kongoresenärers efterkommande har ställt privat material till forskningens förfogande. Det vanligaste har varit att materialet har överlämnats till offentliga institutioner som museer, bibliotek eller arkiv, men det finns också flera fall där privatpersoner har velat behålla materialet för sig själv, men givit full tillgång till de existerande källorna. I det här fallet vill jag ge rådet att detta manuskript och andra eventuella handlingar som Sundhagen lämnat efter sig på

ett eller annat sätt måtte ställas till förfogande för framtida forskning. Jag skulle själv mycket gärna ta emot kopior av både skrift och fotografier. Detta är nämligen en region jag planerar att arbeta vidare med. För ett par veckor sedan fick jag mig tillsänt ett fotoalbum som tillhört Sundhagens förste chef i Ituri: kommendant Engh. Det hade varit intressant att jämföra Enghs fotografier med motsvarande från Sundhagen. Efter att ha gått igenom Enghs album kommer jag att överlämna det till Handskriftssamlingen vid Nasjonalbiblioteket i Oslo. Jag har fått tillåtelse av hans son Ole Engh att bedöma vilken offentlig institution som bör äga albumet och Handskriftsavdelningen har redan visat sig intresserad.

Fotografierna i Sundhagens manuskript är också av ovanligt hög klass. I motsats till många andra från samma period är de både skarpa, har en bra komposition och innehåller information.

Espen Waehle

Inspektör för Afrika, Nationalmuseet, Köpenhamn

Översättning av 1:e intendent Thomas Roth, Armémuseum, Stockholm

Kolonialkurs i Bryssel

”Hur stor kaliber har Albini-geväret?” ”Elva millimeter, Monsieur le Commandant”! ”Sap-ris-ti!”

Den annars så älskvärde commandant van der Linden rynkade binstert ögonbrynen. Roten och upphovet till hans dåliga humör satt mitt emot honom; det var en ung svensk underlöjtnant, som han just höll på att examinera i vapenlära. Den olycklige ville giva Albini-geväret en millimeter mindre kaliber, än det i verkligen har; undra på att le commandant's uppsyn mörknade inför en sådan okunnighet, övriga stötestenar klarades emellertid utan svårighet. Vi voro sju stycken, som följt kolonialkursen i Bryssel, nämligen, utom jag själv, en dansk secondlöjtnant, fyra belgier och en italienare, och vi stodo nu i begrepp att inom närmaste tiden inskeppa oss till Kongo. Kursen hade varit instruktiv och undervisningen gedigen. Vi kunde de afrikanska exercisreglementena på våra fem fingrar, en juris doktor hade proppat oss fulla med lagar och förordningar och dekret, och vi hade lärt oss att behandla en malariaattack och dysenteri likaväl som ett ormbett eller en blesstyr efter en förgiftad pil. Doktor van Campenhout hade invigt oss i hästkurer, som kommo en att beundrande tänka: ”det där var riktiga tag! Går allting annat i samma stil där nere, så blir det nog tre trevliga och omväxlande år.” Och det blev det också.

Under vistelsen i Bryssel träffade jag åtskilliga skandinaver, och det är särskilt tre av dem, som fäst sig i mitt minne. Jag omnämner dem därför, att deras öde är typiskt för många hundrade Kongo-tjänstemäns, och därför att de hedrade mig med sin vänskap.

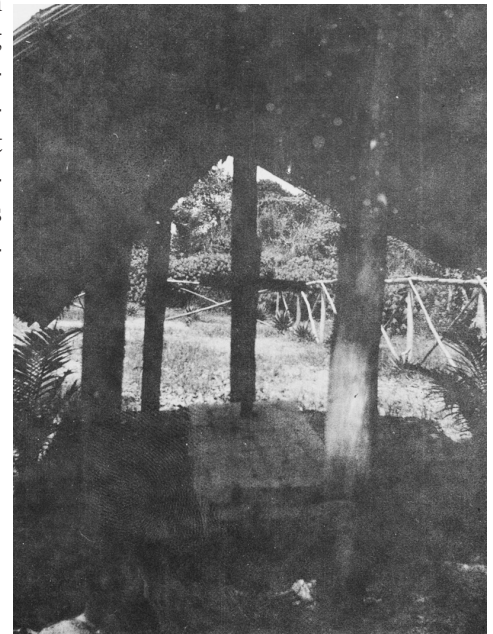
Commandant Sandelin var en f.d. svensk officer, som hade en lång och hedrande tjänstgöring bakom sig, och som under sista tiden beklätt en hög administrativ befattning. Under sin andra term ådrog han sig emellertid en svår leversjukdom och måste vid hemkomsten underkasta sig en livsfarlig operation. Denna lyckades visserligen, men han blev sedan aldrig riktigt bra och var märkt för livet. Han fullgjorde emellertid ännu en tredje term som zônechef i Stanley Falls. Jag var rätt mycket tillsammans med Sandelin under min vistelse i Bryssel. Han var hjälpsam och godhjärtad och ställde sin stora erfarenhet till förfogande samt hjälpte mig i råd och dåd. Sandelin blev efter professor von Schwerins död Kongostatens konsul. Han avreste emellertid på hösten 1911 till Bryssel för att återvända till Kongo, men dog kort därefter.

Då jag anlände till Bryssel, hade föregående kolonialkurs nyligen avslutats, och bland eleverna i denna kurs var en norsk sekundlöjtnant Grinde. Han var en mycket skötsam och plikttrogen man

och hade tagit anställning i Kongostatens tjänst för att bli tillfälle lägga av litet pengar till hjälp åt sin gamle far. Då vi andra hedrade stadens nöjesetablissemang med vår närvaro och på så sätt förslösade våra pengar, satt han hemma och studerade Kongos geografi. Han förebrädde oss också ofta vårt lättsinne och vår sorglöshet men talade mestadels för döva öron. Man kunde ju tycka, att en mild försyn borde ha tillåtit denne hederlige man att förverkliga sitt vackra uppsåt -- att hjälpa sin gamle fader — men så blev det ej. Grinde dog ett par år senare efter svåra lidanden och ligger, begravnen i Lisala. Det var med verklig sorg, jag mottog underrättelsen om det öde, han gått till mötes. Grinde var storväxt och besatt ovanliga kroppskrafter, en verklig vikingatyp. Han borde med sin starka konstitution haft förutsättningar att uthärda klimatet men dukade ändå under.

Löjtnant Larsen var en dansk, som fullgjort tre år i Kongo och nu var hemma på semester. Han reste tillbaka med båten närmast före vår och blev ett år senare utnämnd till kapten, även han föll offer för klimatet. Under en expedition ådrog han sig hematuri. Då han märkte, att han fått denna farliga sjukdom, lät han soldaterna placera sig i en pirog och gav dem order att skyndsammast möjligt taga sig fram efter Aruwimifloden till närmaste station, Bomili, Han hann emellertid aldrig fram utan dog på vägen. Jag hade vid min hemresa tillfälle besöka hans grav.

En enda gång under min vistelse i Bryssel hade jag tillfälle att se kung Leopold. Det var på nationaldagen den 21 juli vid ett Te Deum i Sankt Gudnekatedralen. Han var trots årens tyngd en imponerande gestalt.

*Kapten Larsens grav
i Bomili*

Båtresan från Antwerpen till Kongo

Den 20 september 1906 embarkerade vi i Antwerpen "Bruxelle-ville". Båten låg förtöjd i närheten av det gamla fästet Steen och kajerna voro som vanligt vid dessa tillfällen till trängsel fyllda av folk. Anhöriga och vänner togo ett rörande avsked av de bortresande; ovissheten om de någonsin skulle få återse varandra, gjorde för många avskedet svårt. Snyftningar hördes och ögon tårades. I det ögonblick båten kastade loss, stämde en musikkår upp den belgiska nationalhymnen "la Brabançonne », mängden ropade sina sista avskedshälsningar, och ett hav av vita näsdukar viftade farväl. Det var högtidligt och stämningsfullt, det är icke tu tal om det, men min danske kamrat Hansen och jag, som inga kära anhöriga och bekanta hade på kajen, fångades nog ej riktigt av stämningen. Det dröjde ej heller länge, förrän vi dök ned i röksalongen för att avsmaka det beryktade mörka öl som kongo-båtarna alltid medförde.

I Nordsjön fingo vi den första känningen av sjögången. Den var ganska lindrig, men många blevo icke dess mindre sjösjuka. Värre blev det; då vi kommo ned till Bisquaya-bukten. Denna är ju känd för att vara gropig, och även denna gång gjorde den skäl för sitt dåliga rykte. Damerna höllo sig samtliga i sina hytter, och vid middagen försvann den ena efter den andra av herrarna och detta, ibland med en fart som kom vederbörande att totalt förlora sin värdighet. Humöret höllo de dock alla uppe och skrattade och skämtade in "i det sista". En del höllo sig envist kvar på däck, då de förmenade, att det var ännu sämre att gå ned och lägga sig i hytten. Då jag kom upp på däck efter middagen, funnos där åtskilliga av dessa sjuklingar och bland dem några stycken katolska missionärer. Det var en grotesk syn att se dessa vördnadsvärda män, hängande över relingen och offer för sjösjukans alla kval. Mot kvällen blev sjön ännu våldsammare, och vågorna slog ibland upp på övre promenaddäcket. Hansen och jag, som fördrevo kvällen med att spela ecarté, hade ingen känning av ovädret; endast vid ett tillfälle måste jag gå ut och ställa mig en stund midskepps, där rullningen känns minst, och då gick olustkänslan över. De, som varit riktigt ordentligt sjösjuka, försäkrade mig emellertid efteråt, att det var det fasansfullaste, de någonsin genomgått.

Många nationaliteter och yrken voro representerade ombord. De flesta av passagerarna voro, som naturligt är, Kongostatens

tjänstemän: officerare, underofficerare, domare, civila tjänstemän. Dessutom funnos belgiska katolska missionärer av Sacré-Coeur- och Jesuiter-orden, engelska protestantiska missionärer, fransmän destinerade till Senegal och franska Kongo etc.

Samtliga av officers rang reste i första klass, underofficerare och vederlikar i andra klass. Vi, som voro kamrater från kolonialkursen, åto vid ett särskildt bord och hade mycket muntert.

Maten var utmärkt och riklig som alltid ombord. Konsert gavs varje dag på förmiddagen, ävensom taffelmusik vid middagen. Till middagen serverades ½-butelj vin per man. Det är klart, att med den kraftiga diet vi förde, och med all den friska luft vi insöpo under resan, borde vi anlända till Kongo i utmärkt kondition. Så blev även fallet, och detta saknade nog ej sin betydelse för vår förmåga att uthärda den första tidens påfrestningar av det tropiska klimatet.

Efter sju dagars resa fingo vi Tenerifas pik i sikte. Till en början urskilde man i kikaren endast den översta toppen, som stack upp vid horisonten, men så småningom allt efter som vi närmade oss, höjde såg berget allt mer ur havet, tills slutligen ön i sin helhet låg blottad för våra blickar, badande i solljus och grönska. Det skådespel, som erbjöds oss, var storslaget, och om händelsevis någon av passagerarna förut tvivlat på, att jorden är rund, måste han nu ha blivit tagen ur sin villfarelse.

Huvudstaden på Kanarieöarna, Santa Cruz, är som bekant belägen på Tenerifa och känd och omtalad för sitt natursköna läge. Båten ankrade på reddan, och då några timmars uppehåll skulle göras för kolning, passade vi naturligtvis på att göra ett besök i land. Ön är så bekant genom resebrev och skildringar, att en beskrivning av densamma är överflödigt. Jag kan dock ej undgå att här instämma i samtliga resandes förtjusning över den natursköna och på samma gång idylliska tavla, som Tenerifa bildar. För att ej bli hänförd över densamma måste man vara totalt oemottaglig för alla skönhetsintryck.

Överfarten från båten in till staden ombesörjdes av spanska rod-dare till en taxa av en franc per person. Under denna överfärd hände mig en liten malheur. Det säte i aktern, där jag tagit plats, var betäckt av en röd filt, och denna blev av vågsvallet nedstänkt och fuktig. Kvalitén var emellertid ej bättre, än att filten färgade av sig, så att, då jag skulle stiga i land, befanns det, att jag var

alldeles rödmålad bak. Till saken hört att vi för första gången hade våra nya vita uniformer på oss. Detta väckte naturligtvis ganska mycken munterhet hos de övriga passagerarna, men löjet hos flera av dem övergick snart i den oresonligaste vrede, då de märkte, att de själva råkat ut för samma missöde. Olyckligtvis kunde ingen av oss tala spanska, och vad de båda spanska rod-darna svarade på den skur av ovett och tillvitelser, som haglade över dem, skall väl aldrig bli uppdat. Om passagerarna skreko och gestikulerade, så var deras svada ändå ingenting emot de båda spanjorernas, och varken skällsord eller kraftuttryck beto på dem. Det var endast att giva tappt och åter begiva sig ombord och byta om.

Freetown, huvudplatsen i den engelska besittningen Sierra Leone, angjordes efter 12 dagars resa, och då båten ånyo skulle kola här fingo vi tillfälle gå i land.

Då Kongobåtarna göra något längre uppehåll i de västafrikanska hamnarna, tillåtas vanligen besökande komma ombord och så även här. Så snart den sanitära undersökningen samt formaliteterna med tullen voro undanstökade, översvämmades båten av en hop infödda köpmän. De varor, de hade till salu, var mest värde-löst kram, och några vidare affärer gjordes nog icke, därtill voro priserna alltför fantastiska. Det var emellertid ganska lustigt att se och höra på kommersen. Jag kommer särskildt ihåg en äldre man som bjöd ut en matta av enklaste slag, flätad af någon sorts fiber; den kunde väl på sin höjd vara värd ett par francs. Han be-gärde emellertid trettio och försäkrade, att det var rent rövarpris. Den gick slutligen efter mycket prutande och köpslående och gestikulerande för tre francs, och gubben var nästan gråtfärdig, då han accepterade detta pris. Men då köparen ögonblicket efter vände ryggen till, försvann hans bedrövade uppsyn, och han gri-nade helt belåtet och illmarigt, då han stoppade pengarna i fickan. Då den för dessa besökare utmätta tiden var slut, gavs signal till avfärd, och samtliga lagade sig i väg med i sina roddbåtar och kanoter. Ett par infödda poliser, som kommit ombord för att hålla ordning på sina landsmän, och som tyckte, att det ej gick fort nog, dammade på dem käppar och brädstumpar och andra tillhyggen. Det var ett skrikande och hojtande, som kunde kommit en att bli nervös, om man ej varit i den lyckliga åldern, då man inga nerver hade.

Sierra Leone var illa beryktadt för sitt osunda klimat och kalla-des "de vitas kyrkogård". Staden var välbyggd och tedde sig för oss helt idyllisk med sina små nätta hus, bäddade i grönska. Jag minns, att jag jämte ett par andra passagerare intog förfriskningar

i en diminutiv restaurant, som innehades av en infödd. Vi instal-lerades på en väl skuggad och sval veranda, och uppässningen såväl som varorna voro förstklassiga. Jag kanske borde tillägga, att även priserna voro det.

Samtliga tjänstemän vid tull, post etc. bestodo av färgade "co-loured gentlemen" och de skötte, enligt vad det sades, sina ålig-ganden på bästa sätt, och talade f. ö. engelska väl.

Efter 16 dagars resa nådde vi ekvatorn. Passagen skulle natur-ligtvis celebreras på övligt sätt, och de gamla afrikaner, som funnos ombord, hade flera dagar i förväg underhållit oss med detaljerna i de fasansfulla prov, vi nu skulle få genomgå. Det blev dock ej så farligt. Klockan elva steg Neptunus ombord med sin treudd i handen. I sviten märktes bl. a. hovbarberaren, ut-rustad med en rakkniv af trä i jätteformat; dessutom två stycken kungliga gendarmer, beväpnade med ofantliga huggare. Deras uppgift var att i hytterna eftersöka och upphämta de passagera-re, som eventuellt sökte undandraga sig den av Havens Konung påbjudna ceremonien. De, som redan passerat linjen, voro fri-tagna och intogo sina platser som intresserade och skadeglada åskådare. Vi andra ropades upp i tur och ordning och fingo först en ordentlig doppning i dopfunten, ett träkar, som stod uppställt på däck, blevo sedan intvålade och ganska omildt och vårdslöst rakade av hovbarberaren samt fingo sedan mottaga dopattes-ten. Denna, som var försedd med Belgiens, Kongostatens och kung Neptunus emblem och den senares sigill var av följande lydelse:

"A tous présents et à venir salut! Nous NEPTUNE, roi des mers, déclarons que notre sujet bienaimé X. X. a ce jour subi avec ré-signation le BAPTÊME DE L'EQUATEUR par notre barbier royal en Notre présence sur le steamer Bruxellesville de la Compagnie Belge Maritime du Congo, en preuve de quoi nous lui donnons ce présent certificat qui l'exonera à l'avenir de tout épreuve similaire. Donné le 6 du mois d'Octobre 1906. NEP-TUNE "

eller i översättning: "Till alla närvarande och kommande Vår hälsning! Vi NEPTUNUS, Havens Konung, göra härmed veter-ligt, att vår högt älskade undersåte X. X. denna dag med resigna-tion har undergått ekvatorsdopet genom Vår hovbarberare i Vår närvaro, ombord å ångaren Bruxellesville, tillhörig Belgiska sjö-fartskompaniet, som bevis varå Vi till honom överlämna detta certifikat, hvilket för framtiden befriar honom från varje liknande hemsökelse. Givet den sjätte i månaden oktober 1906. NEPTU-NUS."

Några passagerare hade gömt sig i hytterna i den fåfänga tron att de härigenom skulle undgå Neptunus vakande öga. Denne, som emellertid kände sina undersåtar såväl till namn som antal, lät sina gendarmer hämta upp dessa motsträviga ur deras gömslen, och det enda, de vunno var en ännu omildare doppling och räkning än vanligt.

Efter 19 dagars resa ankrade vi vid Banana, Kongostatens utpost mot Atlanten, och följande dag fortsatte vi uppför Kongofloden till Boma.

Utbildning i Boma

Dagen efter vår ankomst var anslagen till uppvaktningar. På morgonen vid ½-9 tiden voro Hansen och jag ute på en promenad i staden för att orientera oss litet. Da vi passerade en av de förnämligare byggnaderna, som såg ut att hysa någon av regeringens byråer, kom därifrån utskyndande en äldre herre och frågade, om vi voro nyanlända. "Jag kan förstå det", sade han på vårt jakan-de och tillade: "Herrarna måste genast gå hem och sätta på sina korkhjälmars istället för dessa mössor; redan framåt 9-tiden på morgonen är det livsfarligt att gå med så tunn huvudbonad".

Mannen tilltalade oss på det hövligaste och älskvärdaste sätt, men som vi tyckte, att han verkade litet för beskäftig och lade sig i saker, som ej angingo honom, tackade vi litet kort för upplysningen. Vi funno sedan, att den, som tilltalat oss, var ingen mindre än Kongostatens Generalsekreterare monsieur van Damme, alltså näst generalguvernören högste ämbetsmannen på platsen, och av vad vi själva sedermera hade tillfälle att se och höra, blevo vi förvissade om, att han ej alls överdrivit faran av att gå med för tunn huvudbonad.

Generalsekreteraren var mycket uppburen och avhållen av alla, som haft förmånen att arbeta under honom. Vi voro också mycket skamsna efteråt, då vi fått klart för oss med vem vi haft att göra, och att det endast var den uppriktiga välvilja, som dikterat hans handlingssätt.

Klockan elva samma dag voro samtliga av officers rang befallda till audiens hos Generalguvernören, den belgiske generalen Lantannois. Vi samlades på den stora verandan utanför Generalguvernörens mottagningsrum och inkallades i tur och ordning av Generalsekreteraren, som föreställde oss. Bland de nyanlända

var en italiensk kapten X. jämte fru. Värmen var tryckande, och madame X. plågades synbart av densamma. Då de båda blivit föreställda, ville kaptenen yttra något om, att Madame besvärades mycket av hettan men som han ej var vidare styv i franska, sade han: "Madame est très chaude, Monsieur le Gouverneur Général", vilket emellertid betyder någonting helt annat. Generalguvernören syntes ett ögonblick förbluffad över denna rättframma upplysning av en nygift äkta man men fann sig genast och svarade med sitt älskvärdaste leende och under de övrigas illa dolda munterhet: "Parfaitement, Monsieur". Madame X. var emellertid belgiska och alltså hemma i franska språket, så det är nog troligt, att kaptenen fick veta, vad hans frid tillhörde, sedan de väl kommit på tu man hand.

Hansen och jag skulle nu stanna någon tid i Boma för att inhämta den praktiska tillämpningen av exercisreglementet och beordrades därför anmäla oss till tjänstgöring vid skolkompaniet, som stod under befäl av en belgisk kapten. Dit hänvisades även en av våra kamrater från kolonialkursen, italienaren Verdozzi.

Den belgiska franska exercisen är helt olika vår; så ske t.ex. alla vändningar på hälarna samt åt höger i st. för åt vänster; gevärsföringen är helt olika, ävenså bajonettfåktningen o. s. v. Allt detta var således nytt och måste nötas in under daglig övning.

Tjänstgöringen började varje dag kl. 6 på morgonen. Exercisen omväxlade med skjutning och fälttjänstövningar och en dag i veckan, varje torsdag, var bataljonsexercis. Efter bataljonsexercisens slut marscherade truppen från exercisfältet genom staden med musikkåren i spetsen. Denna musikkår är värd ett särskildt omnämnande. Densamma, liksom samtliga menige i truppen, be-

stod uteslutande av negrer, och man måste medgiva, att vad den presterade, var ägnadt att väcka förvåning. "Musiken" spelade alltid utan notor; antagligen hade det visat sig omöjligt att bringa vederbörande någon uppfattning av desamma. Musikdirektören, en belgare, som lärt upp de olika stämmorna en och en, måste därför själv kunna traktera alla i orkestern ingående instrument, och det resultat, han kommit till, var verkligen storartadt. Tamburmajoren får ej heller förbigås i detta sammanhang. Hans ståtliga uppenbarelse var en fröjd för ögat, och den grandezza, med vilken han förde sin stav, har jag varken förr eller senare sett maken till. Vid hans sida skulle våra ståtliga tamburmajorer från Stockholms vaktparad te sig helt enkla ut.

Exercisen och särskilt fälttjänstövningarna och marscherna voro ganska påfrestande i den tropiska hettan. Isynnerhet plågades vi i början av korkhjälmerna, som kändes helt lätt, då man satte den på sig, men som blev tung som bly, då man marscherat någon timme. Vi fingo emellertid från början inpräntat, att det var förenat med verklig livsfara att avtaga densamma, och den lättare uniformsmössan var tillåten endast mellan 6-8 på morgonen och efter kl. 5 e.m. Jag minnes en gång, under vår första fältmarsch, då vår belgiske kompanichef särskildt lade mig på hjärtat att vara försiktig. Då vi vid ett tillfälle hade slagit halt, tog jag av korkhjälmerna för att torka svetten ur pannan, och kaptenen, med vilken jag stod och samspråkade, sade genast till mig: "sätt för all del på hjälmerna; om Ni vill torka Er i pannan, så lyft hjälmerna rakt upp så mycket, som behöfs, men tag ej av den helt och hållet, så att solstrålarna träffa hjässan". Jag frågade honom, om det verkligen kunde vara så farligt, - jag drog mig härvid till minnes mitt första sammanträffande med Generalsekreteraren van Damme - och han försäkrade mig, att så var fallet. Under vår vistelse i Boma hade jag tillfälle övertyga mig om, att han hade fullkomligt rätt. En dag mötte jag i staden en europé, som kom promenerande i sällskap med en svart soldat. Han betedde sig litet besynnerligt, och negersoldaten var tydligen med för att vakta honom. Jag blev förvånad över denna ovanliga syn och frågade en i sällskapet, vad den betydde. Han berättade då att europén ifråga var en officer, som för kort tid sedan träffats av solsting och nu var komplett galen. En dag fick en matros å en i hamnen liggande ångare med livet plikta för sin oförsiktighet. Han hade, trots kaptenens uttryckliga förbud, gått ut i solen utan skyddande huvudbonad, träffades av solsting och föll ned stendöd. I vanliga fall är solstinget dödande; det är i själva verket ett slaganfall och ej att

förväxla med värmeslag. Symptomen och behandlingen äro även helt olika. Doktor van Campenhout - vår lärare i hygien å kolonialkursen - yttrade på tal härom "Le coup de soleil est produit par l'action du soleil sur le crâne et la congestion consécutive des vaisseaux du cerveau. En réalité c'est une apoplexie. Le coup de chaleur au contraire, peut frapper même a l'homme chaque fois qu'une température élevée est unie à la raréfaction de l'air ou à sa viciation et que les fonctions éliminatrices de la peau sont entravées. C'est donc une asphyxie" eller i översättning:

"Solstinget förorsakas av solens inverkan på kraniet och den därav följande stockningen i hjärnans kärl. I själva verket är det ett slaganfall. Värmeslaget däremot kan drabba även i skuggan, i fall av hög temperatur i förening med luftens förtunning eller förskämning och då hudens avsöndrande verksamhet hämmas. Det är alltså ett kvävningsanfall. Medan symptomen efter ett solsting äro: blodsprängt ansikte, intensiv huvudvärk, stark och hastig puls, så äro desamma för värmeslaget: kvävningsanfall, rubbad synförmåga, hastig stegring av temperaturen ända upp till 42 grader, svag puls och fullkomlig frånvaro av transpiration. I båda fallen inställa sig vanligen konvulsioner, medvetslöshet och kräkningar. De fall av solsting, vi höra talas om här hemma, böra förmodligen rättare rubriceras som värmeslag. Solsting drabbar vanligen endast nykomlingar. De, som varit någon tid i Kongo, känna faran och utsätta sig icke för densamma. Det händer ibland, att sådana nykomlingar, som ännu ej haft tillfälle att med egna ögon se de avskräckande följder, den minsta oförsiktighet kan ha, göra sig lustiga över, hur, gamla härdade afrikaner ängsligt skydda sitt huvud för solen, men detta tages alltid mycket illa upp av vederbörande. En episod faller mig härvid i minnet; den inträffade dock ej i Boma utan i Stanleyville. En civil tjänsteman, som var tämligen grön i Kongo, stod en dag samtalande med en högre ämbetsman, le Commissaire Général de Meulemeester. Solen var redan nere vid horisonten, och tjänstemannen ifråga var, som sagt, ganska grön och därtill ganska friskspråkig. Han pekade på sin höge förmans hjälm och frågade skattande:

"Är Monsieur le Commissaire Général rädd för månsting?" men fick följande beska svar: "Je sais que vous êtes bête. Monsieur, mais que vous êtes un imbécile ça je ne savais pas" dvs. « att Ni är dum det visste jag, men att Ni var ett sådant nöt, det visste jag ej."

Under de sista 14 dagarna fingo vi i tur och ordning föra kompaniet, så att då en av oss var kompanibefälhavare, de andra tjänstgjorde som plutonchefer. En dag, då jag förde kompaniet på en

fälttjänstövning, hade jag en kontrovers med Verdozzi. Denne, som förde tête-plutonen, fick order att sända ut vissa patruller. Verdozzi svarade utan vidare, att ordern var felaktig och stred mot reglementet. Till yttermera visso lämnade han sin plats hos plutonen, kom fram till mig och började leta efter fälttjänstreglementet i sina fickor. Var och en, som fört befäl över trupp i exercis och särskilt under fälttjänst, vet, att humöret vid dessa tillfällen lätt kommer upp till kokpunkten. Lägg här till att en glödande sol sände sina obarmhjärtiga strålar rakt från zenith och kom en att känna sig mera kokt än levande, att insubordinationen skedde inför truppen, samt att jag visste med mig, att jag kunde reglementet lika bra som Verdozzi, och man skall förstå, att det fanns förutsättningar att bli på dåligt humör. Jag råkade också i sådant raseri, att jag sänar ränt värjan rakt genom Verdozzi. Truppen förstod visserligen ej vad som sades, då den ej kunde mera franska än kommandoorden, men den begrep naturligtvis mycket väl, vad som försiggick. Jag tillsade Verdozzi - och jag fruktar, att jag gjorde det i mycket ohövliga ordalag - att ögonblickligen utföra ordern, varom ej arresterade jag honom. Verdozzi mumlade någonting, men lydde. Instruktionsofficeren, en belgisk kapten, hade under detta uppträde stått något avsidet och bevittnat det hela men lade sig ej då i saken. Efter hemkomsten, och sedan truppen ryckt in, kallade han oss emellertid till sig och förklarade, att de order, jag givit, voro riktiga. Vidare frågade han, om jag önskade ställa Verdozzi inför krigsrätt, i vilket fall han genast skulle låta arresteras honom. Jag avböjde emellertid detta. Senare på dagen gjorde jag på ett tillfredsställande sätt upp saken med Verdozzi i vittnets närvaro.

Dylika uppträden förekommo allt som oftast i Kongo. De olika nationaliteterna hade ofta svårt att draga jämnt, och detta var särskilt fallet med italienare och belgare. För min egen del var det enda gången, jag hade någon sammanstötning med en italienare, och jag har endast de bästa minnen av dem, jag sammanträffade med. Särskildt bevarar jag i tacksamt minne två italienska läkare; jag skall längre fram få tillfälle återkomma härtill.

Efter detta intermezzo umgingos vi icke vidare med Verdozzi utom tjänsten, men det skedde var dock glömt, och vi skildes som vänner. Verdozzi dog ett par år senare i klimatfeber.

Strax utanför Boma och bevakande inloppet till hamnen ligger fort Shinkakasa. Kommendant var en dansk officer, kapten Jensen, och till honom voro Hansen och jag ett par gånger utbudna på middag. En söndag då vi intogo middag å fortet, samlades vi först

i en liten paviljong för att tömma en aperitif och röka en cigarett. Denna paviljong var ett kärt tillhåll för en sorts små svarta ödlor, som sprungo upp och ned för väggarna och över möblerna. Jag förvånade mig över, att fortets officerare ej alls tycktes ta någon notis om dessa obehagliga passagerare, och det bekom ej kapten Jensen det minsta, då en dylik gynnare kilade upp för rockärmen och upp på axeln och sedan ner igen. Kapten Jensen skrattade åt min förvånade uppsyn och sade: "De här små ödlorna göra stor nytta; de taga flugor och alla möjliga små obehagliga krypdyr." Det fanns även gott om ormar på Shinkakasa. Ett par svenska underofficerare, som tjänstgjort där, berättade, att de ofta hittade ormar i sovrummen. De måste därför iakttaga största försiktighet och noga undersöka rummen och speciellt sängkläderna, innan de kröpo till kojs.

Uppe i vår förläggning vid skolkompaniet hade vi även gott om krypdyr, särskildt stora spindlar och kackerlackor. Däremot förekom intet av vår vanliga s.k. "ohyra". Hansen brukade beklaga sig över, att kackerlackorna, som voro tumslånga, åto upp hans stearinljus. Ormar hade vi däremot intet obehag av däruppe, och ej heller hittade vi så värst ofta några skorpioner. Det hände dock, att en och annan sådan kunde komma med sängkläderna in, sedan de legat ute på vädring, och våra uppassare hade stränga order att tillse, att dylika skadedjur genast avlivades.

Då vi efter förmiddagstjänstgöringens slut stegade upp till vår förläggning för att hålla siesta mellan kl. 12 - 2, passerade vi alltid en backe, som slingrade sig fram mellan klippblock och stenar. Detta var den varmaste tiden på dagen, och i denna stenbacke rådde en hetta, som var infernalisk. På stenarna och klippblocken lågo alltid en massa ödlor och solade sig och alltid precis på samma stenar; de hade tydligen utvalt de allra hetaste. Dessa ödlor voro rätt stora, ca 30 centimeter, och lyste i de grannaste färger: ljusgrönt och rött. De voro ej alls skygga, och fastän vi passerade alldeles bredvid, kröpo de sällan undan.

En dag gjorde vi bekantskap med en dansk sjökapten Berndt-sen. Han var befälhavare å en mindre kustångare Ludvig Wall, uppkallad efter en svensk maskinist, som på åttiotalet kom ut till Kongo. Ångaren Wall gjorde kortade turer efter kusten - ned till San Paul de Loanda i Portugisiska Västafrika och andra platser - samt trafikerade Kongofloden upp till Matadi. Kapten Berndt-sen var mycket gästfri, och Hansen och jag voro alltid välkomna ombord. Vi begagnade oss även därav, då båten låg för ankar i Boma, säkra som vi voro att få en god middag efter dansk matse-del och ett gästfritt mottagande, som var ärligt menadt. Sekonden

ombord var svensk och hette Frane.

I Boma fanns på denna tid ett ganska stort Röda kors sjukhem. Vi gjorde en gång ett besök där för att hälsa på en norsk löjtnant Steen, som i låg där i avvaktan på att transporteras hem till Europa. Han hade varit i Kongo i 1 3/4 år och hade ådragit sig en dysenteri samt var ganska illa därnär. Han trodde ej själv, att han skulle kunna uthärda sjöresan hem; hur det gick för honom, vet jag ej.

Den 15 November var årsdagen av Kongostatens grundande. Först hölls Te Deum i katolska kyrkan och sedan revy av hela garnisonen inför Generalguvernören. Salut gavs med 42 kanon-skott i tvenne omgångar, och på kvällen var konsert på "Place de la Marine."

Våra måltider intogo Hansen och jag å Hôtel Splendide. Av namnet att döma borde detta hotell vara ett ganska förnämligt ställe, men så var ej alls fallet i europeisk mening. Matsalen hade inga andra möbler än de enkla borden med sina stolar, och dekorativa anordningar saknades alldeles. Kosthållet var emellertid bra ehuru rätt dyrt. Under första tiden åto Hansen, Verdozzi och jag vid ett särskilt bord. Vid ett bord intill oss åto några stycken domare från appellationsdomstolen och då dessa fingo höra talas om min kontrovers med Verdozzi, inbjödo de Hansen och mig att flytta över till deras bord. Detta accepterades naturligtvis med tacksamhet, och angenämare bordskamrater kunde vi ej ha fått.

Staden Boma är byggd dels vid foten av och dels på sluttningen och krönet av den s.k. Bomaplatån. Tjänstemännens bostäder liksom övriga byggnader voro prydliga, och staden gjorde på nykomlingen ett ganska imponerande intryck. Klimatet ansågs dock osunt, och kyrkogården var välbelagd. På grund av sitt läge är staden svårt utsatt för solens strålar, och hettan under de varmaste timmarna av dagen är rent olidlig. Då jag säger, att Boma är en stad, så får man ej tyda detta så, att den förete den vanliga

anblicken av en europeisk stad med rätlinjiga, stensatta gator och husen vägg i vägg. En dylik afrikansk stad gör snarare skäl för namnet villastad. Husen stå isolerade, vart och ett på sin avskilda tomt, ofta med trädgårdsanläggningar och blomsterrabatter. Detta sätt att bygga är naturligtvis mycket ändamålsenligare i sanitärt hänseende, och då utrymmet är gott har man efter gottfinnande kunnat disponera detsamma.

Vår tjänstgöring i Boma närmade sig emellertid sitt slut. Dagen före avresan uppvaktade Hansen och jag i enlighet med givna instruktioner generalsekreteraren van Damme, som på sitt vanliga älskvärda sätt underhöll sig med oss och önskade oss lycka till; därefter uppvaktades generalguvernören, som även önskade oss lycka till fast i mera officiella än hjärtliga ordalag. Det sades om generalguvernören, att han icke tog någon i hand, som ej hade minst kaptens grad. Om detta var sant, så gjorde han dock denna gång ett undantag. Den tredje och siste, som vi uppvaktade, var befälhavaren över Kongoarmén. Befattningen uppehölls för närvarande av en officer, som var ganska nykommen till Kongo; den ordinarie innehavaren var för tillfället hemma i Europa på semester. Vi fingo här en hel del goda råd, och det anförande, vederbörande höll, framfördes med sådan pondus, att om vi ej vetat, att han var nykommen, så skulle vi säkert trott, att han var en gammal afrikan med stor erfarenhet. Han uppmanade oss bland annat att ej dricka för kallt öl och framhöll, att detta var särskilt riskabelt. Hansen och jag hade efteråt mycket roligt åt dessa föreskrifter, som vi visst icke ämnade följa. Officeren ifråga skickades efter någon tid sjuk hem till Europa och dog kort därefter. Elaka tungor påstodo, att han hade druckit för kallt öl. På kvällen samma dag hade domarna avskedsfest för Hansen och mig. Det blev en mycket munter tillställning, och åtskilliga flaskor champagne tömdes. Det var icke utan att jag hade litet huvudvärk dagen därpå.

Med ångbåt och järnväg längs Kongofloden mot Leopoldville

Påföljande dag stego vi ombord på ångaren Ludvig Wall, vilken skulle föra oss till Matadi. Det skulle dröja åratals, innan jag åter såg denna trakt på väg hemåt, och jag skulle få genomgå många lidanden och vedervärdigheter dessförinnan men också många muntrande lärorika och intressanta upplevelser.

Resan till Matadi tar endast några timmar. Från mynningen vid Atlanten och upp till Matadi är Kongofloden navigabel även för oceanångare, men här vidtaga de s.k. katarakterna, och floden blir – med undantag för en kortare sträcka mellan Isangila och Manyanga – ej åter segelbar förrän uppe vid Leopoldville. Mellan Matadi och Leopoldville har därför byggts en järnväg 400 km. lång, och med denna skulle vi fortsätta följande dag.

I Matadi finnes en svensk mission. Den ligger på södra sidan av Kongofloden, har ett högt och dominerande läge och tar sig ganska pampig ut. Hansen och jag togo oss en promenad dit ut för att hälsa på vederbörande och blevo mycket gästfritt mottagna. Missionären hette Gran; hans fru var nyss tillfrisknad från en hemmatur och hade varit ganska illa därnär. Vi blevo kvarbjudna på middag och fingo smörgåsbord med ansjovis och hårdt bröd och diverse andra läckerheter, som jag för min del ej smakade, sedan jag kom från Stockholm. Såväl missionären som hans fru syntes trivas bra med sitt arbete, ehuru de, liksom alla andra, klagade över det osunda klimatet. Missionen hade, som brukligt var, sin egen skola, och vederbörande tycktes nöjda och tillfredsställda med det resultat, de uppnått.

Dagen efter avreste vi kl. 8 på morgonen med tåg från Matadi och samtliga européer installerades i 1:a klass. Denna "1:a. klass" gjorde dock ej skäl för namnet; den var ej så bekväm som vår svenska III, klass. Varje passagerare disponerade en vridbar, golvfast stol invid ena långsidan med läderklädd och ganska hård sits. Någon restaurations förekom icke varken å tåget eller å någon av mellanstationerna, och då jag ej gjort mig underrättad om detta förhållande, blev följden, att jag åkte iväg utan matsäck. Hettan var olidlig, och som stolarna voro placerade invid fönstren, måste man under en del av resan sitta med korkhjärnen på till skydd mot solen. Hansen var i samma fördomelse som jag, och då vi anlände till Thysville efter 10 timmars resa, voro vi både hungriga och vid ett miserabelt humör.

För passagerarnes inkvartering funnos i Thysville s.k. "maisons danoises" (danska hus), små transportabla trähus ute på ett fält.

Hansen och jag togo ett sådant gemensamt i besittning. Då det senare på natten började regna, gjorde vi den oangenäma upptäckten, att taket var otätt, och i ett huj var min madrass genomvåt. Och vilket regn! Ett ordentligt skyfall hemma var som ett mildt och sakta droppande mot denna syndaflod. Jag måste flera gånger under natten upp och flytta på sängen för att söka en plats, där det ej regnade igenom. Någon sömn var ej att tänka på, genomvåta och frusna som vi voro. Det kan nämligen vara ganska kallt om nätterna i Kongo, d. v. s. icke kallt efter våra nordiska begrepp, men temperaturskillnaden mellan dag och natt är stor och gör sig särskilt kännbar i tropikernas fuktiga luft. Det är därför lätt att ådraga sig en feber vid ett dylikt tillfälle, i det visste vi, och vi voro naturligtvis angelägna att ej bli liggande sjuka redan under uppresan. Jag hade för fjärde gången varit uppe och flyttat på min säng och satt nu på sängkanten, knotande och argsint, och beklagade mig över, att jag ej haft förstånd ta med litet värmande fludium. Några droppar konjak skulle ha värmt lekamen och piggat upp livsandarna, det är säkert. Hansen hade den avundsvärda förmågan att alltid kunna hålla humöret uppe, och även i de vedervärdigaste situationer förstod han alltid att urskilja någon humoristisk poäng. Då jag berättade för honom, att jag förvandlat mina sista kontanta tillgångar i kondenserad mjölk, blev han på ett strålande humör, och då jag beskrev för honom, hur jag i ett svagt ögonblick låtit förleda mig till denna affärstransaktion av en köpman, som påstod, att mjölken var absolut nödvändig, om man ville behålla livhanken någon längre tid i Kongo, blev hans munterhet högljudd. Jag måste till slut själv skratta med. "Men lad os da for fanden drikke lidt av din mjoelk", utbrast Hansen, och med det bröto vi upp en ½ liters burk, men den smakade vedervärdigt. Intet smakar bättre än ett glas god och ren mjölk, men med denna steriliserade mjölk hade den intet annat än färgen gemensamt. Jag skänkte dagen därpå bort hela mjölkblådan till min boy (uppassare).

Klockan 7 följande morgon sutto vi åter på tåget men denna gång försedda med en ordentlig matsäck. Vid en station på vägen, där vi gjorde ett kortare uppehåll, uppvaktades vi av en kör av negerungar från den katolska missionen därstädes. Sånganförare var en jesuiterpater, som vi haft sällskap med på båten ut, för övrigt en mycket trevlig och glad jesuit. Negerbarnen sågo riktigt näpna och behändiga ut och sjöngo ej alls illa.

Järnvägen mellan Matadi och Leopoldville byggdes under åren 1890 - 1898 och kostade 50 millioner kronor, en oerhörd summa med tanke på den billiga arbetskraft, som stod till buds; och oerhört mödosamt måste arbetet ha varit. Terrängen är delvis mycket starkt kuperad och svårframkomlig. Vid vissa tillfällen kunde vi från fönstren se djupt under oss fortsättningen av banan, och dit skulle vi så småningom ned efter att ha åkt i diverse spiraler och krökar. Efter sju timmars resa anlände vi till Leopoldville, en av de största städerna i Kongo med ett modernt sjukhus och säte för distriktsförvaltningen.

Genast efter ankomsten läto vi föra våra saker ombord å ångaren Brabant, som skulle avgå följande morgon. Som Hansen och officerarna bland passagerarna, jag voro de enda officerarna bland passagerarna, fingo vi varsin hytt. I Leopoldville träffade vi flera skandinaver, bland dem en svensk sjökapten Östberg, vilken vi hemsökte ombord på hans båt. Vi träffade även en dansk löjtnant Höjer, som legat på sjukhuset, och som dagen därpå som konvallescent skulle anträda resan hem.

Tre veckors färd med båt till Stanleyville

Vi hade nu framför oss en tre veckors resa uppför Kongofloden. Kongo är en av världens mäktigaste floder. Med hänsyn till längden, 4 600 km., är den den sjätte i ordningen, men med avseende på flodområde och den vattenmängd, den avbördar, överträffas den endast av Amazonfloden. Den vattenmängd, som tillföres Atlanten av detta gigantiska flodsystem, beräknas till 75 000 kbm. per sekund. Ända till 40 kilometer utanför kusten är havsvattnet färgat av det mörka flodvattnet, och så långt som 20 km. till havs är vattnet nästan sött. Flodens största bredd är 50 kilometer, och den är segelbar på en längd av sammanlagt 3 000 km., och om bifloderna medräknas 11 500 km. Ca 4 000 öar finnas, och av dessa hålla mer än ett femtiotal över 15 km. i längd.

Ångaren Brabant var av samma typ som övriga flodångare, tämligen bred och flatbottnad. Båtarna måste konstrueras grundgående för att kunna klara de talrika flodbankar, som förekomma i Kongofloden, och vilka ofta flytta sig med strömsättningen. Å nedre akterdäcket var maskineriet installerat, och båten drevs ej med propeller utan med ett i aktern placerat stort skovelhjul. Främre undre däcket var reserverat för de svarta passagerarna, och på övre däck lågo européernas hytter. Tillträdet till övre däck var förbjudet för negrerna med undantag för upppassarna. Båten var ganska ruggig och illa medfaren, och bekvämlighetsanordningarna primitiva. Det fanns gott om kackerlackor ooh spindlar, men

sådana finnas nog även på de bäst hållna båtar i tropikerna. Då jag första kvällen skulle gå och lägga mig, upptäckte jag på fotändan av sängen en spindel; den var gott så stor som en vanlig desserttallrik, alldeles luden och med, som jag tyckte, ganska lömsk uppsyn. Då jag lyste på den med stearinljuset kilade den hastigt in i en öppning mellan sänggaveln och väggen. Jag minns, att jag stängde till moskitosnätet med särskild omsorg denna kväll, när jag kröp till kojs. Dessa spindlar äro icke endast obehagliga att se på; de äro även giftiga, och ett bett kan åsamka en flera dagars feber. Det må därför ej förundra, att man var litet försiktig.

Kaptenen var en belgier, som alltsedan sina pojkar befarit alla världens hav. Han underhöll oss ofta vid bordet med sina upplevelser i främmande länder, särskilt i Sydamerika. Han hade även besökt Sverige, och vad som mest förundrade honom där var de ljusa nätterna. Han berättade, att han en gång, då han låg med en båt i Hernösand, kunde läsa tidningen kl. 10 på kvällen utan eldsljus, något som föreföll hans övriga åhörare ganska underbart. Kaptenen övergick sedermera till oceanfart, och något år senare förliste han och drunknade i Bisquayabuktem.

Sekonden ombord var svensk och hette Lindvall, och förste maskinisten var ävenledes svensk och hette Arrhenius. Denne dog ett par år senare i hematuri.

Den första större station, vi passerade, var Irebu. Här fanns ett s. k. "camp d'instruction", instruktionsläger eller vad vi på svenska skulle rekrytskola. Vid vårt besök funnos där ca 1 000 rekryter. Efter ettårig utbildning sändas de ut till de olika kompanierna, som ligga spridda över hela Kongo. Soldatmaterielet var enligt officerarnas utsago, utmärkt, och jag hade även under årens lopp tillfälle konstatera, att så var fallet. Soldatyrket hålles af negrerna högt i ära, och soldaterna själva anse sig stå på en betydligt högre social nivå än infödingarna i övrigt. För den, som uppskattar en väl drillad trupps prestationer, är det en fröjd att se en negertrupp exercera. Jag har själv aldrig sett någon europeisk trupp utföra sina rörelser med den kläm och precision som Kongosoldaterna visade. I Irebu funnos ett tiotal vita, såväl militära som civila tjänstemän. Så fort båten lagt till, gingo Hansen och jag i land för att uppvakta kommandanten, en belgisk officer. Denne inbjöd oss att tömma ett glas champagne i messen, och senare på dagen voro vi jämte båtens kapten, inbjudna till middag. Irebu är en vacker plats med riklig vegetation, kaffe och cacaoplantager.

Nästa större anhalt var Coquilathville, även kallad Equateurville, enär den ligger alldeles invid ekvatorn. Kongofloden har här en bredd av 8 km. Stationen är uppkallad efter en belgisk officer, Coquilath, som på 80-talet gjorde sig ett berömt namn bland Kongostatens pionärer. Den belgiske kommandanten här hade sin fru med; hon var en av de få europeiska damer, som vid denna tid funnos i Kongo.

Under uppehållet i Coquilathville såg jag ett par svarta offer för sömnsjukan. De voro utmärklade som skelett, och liknade mer döda än levande. Denna fruktansvärda sjukdom är ett verkligt plågoris för den afrikanska befolkningen, och hittills gjorda försök att bekämpa densamma hade visat sig fruktlösa. Smittan överföres, som bekant af tse-tse flugan, men sjukdomen angriper mera sällan en europé. Under min vistelse i Boma såg jag dock en gång en sådan olycklig. En dag, då han satt och åt middag, somnade han plötsligt, och huvudet föll ned i sopptallriken. Han blev hemskickad till Europa men dog strax efter hemkomsten.

Den tre veckor långa resan uppför Kongofloden föreföll många av passagerarna enformig och långtråkig, men jag kunde ej dela denna uppfattning. Då en krokodil någon gång stack upp sitt avlånga tryne eller någon orm slunkit ombord med vedlasten, vaknade dessa passagerares intresse, men för mera vardagliga saker voro

de likgiltiga. Visst kunde sceneriet förefalla enahanda med samma skogklädda stränder mil efter mil, men för den vakne iakttagaren, för dem, som hade litet sinne för naturens skönhet, framträdde i den yppiga men så tunga och dystra vegetationen, i de ständigt växlande strandkonturerma och i de otaliga öarna så många vackra detaljer, att han omöjligt kunde finna sceneriet enformigt.

Dessutom var det liv och rörelse ombord, många muntrande episoder inträffade, och vid varje station, där båten lade till var alltid stor folksamling vid båtens ankomst, nya bekantskaper stiftades, och intressanta iakttagelser gjordes. Vid en av dessa större stationer, som vi passerade, Nouvelle Anvers, stego ett par katolska missionärer ombord. Deras boy (uppassare) lade ut sina krokar för en av soldaternas hustrur, som även bönhörde honom, men den äkta mannen fick reda på saken och rapporterade genast till missionärerna, som hos kaptenen hemställde om bestraffning. Denne dömdes honom till 25 slag av chicotten, och straffet exekverades genast på kommandobryggan. En annan syndare ådrog sig även en dag samma bestraffning; det var själva "capitan" för messen vilken blev överbevisad om att ha stulit 3 liter vin från messen. Efter avbasningem blev han degraderad och fick sedan gå och sopa däck och bära ved.

Coquilathville var ändpunkten för telegraflinjen. Vi hade ett par gånger sett telegrafstolpar, som voro kullvräkt och böjda; det var elefanterna, som varit framme och ställt till ofog. Då stolparna voro ordinära järnvägsskenor, kan man göra sig en föreställning om elefanternas styrka. Trästolpar kunde ej användas på grund av termiterna, som åto upp dem.

Samma dag, som vi lämnade Nouvelle Anvers, mötte vi en båt på nedgående, "Ville de Bruxelles", vilken förutom besättningen endast förde sjuklingar ombord. Båten lade till jämsides med vår i och för utväxling av post. Medan Hansen och jag stodo på däck och betraktade det hela, kom en av sjuklingarna direkt fram till oss och tilltalade oss till vår stora förvarning på svenska. "Jag såg genast på långt håll, att Ni äro skandinaver", var det första han sade. Det befanns vara en svensk löjtnant Sjölander, som nu var på väg hem. Han hade kommit till Kongo i februari och fick efter någon tid hematuri. Tillfrisknad, fick han efter kort tid ett recidiv, som han även klarade, och måste nu resa hem. Jag frågade honom, om han ej tänkte komma tillbaka till Kongo, men han svarade: "aldrig i livet". Han hade tydligen redan fått nog av Kongo och dess klimat.

Då hematurien är den sjukdom i Kongo, som är mest fruktad, och som väl antagligen kräver de flesta offren - någon officell statistik fanns af lättförklarliga skäl icke - och då jag redan omnämnt något fall och i det följande ej kan undgå att ytterligare beröra några, torde en liten beskrivning vara på sin plats. Sjukdomen yttrar sig i en rödfärgning av urinen, sannolikt förorsakad av en upplösning av de röda blodkropparna och karaktäriseras i övrigt av häftiga krökningar av biliös natur. Febern är i vanliga fall låg och kan t.o.m. alldeles utebli. Sjukdomen har vanligen hastigt förlopp, och dödlighetsprocenten är stor. Det blev under årens lopp så innött i medvetandet, att en hematuri var detsamma som en dödsdom, att då man någon gång fick höra talas om att någon fått sjukdomen och ej dött, blev man helt förvånad. Nu är att märka, att kunde man komma under omedelbar läkarebehandling, så fanns naturligtvis stora utsikter att bli kurerad, men detta var endast förbehållet ett fåtal av dem, som vistades i det inre av Kongo, För min del hade jag tre veckors resa till närmaste läkare från den station, dit jag blev destinerad. Sjukdomen är ej plågsam, såvida ej stranguri (kramp i uringångarna) tillstöter; då kan man vara säker om en kvalfull död. Orsakerna till sjukdomen kunna vara av olika slag: överdrivet bruk av kina, överansträngning, förkylning etc. Den drabbade mera sällan nykomna, men dem, som en gång haft den, fick lätt recidiv. Det gick ej att aklimatisera sig i Kongo; ju längre man varit där, dess mottagligare blev man tvärtom för de specifikt tropiska sjukdomarna.

Efter 20 dagars resa nådde vi Basoko. Detta var en rätt stor station, vacker och välbyggd. Jag hade här glädjen träffa en svensk, löjtnanten frih. von Otter, som kommit ut för ett och ett halvt år sedan. Han tjänstgjorde f. n. som chef för det i Basoko förlagda kompaniet. Hanssen och jag blevo inbjudna att tömma en bägare i hans bostad, och här tillbringade vi en angenäm timme i inväntan på båtens avgång. v. Otter hade lärt en av sina svarta sergearter, som för tillfället tjänstgjorde som kalfaktor, några svenska glosor, och då serganten kom in med groggbrickan brummade han "vassegod" på renaste svenska.

Jag har sedan tappat kontakten med v. Otter men hörde av Arrhenius, att han sedermera övergått i engelsk tjänst i Brittiska Ostafrika. Arrhenius var en svensk officer, som kom ut till Kongo ett år efter mig. Jag träffade honom första gången i Stanleyville på min hemresa och sedermera även hemma i Europa. Jag får tillfälle återkomma härtill längre fram.

En av passagerarna, som tidigare tjänstgjort i dessa trakter, be-

rättade, att för ej så länge sedan två europeer blevo dödade och uppätta. Det hade tillgått på följande sätt. En hop infödingar från en närboende stam kommo för att, som de sade, avlämna kautschuk; de två européerna sutto just och åto frukost, då de anlände. Ett par stycken gingo fram för att omtala sitt ärende, och medan de pratade, drogo de oförmärkt fram var sin kniv och stötte dem i ryggen på de två vita, som dogo på fläcken. De togo dem sedan med sig jämte liket av en uppappare, som de även dödat, och ställde till med festmåltid å de olyckligas kvarlevor. En av uppapparna hade emellertid kommit undan, och på detta sätt kom saken fram till vederbörande. De skyldiga infångades, dömdes till döden och hängdes, 16 stycken, i Basoko.

Hälsotillståndet ombord var det si och så med. Bland passagerarna funnos några flamländare, tjänstemän av lägre grad, och dessa lågo sjuka i feber under en stor del av resan. En av dem skulle en dag söka kureras sig med kalomel, men som detta innehåller kvicksilver och följaktligen måste tagas med försiktighet, och han råkade ta en för stor dos, blev följd, att han höll på att vända näsan i vädret under natten. Dessa flamländare voro inga tåliga sjuklingar, som med undergivenhet funno sig i sin hemsökelse. De svuro tvärt om som borstbindare, och jag fick på detta sätt tillfälle rikta mitt flamländska ordförråd med ett aktningvärt antal kraftuttryck.

Bland resenärerna fanns även en järnvägstjänsteman eller järnvägsbyggare, jag minns ej rätt vilketdera, en belgare, som hette van Deuren. Han var en äldre man, som redan tjänstgjort åtskilliga år i Kongo och var en mycket sympatisk och fin person och angenäm reskamrat. Monsieur van Deuren berättade oss att de svarta arbetare, som voro engagerade vid järnvägsbygget, voro mycket nöjda med sin ställning, sedan de väl blivit varma i kläderna. De fingo god kost, godt logi och behövde ej arbeta hårt, och de flesta gifte sig och bildade familj. Då deras 5-års term var slut, togo de i regel nytt engagement och visade ingen lust att återvända till sin hemtrakt. Detta är raka motsatsen till vad missionär Storm en gång skrev i Svenska Dagbladet, och denne får ursäkta, att jag satte mera tro till van Deuren än till honom, så missionär han var.

Jag hade sedermera tillfälle själv sammanträffa med dylika f.d. järnvägsarbetare, och de bekräftade till fullo van Deurens utsago. För övrigt vet jag numera, att missionärernas rapporter i de flesta fall grunda sig på hörsägner och ej på gjorda iakttagelser. Monsieur van Deuren blev även sjuk under senare delen av resan och dog kort därefter.

På 22a dagen efter vår avresa från Leopoldville anlände vi till Stanleyville, huvudstaden i Orientalprovinsen (Province Orientale).

Allmänna förhållanden samt 22 dagars resa till

Innan jag går vidare i min berättelse, torde det vara nödvändigt att lämna en liten redogörelse för landets indelning i administrativt hänseende och tjänstemännens inbördes rangställning samt sålunda bringa litet reda i terminologien, som eljest för den oinvigde blir obegriplig.

Kongostaten var en absolut monarki, till yttinnehållet större än 1/5 av Europa.

Den högsta administrativa enheten var distriktet, och chefen för detta bar titeln "commissaire de district". Ett distrikt motsvarade alltså närmast ett av våra län och le commissaire de district var landshövding. Det ligger i sakens natur, att den förres maktbefogenhet dock måste vara mycket större än den senares och även sträcka sig över flera grenar av förvaltningen, liksom distrikten själva i allmänhet voro mycket större än våra län. Le commissaire de district's myndighet sträckte sig i själva verket över såväl militär- som civilförvaltningens samtliga grenar - justitiestatens undantagna - och han var sålunda både administrativ och militär chef i sitt distrikt. Då det militära chefskapet medförde inspektionsrätt, voro samtliga distriktschefer officerare. Orientalprovinsen var det största distriktet med ett yttinnehåll av 742 000 kvkm. Till jämförelse kan nämnas, att Sveriges hela areal utgör 448 500 kvkm. Orientalprovinsen blev sedermera ställd under en särskild vice generalguvernör.

De större distrikten voro indelade i zoner, och chefen bar titeln "chef de zone", och var liksom distriktschefen officer, i regel av capitaine-commandant's grad; han titulerades i dagligt tal "mon-sieur le commandant".

Zonerna i sin ordning voro indelade i "secteurs"; chefen kallades chef de secteur och var vanligen kapten.

Varje secteur var sedan delad i två eller flera "postes" (stationer) och chefens titel var chef de poste. Han var i regel subalternofficer. De områden, som lydde under de särskilda stationerna, voro ofta vidsträckta. Så var t.ex. det under Nepokostationen - där jag sedermera blev chef de poste - hörande territoriet större än hela Belgien.

I allmänhet sökte de nyanlända subalternofficerarna komma ut som assistenter på någon av stationerna för att efter lämplig förberedelse erhålla en egen station. För att vara kvalificerad som chef de poste måste man naturligtvis först och främst kunna tala

negerspråket någotsånär obehindrat; dessutom måste man ha inhämtat vanan att "umgås" med de infödda, och slutligen måste man vara fullt inne i alla byrågöromål, vilka minsann voro vidlyftiga nog. Då stationschefen i regel hade ett vidsträckt område att svara för och följaktligen ofta måste vara stadd på marsch, hade han utsikt att få se mycket mer av det "riktiga" Kongo och utsikt till mycket intressantare upplevelser än den, som blev stationerad i ett instruktionsläger eller blev kompanichef i en större station. För denne blev ju tjänstgöringen i stort sett densamma som hemma i Europa: exercis, skjutning, fälttjänst övning etc.

Av den stora urskogen med dess rika djurliv, av de "riktiga" vildarna och de jungfruliga områdena de bebo, fick han ingenting se. Hans kännedom om Kongo måste med nödvändighet bli mycket ytlig, grundad som den var enbart på bekantskapen med det lilla område, han hade att röra sig inom, och där befolkningen alltid var mer eller mindre civiliserad.

Då Hansen och jag omedelbart efter ankomsten uppvaktade le commissaire de district, en belgisk officer vid namn Sillie, och av honom tillfrågades, om vi hade någon särskild önskan med avseende på vår destination, svarade jag alltså genast, att jag önskade komma till zonen Haut-Ituri. Jag hade strax före avresan från Stockholm läst i nya Dagligt Allehanda, att uppror utbrutit i denna trakt av Kongo. Upproret var visserligen nu kuvat, men alltid glödde det väl litet under askan. Distriktschefen smålog helt älskvärt, då han svarade, att han tyvärr måste behålla en av oss i Stanleyville i och för vissa kartläggningsarbeten, och att den, som var styvaste kartritaren måste stanna, Jag lyckades strax klargöra för honom, att jag var absolut oduglig till något sådant arbete, och som Hansen redan dokumenterat sig som en framstående kartograf blev det han, som fick stanna. Jag fick alltså min vilja fram och förstärktes att hålla mig beredd till avfärd någon av de närmaste dagarna. Under tiden skulle jag få tillfällig tjänstgöring i Stanleyville.

Stanleyville är en av de största "städerna" i Kongo och vackert belägen strax intill Stanleyfallen. Dessa äro till antalet sju, och sammanlagda fallhöjden är 42 meter. Den var, som förut nämnts, huvudstad i Orientalprovinsen och säte för distriktsförvaltningen med le Commissaire de district i spetsen. Här residerade flere

högre medlemmar av domarekåren ävensom ett antal civila och militära tjänstemän av alla grader. Ett modernt sjukhus fanns även.

Vid uppställningen kl. 6 f.m. oeh kl. 2 e.m. måste samtliga tjänstemän närvara.

Ett par av officerarna i Stanleyville hade sina fruar med. Jag hade tidigare sett ett par europeiska damer i Boma och ett par andra under resan uppför Kongofloden, men det var också allt. Regeringen gillade - officiellt - att tjänstemännen medförde sina fruar till Kongo, och uppmuntrade t.o.m. härtill genom vissa ekonomiska fördelar, men jag fruktar, att denna vackra gest endast var avsedd för galleriet. I själ och hjärta torde nog vederbörande helst ha sett, att de europeiska damerna stannade hemma. Med de sanitära förhållanden, som rådde på denna tid, fick man alltid räkna med, att saker och ting kunde ta en olycklig vändning, och många tragedier utspelades även. Ett faktum var, att klimatet tycktes ha en långt mer störande inverkan på kvinnan, såväl fysiskt som psykiskt, än på mannen. Jag kan dock ej yttra mig med någon sakkunskap i detta ämne, då jag tyvärr ej hade någon fru med mig i Kongo, men att döma av vad jag hörde berättas, måste så ha varit fallet.

En officer, som reste ut samtidigt med mig, var gift, och detta par fick en sorglig erfarenhet av det ogästvänliga Kongo. Ganska snart efter framkomsten blev det tillökning i familjen, och frun blev efter nedkomsten svårt sjuk och kunde ej amma sitt barn. Någon annan amma stod ej i en hast att uppbringa, och då barnet ej kunde förmås på annat sätt intaga någon näring, lär det formligen ha dött av svält. Saken berättades mig från trovärdigt håll, oeh jag har ingen anledning betvivla dess riktighet. De fingo sedermera båda dysemteri och skickades ned till kusten. Hur det gick för dem i fortsättningen, vet jag icke.

Den 17 December satte jag mig i marsch i sällskap med en belgisk civil tjänsteman vid namn Hubenet. Jag skulle nu närmast begiva mig till Avakubi i Haut Ituri, och där anmäla mig för zonechefen, som för tillfället befann sig vid denna station. Hubenet var destinerad till Lac Albert, och vi skulle därför få resällskap ända till Avakubi. Jag skall ej trötta med en beskrivning över denna färd, som ingenting erbjöd av särskilt intresse. Vår marschroute följde stora karavanvägen, och några äventyrligheter inträffade icke. Ovana som vi voro vid dagliga marscher under längre tid i följd i den tropiska värmen slet vi ganska ont. Solen stod på middagen rakt i zenit och kastade ingen skugga, Vi fingo brännblåsor på

fötter och ben till den grad, att vi slutligen med största svårighet kunde släpa oss fram. Samma dag vi anlände till Avakubi, måste jag, fastän högst motvilligt, låta bära mig sista biten. Hubenet hade redan förut tillgripit detta sätt att färdas. Obekanta som vi voro med negerspråket, hade vi även svårigheter med bärarna och soldateskorterna, men allt detta är saker som nykomlingen alltid måste genomgå.

Två stationer passerade vi på vägen nämligen Bafaboli och Bafasende. I Bafaboli fick jag min första feber i Kongo, på själva julaftonen, men var på benen igen annandagen.

Bafaboli var en mindre station med endast en tjänsteman utom stationschefen. Denne var en gammal afrikan, som hade varit i Kongo många år. Han var en mycket älskvärd och gästfri man och mottog oss på det vänligaste. Desto mer förvånad blev jag, då jag hörde och såg, på vilket sätt han umgicks med negrerna. Han tycktes råka i fullkomligt raseri varje gång, han talade med någon av sina underhavande. Då jag blev litet varmare i kläderna, fann jag nog, att då man samspråkade med någon av sina färgade underlydande, var det nödvändigt att anlägga ett visst tonfall, men detta gick hos många till överdrift. Fenomenet torde få skrivas på klimatets konto. Då man såg en sådan gammal afrikan, blekt av tropikernas sol och därtill hörde honom råka i raseri vid minsta meningsutbyte med en svart, då visste man, att vederbörande fått sin andel av klimatet och att ett luftombyte var högeligen påkallat.

Jag sade "blekt av solen"; ja det förhåller sig verkligen så, att i Kongo blir man ej brunbränd av solen, utan ansiktet antar en gulblek färg, beroende på organismens inmängande med galla, vilket i sin tur förorsakas av rubbningar i leverns funktioner. Då man är nykommen till Kongo och för första gången får se sina äldre kamrater, synnerligast sådana, som fått uthärda fältlivets strapatser och vedermödor, blir man helt häpen över deras spöklika utseende.

Stationsefven i Bafasende var även en gammal afrikan. Jag har i min dagbok antecknat, att han var en högst osympatisk person, och honom förbigå vi därför utan vidare.

Efter 22 dagars resa anlände vi till Avakubi, och här skildes Hubenets och mina vägar. Hubenet hade med tillförsikt talat om sin förmåga att uthärda klimatet; han blev emellertid inom kort allvarligt sjuk och måste skickas hem,

Uppdrag i Avakubi

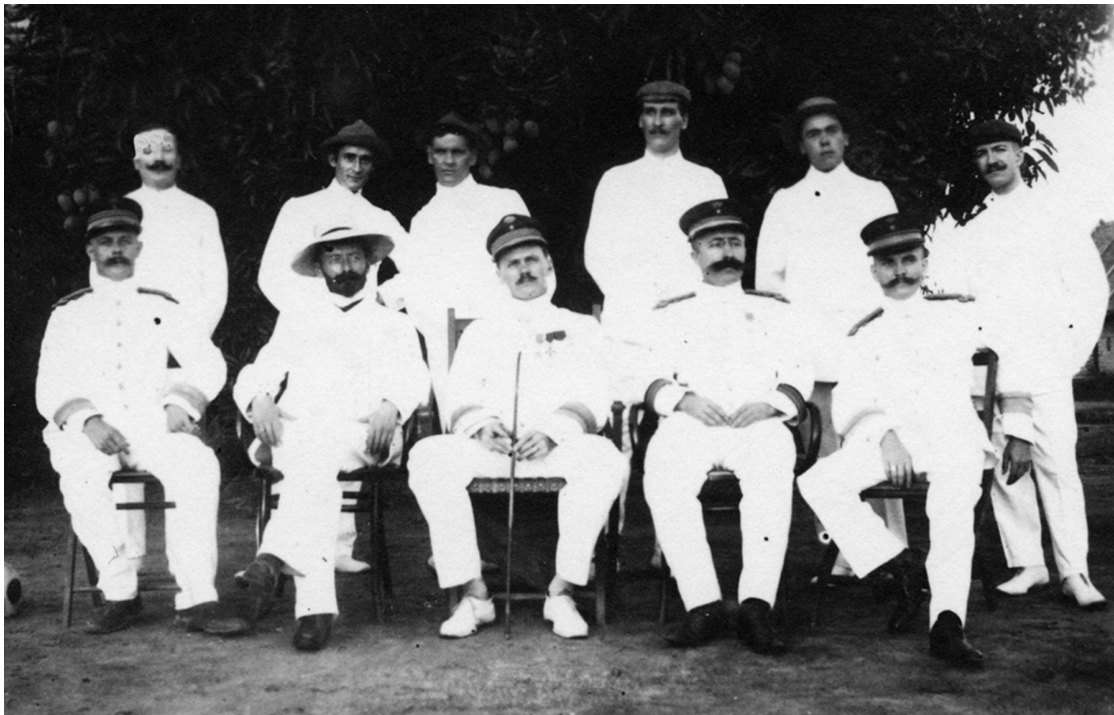
Chefen för zonen Haut- Ituri uppehöll sig för tillfället i Avakubi, och hos honom skulle jag, som sagt, anmäla mig. Innehavare av detta ämbete var commandant Engh, en norsk officer, som nyligen återkommit från Europa efter tilländalupen semester. Commandant Engh var en framstående officer. Han hade tjänstgjort många år i Kongo och var allmänt uppburen och avhållen. Ehuru ganska barsk och otillgänglig till det yttre var han en verklig och pålitlig vän för sina underlydande. Han lade icke fingrarna emellan, då det gällde att beivra en förseelse men förstod även att uppskatta förtjänsten och uppmuntra dem, som vinnlade sig om sin tjänstgöring. Han var en disciplinens och de fasta formernas man och en kärnkarl i varje tum.

Avakubi låg vid stora karavanvägen, och här passerade således alla som skulle begiva sig till det inre av Haut-Ituri samt vidare österut och norrut. Under de tre månader, jag tjänstgjorde i Avakubi, hade jag därför tillfälle göra bekantskap med flere sådana passagerare, bland dem tre svenska underofficerare: Anderson, Olsson och Johansson.

Avakubi var en rätt stor station. Stationschef var en belgier, löjtn. van Aerde, och utom honom funnos två tjänstemän. Där uppehöll sig även för tillfället en av mina kamrater från kolonialkursen, den belgiske löjtnanten de Brouwer, som kort därpå avtågade till Nepoko för att övertaga stationen därstädes.

Kort efter mig anlände till Avakubi en belgisk domare, greve van Lichtervelde. Det sades, att han kommit för att vidtaga rättsliga åtgärder mot en underofficer, som dödat en soldat. Soldaten ifråga hade vägrat lyda order, och vederbörande hade utan vidare skjutit ned honom. Huru som helst, underofficeren befann sig för tillfället i Avakubi och skulle sedan fortsätta nedåt Stanleyville för att svara inför domstolen därstädes. Han dog emellertid kort därefter och undgick sålunda den jordiska rättvisan.

Ett av de uppdrag, jag hade under Avakubivistelsen, var att tillsammans med greve van Lichtervelde fastställa och markera gränserna mellan några hövdingars domäner. Såsom mestadels var fallet, voro gränslinjerna ganska obestämda, och detta gav

Taget å Avakubistationen vid Commandant Engh's hemresa till Europa. I främre raden från vänster: Kapt. de Brouwer, dir. van den Plas, Commandant Engh, Kapt. Siffer, Kapt. van Gerde

Katolska missionen i Avakubi

anledning till ständiga tvister mellan vederbörande hövdingar med ty åtföljande strider och blodsutgjutelse. De byar, det gällde, lågo alla inom en dagsresas avstånd från Avakubi, och vi kunde därför varje dag återvända för att övernatta å stationen. Uppdraget var av angenämaste slag, och några strapatser behöfde vi ej utsätta oss för. Van Lichtervelde var en synnerligen fin och belevad man, och samarbetet med honom var det allra bästa.

En kilometer utanför själva stationen låg en katolsk mission med en liten kyrka och missionsskola. Där funnos för tillfället två missionärer: rev. pères Wulfers och Massmann, båda elsasare. Jag gjorde en dag tillsammans med commandant Engh och en australisk ingenjör Hannam - förresten upptäckaren av guldgruvorna i Kilo - visit hos missionärerna, som mottogo oss med utsökt artighet och undfängnade med rhenvin. Dessa båda missionärer hade namn om sig att vara mycket nitiska, icke endast i utövandets av sitt kyrkliga kall utan framförallt, då det gällde att beivra "oegentligheter" från tjänstemännes sida. Jag fick sedermera tillfälle övertyga mig om sanningen häri.

Hälsotillståndet å stationen var bedrövligt. Avakubi ansågs vara ett osunt ställe, och härom vittnade även kyrkogården, där ett aktningensvärt antal européer funnit sitt sista vilorum. Ett litet avsnitt av min dagbok kan ge en bild av läget:

"tisdag: Olsson har fått feber; Basilicata hade 40,5 då jag tog temperaturen på eftermiddagen. Gav honom antipyrin och laudanum.

onsdag: Andersson har fått feber.

torsdag: Olsson hade 40 feber på middagen. Andersson hade svåra kräkningar på kvällen och under natten.

lördag: En soldat har blivit vansinnig; han var så våldsam att vi måste binda honom och stänga in honom i arresten. Zeimet har fått feber".

Basilicata hade, som sagt, fått en häftig feber. Jag brukade se till honom de stunder på dagen, då jag var ledig, och härför var han mycket tacksam. Basilicata, som var syditalienare från Calabrien, hade ett vulkaniskt temperament och fann sig med svårighet i sin iråkade belägenhet. Han beklagade sig över att man lämnade honom åt sitt öde och lät honom utan vidare ligga och dö. Här lät han dock sitt retliga humör taga överhand, ty dels voro flera av de andra sjuka, och dels kunde de övriga ingenting mera göra än administrera de vanliga läkemedlen. Detta medgav han också slutligen. Efter några dagar övergick febern till hematuri, och ett par dagar senare dog han.

Vi sutto just i messen på kvällen, då Basilicatas boy kom inspringande och ropade: "musungu anakufa" (den vite är död). Vi skyndade genast dit och funno, att han verkligen var så död som han kunde bli. Dödsfallet kom som en överraskning, ty Basilicata hade tidigare på dagen förefallit vara på bättringsvägen, och då jag endast ett par timmar tidigare besökte honom, var han vid full sans och tillsynes lugn. I tropikerna måste begravning ske utan dröjsmål på grund av den rådande hettan, och jordfästningen utsattes till påföljande morgon. Hela natten voro vi, som

voro friska och arbetsföra, sysselsatta med förberedelserna: att gräva en grav o.s.v. Kommendanten var själv med och spikade ihop likkistan, som tillverkades av lådbräder, som vi letade ihop. Bud sändes till missionären Massmann - Wulfers befann sig för tillfället på resa - med meddelande om dödsfallet samt tiden för begravningen. Han svarade emellertid, att han ej ämnade infinna sig. Hade han kunnat ana, att sjukdomen skulle taga denna vändning, skulle han ha besökt Basilicata, medan denne ännu var vid liv, men att närvara vid jordfästningen hade han intet intresse av. Missionärens svar förvånade oss mycket och bidrog att ytterligare öka hans impopularitet.

Begravningen ägde rum dagen därpå i närvaro av samtliga vita, och själv kommenderade jag truppstyrkan, som medföljde i processionen som hedersvakt. I spetsen för begravningsståget gick en trumpetare, som blåste en sorgmarsch. Innan vi satte oss i gång, frågade kommendanten honom om han trodde sig om att kunna blåsa marschen ifråga. Han svarade "ja", och såvidt jag kunde höra, blåste han den alldeles korrekt. Det befanns sedan, att han icke exekverat den en enda gång, sedan han lämnade rekrytskolan för flera år sedan. Vid graven höll kommendanten ett kort an-

förande, en halvtropp sköt två honnörssalvor, var och en kastade en skovel mull på kistan, och så var ceremonien över.

Medan jag var i Avakubi, passerade där en f.d. dansk officer Commandant Haubroe. Han hade tjänstgjort många år i Kongo och var illa medfaren av klimatet. Han reste snart hem till Europa och dog kort efter hemkomsten i Liége. Commandant Haubroe efterlämnade minnet av en god och vänsäll man, som hade förtjänat ett bättre öde. Liksom så många andra hade han i börjat sin bana i Kongo med ungdomlig entusiasm och tillförsikt men drog det kortaste strået i sin kamp med det osunda klimatet och dess verkningar. Då han reste hem, var han redan fysiskt och psykiskt en bruten man.

Sedan jag hade tjänstgjort en månad i Avakubi, meddelade mig zonchefen, att han nu bestämt min placering. Jag hade att en månad senare sätta mig i marsch mot Nepoko, där kommendanten vid denna tidpunkt komme att uppehålla sig, samt anmäla mig till tjänstgöring därstädes. Meningen var att jag en kortare tid skulle tjänstgöra som stationschefens assistent samt sedan tillsammans med en norsk löjtnant Kreuger avtåga till Walesse - ett

Löjtnant Norin blir avsparkad av sin istadiga åsna

delvis okänt och utforskat område - samt där grunda en ny station. Walessestammen hörde under Nepokostationen, men deras territorium låg för avlägset för att stationschefen skulle kunna utöva nödig kontroll över detsamma. Uppdraget var således både intressant och hedrande, och jag mottog det med oblandad glädje. Tid angiven tidpunkt gav jag mig alltså iväg med nödigt antal bärare och soldateskort. De första två dagarna hade jag sällskap med en civil tjänsteman, en belgier vid namn Verhulst. Denne verkade litet för blödig för de sträva förhållandena i Kongo, och de blevo honom även snart övermäktiga. Ett par månader senare blev han vansinnig och skickades hem.

Marschen gick hela tiden genom urskogen, och etapperna voro delvis mycket mödosamma. Jag minnes särskildt en dagsmarsch på 7 1/2 timmar mellan N'Gayo och Manamama, där vägen hela tiden gick backe upp och backe ned. Då toppen av ett berg var uppnådd, och man hoppades få se framför sig en mera plan väg möttes ögat istället av ett nytt berg, lika högt och brant, och så fortgick det timme efter timme; jag trodde, att jag aldrig skulle komma fram denna dag. Ehuru den täta och rika vegetationen i urskogen utestänger solstrålarna, är en sådan resa ändå mycket påkostande. Den varma och fuktiga luften kännes tryckande, och man badar i svett, trots det man intet ser av solen. Dessutom är den väg, man följer, ej en vanlig banad väg utan en nödtorftigt upptrampad gångstig, där man går i gåsmarsch, och där allehanda bråte ligger hindrande i vägen. Man har bäckar att vada över och bredare vattendrag att passera, där man får balansera över på en kullvräkt trädstam, eller man sätter sig på axlarna av en soldat

och låter honom bära en över. Under vanliga fredliga förhållanden och på en dylik resa går man ej gärna själv i vattnet; ens förråd av kläder och skodon är ju begränsat, och då det tar flera månader att få ny utrustning, måste man vara försiktig med det man har. Skulle ens marschskor bli förstörda, står man där vackert; i den avlägsna trakt, där jag nu befann mig, fanns ingen möjlighet att uppbringa några sådana.

Den sjunde dagen kom jag in i litet gästvänligare terräng; byarna lågo mera öppet och med vidare synfält, och palmvegetationen var riklig. Ananas och pay-pay (trädmelon) funnos i överflöd, och dessa delikata frukter voro synnerligen välkomna i den starka värmen. Citroner funnos även på ett och annat ställe, och här lärde jag mig för första gången uppskatta, vilken gudomlig läskedryck, man kan tillreda af denna frukt. Sedermera då jag befann mig på marsch, hade jag alltid, då tillfälle gavs, ett par citroner i fickan. Man undvek naturligtvis så mycket som möjligt att dricka under marschen. Även under våra luftstreck följes ju denna regel, och i tropikerna kan det vara förenat med verklig fara att för ymnigt släcka törsten under pågående marsch. Men då man slagit halt för dagern, då tillredde man med religiös andakt sitt citronvattent och drack vällustigt ur ett par stora glas av den läskande drycken, och kände sig strax som en ny människa.

På tionde dagen anlände jag till Nepoko, och två timmars väg från stationen mötte jag Commandant Engh samt den avgående stationschefen löjtnant Norin, en svensk, som nu begaf sig på väg hemåt.

Upplevelser och iakttagelser mitt i hjärtat av Afrika

Nepoko-stationen, dit jag nu anlönt, och inom vars område jag under de närmaste åren skulle få min verksamhet, låg i själva hjärtat av Afrika, ca 200 svenska mil fågelvägen från västkusten och 2 grader norr om ekvatorn, och resan dit från Boma tar en tid av två månader.

Jag hade nu tillfredsställelsen veta, att jag skulle få tillfälle till upplevelser och iakttagelser, som endast äro förbehållna dem som under årtal få bo och vistas mitt inne i den centralafrikanska urskogen.

Här funnos skogsdvärgar och människoätare, stammarna voro krigiska och endast delvis underkuvade. Här fanns utsikt till spännande upplevelser och strapatsrika expeditioner. Vad kan man mera begära, då man är 24 år och vid friskt humör och förväntansfullt motser äventyr, som man fått en antydning om; från sparsamma reseskildringar!

Under Nepoko-stationen lydde, som jag förut nämnt, ett område, som var större än hela Belgien. Stationschef var nu, efter den nyss avgångne löjtn. Norin, löjtn. de Brouwer, min kamrat från kolonialkursen. På stationen skulle dessutom finnas en underofficer och en civil tjänsteman, men tillgången på folk var knapp, och vanligen fanns det endast en vit utom stationsefven.

Då området var för stort att handhavas direkt från stationen, hade tre st. understationer, s.k. "postes succursales", upprättats på lämpliga ställen inom territoriet. Cheferna för dessa understationer voro av underofficers grad, en svensk och två belgier. Stationerna hette Durunga, Madema och Andudu och lågo, i olika riktningar, på 3 à 4 dagsmarschers avstånd från huvudstationen. Truppstyrkan i denna höll sig i omkring 50 man, och vid hvarje understation hade man en garnison om ca 185 soldater.

Nepoko-stationen låg på en höjd med fri utsikt åt alla sidor och kunde anses som ointaglig, försävt man blott hade tillräckligt med folk att placera på de mest utsatta punkterna. Någon fara för ett plötsligt överfall fanns emellertid ej nu; det närmast stationen liggande området var pacificerat, och de längre bort boende stammarna lämnade ej sina tillhåll för ett så vanskligt företag.

På stationens byggande hade mycket arbete nedlagt. Alla hus med undantag av kautschukmagasinem, voro av tegel, och man kan förstå, vilken möda det skulle ha kostat att uppföra dessa med de primitiva medel, som stodo till buds och med en ociviliserad

arbetareskara, som intet begrepp hade om tegelbränning och husbyggnad i europeisk stil. Vederbörande hade faktiskt börjat med två tomma händer, och det vittnade gott om deras företagsamhet och energi, att de kunnat uppnå ett så vackert resultat. Särskilt den siste stationschefen, svensken löjtn. Norin; som var en energisk och drivande karl, hade stor förtjänst av, att stationen befann sig i det prydliga skick, den företedde vid min ankomst dit.

Boningshusen voro av den vanliga typen med två rum och en öppen hall emellan. Stationschefen disponerade ett sådant hus, det ena rummet var sovrum och det andra expedition. För zonchefen och secteurchefen fanns ett likande hus; dessutom funnos mess, kök, magasin för handelsvaror, gevärs- och ammunitionsförråd samt ett litet hus för vakten med arrestlokaler, och i magasinsbyggnaderna voro bostäder inrymda för den övriga personalen. Soldaternas och arbetarnes hus voro uppförda av bambu med vitrappade väggar och även mycket prydliga och ändamålsenliga.

Jag hade ej varit många dagar i Nepoko, då jag fick order av stationschefen att arresteras en hövding vid namn Motamba. Denne hade begått flera mord och för övrigt ställt till med diverse ofog. Hans by låg strax intill vägen mot Avakubi och på fem dagsmarschers avstånd från Nepoko, och de, som passerade här, blevo ofta ofredade. Detta kunde naturligtvis ej tolereras, synnerligast då det skedde i omedelbar närhet av karavanvägen. Jag satte mig alltså i marsch med en eskort av 15 soldater. Då man gav sig i väg utom själva stationsområdet, medfördes alltid skarpa patroller och så även denna gång. Man fick ju antaga, att Motamba ej skulle krypa godvilligt i kurran, och måste därför vara beredd på en liten kalabalik. Någon sådan blev det dock ej denna gång, som man skall få se av det följande.

På eftermiddagen samma dag jag anlände till Manamama, i vars närhet Motambas by var belägen, blev jag illamående, och hade jag nu följt de instruktioner, som vi erhöilo på kolonialkursen av doktor van Uampenhout, så hade jag kanske undgått den bedrövliga tid, som nu följde. Doktor van Campenhout hade strängeligen uppmanat oss att taga 50 cgr kinin var femte dag, och han kunde ej nog understryka vikten av, att vi verkligen regelbundet togo detta preventiv mot febern. Under de sista 14 dagarna hade jag slarvat med regimen; Jag tyckte jag mådde bra ändå, men det gick också endast till en tid. Vidare borde man, så snart man kände, att febern var i antågande, taga ett kraftigt purgativ, genast

lägga sig till sängs och dricka hett te, så att man kom i svettning, samt sedan taga den föreskrivna doseringen kina. I stället för att följa dessa visa råd försökte jag streta emot, satt uppe, åt och drack, fast det ej smakade. Jag tänkte som så: "det går nog över". Men på kvällen, när jag lade mig, hade jag brinnande feber.

Här i Manamama blev jag nu liggande en månad, ensam i urskogen med mina 15 soldater och 2 uppassare. Jag hade tagit in i en barack som var uppförd vid karavanvägen, så jag hade åtminstone tak över huvudet. Av de två första veckorna har jag intet minne; jag var illa därän och yrade mest hela tiden, efter vad mina uppassare sedan berättade. Lyckligtvis hade jag en gammal och beprövad svart sergeant med, som kunde hålla ordning på truppen och tillsåg, att vakthållningen ombesörjdes, och att inga plundringståg företogs.

När jag så, efter ca 1/2 månads sjukdom, en morgon vaknade, kände jag mig förunderligt klar i knoppen; rummet dansade ej längre runt, jag kunde tydligt urskilja föremålen, och jag kände t.o.m. en liten aning av välbefinnande. Den tanken för genast genom mitt huvud: "febern är slut, jag är på bättringsvägen", och så var det också. Mina båda boyar sutto och samtalade ute på verandan, dörren stod öppen, och jag urskilde tydligt varje ord, de sade. Jag kunde nu negerspråket så pass, att jag förstod allt, som sades, men däremot kunde jag ännu ej på långa vägar tala det flytande. Medan jag själv låg i min säng och gladde mig åt det faktum, att jag skulle klara livhanken denna gång, hade de båda skålmarna på verandan tydligen ej samma tro. Ty bäst som det var, sade den ene: "nu så snart musungo (den vite) är död, så öppna vi plåtkistan och ta ur hans linne, och sen dela vi skjortorna och näsdukarna lika, och du får ta alla strumporna, om jag får de grova kängorna".

På det viset fortsatte de att dela upp mina tillhörigheter, och jag kunde ej låta bli att le i mitt inre, när jag tänkte på den missträkaning, jag stod i begrepp att bereda dem. Jag samlade så mycket luft jag kunde i lungorna och röt, så gott mina försvagade krafter tillåto: "Pika mayai moya na tangesa tchai sasa ivi"! (koka ett ägg och laga till te med detsamma).

Jag hörde ett hastigt tramp av fötter, och två boyfysionomier visade sig i dörröppningen med gapande munnar och förvånad uppsyn. Det var intet tvivel, jag började krya på mig! Och helt slokörade lomade de iväg för att tillreda min enkla frukost.

Hur jag livnärde mig under de första veckorna, har jag intet minne av. Den gamle sergeant Baruti påstod dock, att han då och då hållt i mig litet getmjölk, som han skaffade, och att han ibland

matat mig med löskokta ägg. Jag var också så kraftlös, att jag ej kunde sätta mig upp i sängen utan hjälp. Några dagar senare skulle jag emellertid försöka ta mig ut på verandan för att få litet frisk luft. Jag hann emellertid ej ta många steg, förrän jag svimmade och föll omkull och slog huvudet i kanten av ett groft golvfast bord. Då jag vaknade till sans, låg jag i sängen, och sergeant Baruti stod och torkade blodet ur ansiktet på mig. Det var tydligt, att jag måste hålla mig i sängen ännu några dagar.

Så småningom kunde jag emellertid flytta ut på verandan, och en dag medan jag satt där i min vilstol, kommer en av mina boyar springande och ropar: "musungo anakuya" (det kommer en vit), och om en stund kommer en lång och kraftig karl i officersuniform instegande, och till min stora häpnad tilltalade han mig på svenska. Det var löjtn. Boyton, som var på väg uppåt Irumu med ett detachment soldater.

Boyton undfägnade mig med Bordeauxvin och diverse läckerheter, och hans friska humör satte fart i mina domnade livsandar. Jag måste emellertid tänka på att taga mig hem till Nepoko; det var ju ingen ide att ligga här i urskogen och långsamt kvickna till, då jag kunde få bättre vård på stationen och på så sätt fortare bli arbetsför. Till den ändan lät jag tillverka en hängmatta, bärare anskaffades, och så bar det iväg hemåt. Jag hade under sjukdomen magrat så, att läderdamaskerna slängde om benen på mig, då jag gick. Detta hade jag själv ej lagt märke till, men då jag kom till Nepoko, gjorde mig Monsieur Legros uppmärksam på denna detalj, som vi båda hade mycket roligt åt.

Jag började nu krya till mig, och snart nog kunde jag börja arbeta litet på byrån. Jag var emellertid fortfarande så svag, att jag ej kunde gå utan käpp och endast några steg i taget. Det blev dock ej någon varaktig förbättring; jag fick på nytt feberamfall och så till slut, då jag fick höra, att zonens läkare anlant till Avakubi och under ett par månader framåt skulle uppehålla sig därstädes, beslöt jag mig för att uppsöka honom. Doktorn residerade annars, liksom zonchefen, i Irumu, och dit var det tre veckors resa. Monsieur Legros, den civile tjänstemannen på stationen, en belgier, som under min sjukdom stod mig bi på det mest uppoffrande sätt, hjälpte mig nu att tillverka en hängmatta, eller rättare bärstol, i vilken jag kunde sitta bekvämt, han anskaffade bärare och avdelade soldateskort, och så bar det iväg till Avakubi, dit jag anlände efter 10 dagar. Stationschefen löjtn. de Brouwer befann sig för tillfället på expedition till det inre av territoriet.

Monsieur Legros övervakar rengöringsarbetet på stationen

Framkommen lät jag bära mig direkt till doktorn, som underkastade mig en noggrann undersökning samt sedan hos stationschefen ordnade om att jag fick ett rum. Jag fick sedan noggranna föreskrifter om den diet, jag borde föra och den medicin, jag borde taga. $\frac{1}{2}$ butelj champagne om dagen ordinerades, och när jag någon tid varit under doktors vård, började jag må som en prins. Läkaren ifråga var italienare och hette Benjami. Jag står i stor tacksamhetsskuld till honom för den omsorgsfulla vård, han ägnade mig och det utomordentligt älskvärda sätt, med vilket han behandlade en ganska retlig sjukling.

En av de första nätterna, sedan jag anlänt till Avakubi, hade jag en obehaglig upplevelse med en orm. Jag hade somnat men vaknade plötsligt och kände mig orolig och obehaglig till mods men kunde ej förklara varför. Då jag ej kunde somna igen, öppnade jag moskitosnätet och tände stearinljuset, som stod på en stol intill sängen. Jag kom därvid att kasta en blick på motsatta väggen och fick till min häpnad se en meterlång orm, som långsamt kom

krypande ned från taket. Jag trodde först, att jag drömde men fann ju snart, att jag var fullt vaken; någon feberfantasi kunde det ej heller vara, ty jag kände mig fullt feberfri. Det var intet tvivel: ormen gick ned för släta väggen, en vitmenad tegelstensvägg. Kroppen gick i zigzag, och ormen rörde sig långsamt nedåt, så jag hade god tid att iakttaga honom. Då han kom ned till fönstret, slank han in i fönsternichen, gjorde en vända bland medicinflaskorna, som stodo där och fortsatte sedan ned på golvet samt började avancera mot sängen. Jag insåg genast, att jag måste söka avliva honom, innan han hann slinka undan i något håll, ty då kunde jag ej vara säker för honom på hela natten. I andra sidan var jag ännu så matt, att om jag steg upp, riskerade jag att falla omkull, och då komme han naturligtvis att genast hugga mig. Men lyckligtvis underlättade han själv saken, genom att han gick rakt på sängen. Vid sängkanten hade jag en påk stående, och med denna måttade jag ett slag mot honom, och lyckades även träffa huvudet, så att han domnade av; det var sedan ett lätt göra att

avliva honom fullständigt. Detta hade emellertid tagit på mina krafter, så att jag genast somnade.

På morgonen, då min uppassare kom in, talte jag om för honom, att jag slagit ihjäl en orm under natten och tillsade honom att kasta ut den. Boyen tittade sig omkring men kunde ej upptäcka någon orm. Jag satte mig upp för att visa honom, var den låg men kunde ej heller se någon. Och i alla fall kunde jag ha svurit på, att jag ej hade drömt. Boyen började emellertid titta under sängen och sedan bakom min plåtkista, och där låg ormen. Men endast halva kroppen fanns kvar; rättorna hade ätit upp den andra hälften. De hade tydligen varit framme under natten och släpat honom bakom kofferten. Ormen var gråsvart till färgen; kanske var den, när allt kommer omkring, ej alls giftig. Jag hade vid andra tillfällen sett ormar, som sågo mycket giftigare ut, tecknade i skarpa gula, gröna och blå färger.

Jag har sedan ibland frågat mig, huru det kunde komma sig, att jag vaknade just vid lämplig tidpunkt, och hur det kunde komma sig, att jag tände ljuset. Jag led annars ej av någon sömnlöshet; jag somnade alltid, så fort jag lagt mig och sov som en stock. Jag är tvivlande i dylika saker, men denna gång frågade jag mig verkligen, om jag ej på något undermedvetet sätt fått del av faran. Jag berättade sedan, längre fram, denna upplevelse, då vi en gång sutto i messen i Nepoko, men det var tydligt, att alla trodde, att jag ljög. Jag fick emellertid en glänsande upprättelse. Då vi ett par kvällar därefter återigen sutto i messen, pekade plötsligt en av sällskapet på väggen och utropade: "Voila! un serpent!" (se där, en orm!). Det var en orm, som kom krypande ned för släta väggen; det var precis samma långsamma zig-zagrörelser, som jag hade beskrivit. En av gästerna, en belgisk underofficer van der Vorde, sprang upp och slog ihjäl ormen. Nu måste de närvarande i alla fall medgiva, att jag talat sant. Jag får dock säga, att jag själv ej skulle ha trott en sådan historia, om den berättats mig. Taket, som bestod av ett tjockt lager av gräs, var tydligen ett tillhåll för ormarna. Men hur kunde de komma dit och hur

kunde de ta sig ned för en slät vägg? Vi kunde ej se, att ormen hade några sugvårtor eller andra anordningar, som möjliggjorde dylika promenader.

Under den omsorgsfulla vård, jag fick, gick mitt tillfrisknande framåt med stormsteg, och sedan jag varit i Avakubi 14 dagar, kunde jag skriva till Nepoko och anmäla, att jag hoppades vara fullt återställd om två veckor samt anhöll om instruktioner. Sådana kommo omgående, och de innehöllo, att så snart jag ansåg mig i stånd därtill, borde jag sätta mig i marsch mot Durunga (en av Nepokos understationer) samt göra en "operation de police" (polisoperation) hos Bafwasomastammen. Uppgåelsen med Motamba skulle få anstå tills vidare, då det ansågs vara bortkastad tid att söka få tag på honom i urskogen. Bafwasoma-stammen var ej i öppen revolt, men beväpnade band av densamma hade flera gånger anfallit stationschefen; den vägrade att betala skatt och överlämnade sig öppet åt kannibalism samt beredde f.ö. svårigheter på alla möjliga och omöjliga sätt. En svensk underofficer Persson hade någon tid varit chef för denna understation, och han hade haft svåra nappatag med vederbörande. Han hade emellertid nu fått ett annat uppdrag, och chef för stationen var för tillfället belgiern Legros, min gamle bekante från Nepoko.

Genast efter ankomsten till platsen skulle syftet och ändamålet med expeditionen proklameras, kontakt sökas med hövdingarna, och expeditionens fredliga karaktär understrykas. En polisoperation är nämligen av helt och hållet fredlig natur, och vapnen få naturligtvis brukas endast till självförsvar.

Överträdelse av dessa bestämmelser straffades med 1 000 francs böter och straffarbete upp till 5 år.

Jag behövde emellertid ej befara, att en polisoperation hos dessa människoätare skulle bli alldeles fredlig; att jag skulle komma att bli anfallen, var ganska säkert. Secteur-cheferna ägde befogenhet utfärda order om polisoperationer, och det var i egenskap af t.f. chef de secteur, som de Brouwer givit ordern ifråga.

Expedition mot upproriska stammar

På dagen en månad efter sedan jag anlänt till Avakubi, avtågade jag åter därifrån. Jag hade fått en förstärkning av 15 man, varför jag sålunda för expeditionen disponerade 25 soldater, en sergeant och två korpraler. Jag var nu fullt återställd, pigg och kry som en mört och vid friskt humör. Då jag före avresan uppvaktade doktorn och tackade honom för den omsorgsfulla vård, han begett mig, uppmanande han mig att för framtiden taga 50-centigramsdosen av kina var tredje dag istället för var femte, och han garanterade mig, att jag då skulle gå fri för alla malariaattacker. Jag beslöt mig även för att framgent noga följa denna föreskrift. Min senaste sjukdom hade lärt mig, att man gjorde bäst i att ej nonchalera, vad erfarna läkare rådde till.

Under marsch äro soldaterna naturligtvis strängeligen förbjudna att lämna kolonnen. Då de veta, att de ha en nybörjare att göra med, som för första gången är ute på en dylik expedition, och som ännu ej kan tala språket obehindrat, passa de emellertid alltid på att ställa till allehanda ofog: stjäla höns och ofreda infödingarna i de byar som passeras. Detta får naturligtvis under inga omständigheter tolereras, men det är å andra sidan svårt att personligen övervaka varje särskild individ, då man själv bör gå i tåten av kolonnen, och denna alltid blir uttänjd och lång. Man måste ju gå i gåsmarsch på de smala gångstigarna, och då vägen går i ständiga krökar har man vanligen överblick endast över de närmast bakom gående. Utom soldaterna har man ju dessutom bärarna - 10 å 15 stycken - och dessa måste placeras i mitten av kolonnen, så att de ha betäckning både framåt och bakåt och ej vid ett eventuellt överfall riskera att bli avskurna från huvudstyrkan. Vid upprepade tillfällen kom jag emellertid på soldater, som gjort avstickare från marschvägen, och en gång tog jag en soldat på bar gärning, just då han stulit en höna och misshandlat en infödd. Denne soldat, som hette Yambi, var en svårhanterlig individ, högljudd och odisciplinerad och behövde en ordentlig näpst. För dylika förseelser ägde naturligtvis befälet att ådöma bestraffning; sålunda kunde en officer ådöma högst 50 slag av chicotten - dock i två omgångar - och en underofficer högst 25 slag. Chicotten var en piska av flodhästhud, och den fördes alltid av den svarte underofficeren, som minsann icke lade fingrarna emellan. Det fordrades starka nerver för att tåla 25 slag, och ofta uppstod blodvite redan efter några få slag; i sådant fall avbröts naturligtvis bestraffningen genast.

Jag hade emellertid ingen chicotte med mig, och därför meddelade jag en dag vid kvällsuppställningen, att bestraffningen av de fem skyldiga, som jag ådömde vardera 25 slag, skulle få anstå, tills vi kommo fram till understationen Duranga (Wamba). Dit anlände jag efter 8 dagars marsch och utan några äventyr. Genast efter framkomsten lät jag hämta stationens chicotte, lämnade den till sergeanten och befallde Yambi stiga ur ledet och mottaga sin ranson. Denne knotade emellertid och gjorde ingen min av att lyda. Jag tog därför upp min browning och sade ifrån, att om han ej lydde, komme jag att ögonblickligen skjuta ned honom. Hade jag gjort detta, så hade jag antagligen blivit dödad själv; jag hade med avsikt låtit soldaterna behålla sina skarpladdade gevär för att visa, att det ej alls inverkade, om de voro beväpnade eller ej. I alla händelser hade jag haft mina 10 års straffarbete som i en liten ask; men i det tillstånd av rödglödgat raseri, jag befann mig reflekterade jag ej över dylika eventualiteter, och jag visste också, att om jag nu gav vika en tum, så var det slut med min auktoritet, Yambi kastade en mörk blick på mig och rörde sig ej, men då jag vexlade in laddramens översta patron i patronläget, och han såg denna för honom välbekanta gest, lämnade han motvilligt geväret till närmaste man, steg fram ur ledet och lade sig mer. Jag sade till sergeanten: "pika n' gufun (slå hårt), och det gjorde han med besked. Ehuru Yambi borrade ned huvudet och bet ihop tänderna, skrek han högljutt, då han fick de sista slagen.

De övriga fyra soldaterna togo sin bestraffning utan att knota. Jag meddelade sedan truppen på min rådbårskade ki-swahili, att jag komme att bestraffa den minsta förseelse mot disciplinen med 25 slag av chicotten. En del vita hade nämligen för sed att för mindre förseelser ådöma 10 slag, för litet större förseelser 15 slag o.s.v, men denna ransonering ämnade jag ej följa. Jag hade sedermera ingen svårighet att upprätthålla disciplinen; endast en och annan gång hände det, att någon nykomling var litet trilsks, men han bragtes genast på andra tankar.

Läsaren skall kanske finna allt detta barbariskt, men var och en, som haft med den tidens negersoldater att göra, vet, att hade han ej prygelstraffet att tillgå, så skulle disciplinen aldrig kunna upprätthållas.

Soldaterna ha en mycket skarp blick för den vites sätt att reagera för deras uppträdande, och upptäcka de den minsta glimt av fruktan i européns öga, så är spelet förlorat för honom. En episod,

som inträffade någon tid därefter, är betecknande nog. En underofficer, som befann sig på marsch med en mindre truppstyrka, hade råkat i delo med soldaterna, och då dessa märkte, att den vite var obeslutsam och ej behärskade situationen, togo de genast ledningen. En officer kom händelsevis att passera platsen i samma veva och fann till sin förvåning, att soldaterna drevo omkring sysslolösa; ingen vakthållning var ordnad, och den vite syntes ej till. Han fann honom slutligen i en hydda, där han stängt sig inne, beväpnad med en browning och en mauserkarbin och ej vågade sticka näsan utom dörren. En förmildrande omständighet var dock att han var febersjuk. Han förklarade, att soldaterna gjort myteri och hotat döda honom, och att han därför barrikaderat sig på detta sätt. Officeren gav honom en ordentlig skopa ovet, och gick ut och lät sin trumpetare blåsa "uppställning. Sedan han på detta sätt fått myteristerna samlade, höll han ett strafftal och meddelade, att han på stående fot dömdde de skyldige till 25 slag av chicotten, och att den, som gjorde minsta försök till myteri, genast skulle bli nedskjuten. Med browningen i hand lät han sedan sin svarte underofficer pryglä myteristerna, den ene efter den andre, och disciplinen var återställd. Så mycket kan ett beslutsamt uppträdande göra.

Officeren ifråga, svensken löjtn. Boyton berättade själv saken för mig, då jag senare träffade honom.

Påföljande dag sände jag iväg budbärare till de i trakten boende hövdingar, som hade gett anledning till klagomål, med meddelande att jag kommer att inom närmaste dagarna besöka deras byar i tur och ordning, att jag önskade tala med hövdingarna själva, samt att, därest dessa ej voro mig till mötes vid min ankomst, komme jag att installera mig i vederbörande byar, till dess de kommo fram. Jag underströk samtidigt expeditionens fredliga karaktär men meddelade också, att jag komme att göra bruk av vapnen vid minsta fientlighet. I inväntan på budbärarnas återkomst gjorde jag ett besök i Durungas gamla by.

Stationen Durunga var uppkallad efter hövdingen med samma namn. Denne var ännu i livet men var nu gammal och sjuk och kunde ej längre befatta sig med politiken. Då de vita upprättade understationen strax intill hans by, övergav han denna och installerade sig längre bort. Understationen Durunga gavs efter hövdingens död namnet Wambo efter en liten flod, som passerar i närheten. Stationen existerar fortfarande och är numera huvudort inom området.

Då hövdingen kände döden nalkas, uttalade han en önskan att få se en vit

Durunga hade i sin krafts dagar varit en vildsint herre, en rövare och kannibal av första ordningen, och föregående stationschef hade haft många nappatag med honom och hans folk. I hans gamla by, vilken jag nu som sagt besökte, visade man mig det träd, vid vilket han brukade binda sina offer; jag hittade även en döds-kalle strax intill. Då den förre stationschefen löjtn. Norin första gången kom dit, låg där en hel pyramid. Durunga åt alltid upp de fångar, han tog i sina strider. Det var ännu ingen vit, som hade sett hövdingen; han hade själv sagt ifrån, att han aldrig ville se en Europé.

Ungefär ett år därefter, då han kände, att hans dagar voro räknade, uttalade han emellertid en önskan att få se en vit, innan han dog. Legros, som för tillfället var chef å Durungastationen, begav sig därför iväg till hövdingens by och träffade honom verkligen. Vidstående fotografi, som Legros passade på att ta, visar hövdingen sittande; som synes är han ej mycket mer än skinn och ben. Bakom honom sitter hans favorithustru. Till vänster står en man och håller ett bananblad åt gubben att spotta i. De båda övriga äro hans söner, i bakgrunden synas några av hans undersåtar. Så snart budbärarna återkommit, begav jag mig iväg och anlände efter två dagars marsch till Nebazi, den närmaste av de opålitliga hövdingarna. Strax intill byn lågo några infödingar i bakhåll och sände iväg en skur av pilar. Hållet var emellertid för långt, och ingen blev sårad; några gevärsskott var nog för att jaga dem på flykten.

Byn var tom, och jag installerade mig därför i avvaktan på, att hövdingen skulle komma på bättre tankar. Påföljande morgon kom han även, eskorterad av ett 10-tal av sina män och förklarade, att han ville fred och lovade att för framtiden hålla sig lugn. Jag svarade, att då hans folk skjutit pilar, trots att han visste, att jag kom i fredligt ärende, så visade just ej detta, att han ville fred, och att jag egentligen borde arrestera honom. Nebazi blängde illvilligt på mig med sina blodsprängda ögon men bedyrade i alla fall gång på gång att om jag bara ville ge mig iväg, så skulle han ej mera ge anledning till klagomål. Hövdingen fick det beskedet, att om han lovade att hålla sig i skinnet och ej utan anledning ofreda kringliggande byar, samt om han lovade iordningställa vägen, som nu var delvis oframkomlig, så hade jag ingen anledning ligga kvar här längre, men vid minsta klagomål skulle jag återkomma, och då kunde han bereda sig på effektivare åtgärder. Jag satte mig sedan i marsch mot närmast boende hövding Tomu. Halvvägs till denna by mötte jag några av Tomus män, som överlämnade ett par höns och några ägg och hälsade från

hövdingen, att han ej ville se mig i sin by. Jag betalade rikligt för hönsen och äggen och skickade tillbaka hans män med uppmaning till Tomu att invänta mig i byn och varnade honom för alla fientligheter. Liksom hos Nebazi blev jag mottagen med pilar, men endast en av soldaterna blev lätt sårad. Så många flera blevo istället sårade av "songoléas". Detta är trästickor av ett hårt och sprött träslag, som stickas ned i gropar i marken och skickligt döljas med bananblad eller palmblad, vilka ligga liksom av en tillfällighet på gångstigen. Om man trampar ned i en sådan grop med hela kroppstyngden på stickan, går denna lätt och lekande tvärs igenom foten, och i vanliga fall fastnar alltid någon bit och blir kvarsittande och förorsakar en elakartad varbildning.

Den svenske underofficeren Persson råkade en gång få en sådan songoléa i foten, och den gjorde honom marschoduglig för en längre tid och förorsakade mycket lidande, innan han efter en primitiv operation med en rakkniv lyckades ta ut den kvarsittande biten

De stridslystna infödingarna drevos även här på flykten med några välriktade skott, och jag installerade mig i byn. Liksom hos Nebazi kom emellertid även här hövdingen så småningom fram, och samma uppgörelse följde.

Medan jag befann mig hos Tomu, kom den närmast boende hövdingen på besök, medförande höns och ägg, och meddelade, att han satt sitt folk i arbete med att iordningställa vägen samt lovade att för framtiden hålla sig lugn. Jag avstod därför från att besöka hans by.

Nästa höfding, som jag ämnade hemsöka, var Banzika. Denne kom mig till mötes på halva vägen och eskorterade mig, med sin svit, fram till byn. Hövdingen hade tydligen först ämnat taga emot mig på annat sätt, ty även här voro songoléas planterade tätt-tätt, men vederbörande hade tydligen kommit på andra tankar, och lotsade oss nu fram mellan de utsatta fällorna utan att någon skadades. Denne hövding lovade även bättra sig och sätta sitt folk i arbete.

Ytterligare två hövdingar lovade detsamma, och när jag så efter en veckas marsch kom tillbaka till Durunga, så kunde jag alltså till min förvåning konstatera, att alltsammans avlöpt mycket fredligare, än jag från början vågade hoppas. Jag stannade nu några dagar i Durunga för att iordningställa en ny skjutbana och utföra den reglementerade enskilda skjutningen, som på grund av mellankommande omständigheter blivit fördröjd. Så snart detta var gjort, återvände jag till Nepoko men hade knappt hunnit dit,

förrän jag blev utsänd på en ny expedition.

Infödingarna i Aruwimi-distriktet hade sedan tre månader varit i fullt uppror och massakrerade och brände allt, som kom i deras väg. Befolkningen i dessa trakter är särskilt vildsint och krigisk - man behöver blott läsa Stanley's skildring av hans passage i denna trakt, i hans bok "I det mörkaste Afrika", för att få ett livligt intryck härav - och samtliga disponibla trupper i Stanleyville och närliggande stationer voro utsända för att möta de upproriska. Upproret hade spritt sig upp mot våra trakter; vi hade på två månader ingen post fått, och alla förbindelser med Stanleyville voro avbrutna.

Stationschefen i Avakubi hade även fått kännning av de oroliga förhållandena samt begärt och erhållit förstärkningar från Nepoko, som för tillfället hade en stark garnison. Så kom en dag meddelande, att et par gîtes-d' étapes (boningshus vid marschvägen för de vita) samt kautschutupplagen i Fundi blivit uppbrända, och att flera mord begåtts i närheten. Fundi låg på 4 dagsmarschers avstånd från Nepoko och vid stora karavanvägen mot Avakubi.

Jag fick nu order att bege mig dit och undersöka, hur saken förhöll sig och samtidigt göra en "operation de police" hos de hövdingar, som eventuellt visade benägenhet att ställa sig på de upproriskas sida.

Jag satte mig alltså i marsch med 25 soldater och anlände på fjärde dagens eftermiddag till Bafabaka. Bafabaka låg invid Nepokofloden, och Fundi låg på ett par timmars avstånd på andra sidan. Hövdingen Kopi i den närliggande byn bar till mig en svårt sårad man, som hade tagit sig över Nepokofloden på morgonen. Det befanns vara f.d. korpral Bende, som efter slutad anställningstid var på väg till sin hemtrakt; han hade haft sin hustru och två barn med sig samt hela sitt bohag. De upproriska hade slagit ihjäl hans barn och dragit iväg med hans hustru och tillhörigheter. Själv hade han, svårt sårad, lyckats komma undan och hade på morgonen samma dag tagit sig fram till Bafabaka. Han dog dagen efter av sina sår. Hövdingen berättade, att samtliga, som bodde på andra sidan floden, voro "mahoni", d.v.s. upproriska, och att de även försökt få honom med sig, men att han vägrat. Jag såg nog på den gamle skälmen, att han gärna skulle ha gått med, om han vågat, men så länge han ej visade några tendenser härtill, måste han ju behandlas på vänskapligt sätt. Om det ginge illa för mig bleve det tids nog tillfälle att falla mig i ryggen, men tills vidare ansåg han det nog rådligast att hålla sig neutral.

Han berättade mig, att hövdingen Manangana, som bodde strax

på andra sidan floden, hade en medicinman, som var en mycket skicklig och kunnig karl; han hade hittat på ett slags "daua" (medicin), som gjorde vem som hälst hård mot de vites kulor. Denna "daua" var någon sorts brun smörja, som ströks på bröstet under diverse ceremonier. Manangana hade också sagt, att nu skulle han göra hackmat af den förste vite, han träffade på. Jag begärde av hövdingen ett par budbärare, och dessa ställde han även beredvilligt till förfogande. Jag instruerade nu dessa att bege sig över till de närmast boende hövdingarna, Manangana, Andopa och Bandjua och meddela dem, att jag komme att under morgondagen besöka dem i deras byar, och att mitt besök vore av helt och hållet fredlig natur. Samtidigt borde de varna dem att gå till några fientligheter, emedan jag då omedelbart komme att göra bruk av vapnen. Budbärarna återkommo sent på kvällen med följande vänliga hälsning från Manangana:

"Hälsa Bafu-Moya (mitt infödningsnamn) att vi vänta honom i morgon, och att grytan, som jag skall koka honom i, redan står på elden".

Det var tydligt, att vederbörande voro i stridshumör. Elfenbenslurarna och tam-tam (trummor av trä) ljödo hela natten från andra sidan floden, och soldaterna, som förväntansfullt motsågo morgondagen, diskuterade högljudt utsikterna. Bafabaka hade ett högt och skyddat läge överst på den branta flodstranden, och någon fara för en nattlig överrumpling fanns ej. Påföljande morgon kl. 6 satte jag över floden i två stora piroger. Uppkommen å motsatta stranden formerade jag truppen så, att fyrkant lätt kunde bildas i händelse av ett plötsligt anfall från ett bakhåll. Några förpatruller eller sidopatruller utsändes icke, då dessa lätt kunde bli avskurna från huvudstyrkan i den täta och svårframkomliga vegetationen och tillfångatagna eller massakrerade i en handvändning. Det var nödvändigt att hålla truppen samlad, så att en plötslig attack med blanka vapen, knivar och spjut, kunde mötas med fällda bajonetter i sluten formering.

Vi marscherade på detta sätt under 12 timmar utan att se röken av en infödd, men då vägen plötsligt krökte sig och mynnade ut i öppen terräng, fingo vi framför oss se ett par hundra vildar på ca 100 meters avstånd. Framför dem utförde "medicinmannen" en fantastisk dans, utstyrd med leopardhud och fjädrar och i full krigsmålning och tjöt allt vad lungorna förmådde. Bakom honom syntes en högre gestalt, som också skrek och tjöt och svängde sköld och lans i någon sorts krigsdans. Han igenkändes som hövdingen Manangana.

Jag gjorde halt och "för fot gevär" för att visa mina fredliga

avsikter och lät trumpetaren blåsa en signal för att påkalla uppmärksamheten. Som jag väntade, tystnade hela hopen vid detta oväntade tillvägagångssätt, och jag passade nu på och lät korpral Fataki, som hade en verklig tordönsstämma, ropa till dem, att jag ej kom för att bekriга dem, utan att jag i all vänskaplighet ville tala med hövdingen.

Svaret blev ett illtjut ur hundratals strupar, och vederbörande började avancera med trollkarlen fortfarande dansande i tēten. Snart kommo pilarna flygande, och en av de första träffade soldaten Loai, som stod tätt bakom mig, i halsen. Här fanns tydligen ingen möjlighet till uppgörelse i godo, men jag hade åtminstone tillfredsställelsen veta, att jag gjort så mycket jag kunde för att undvika blodsutgjutelse.

Jag kunde ju ej låta truppen stå "för fot gevär" som måltavla åt en hop vildsinta kannibaler, och jag kunde ej heller låta dem komma mig in på livet; då bleve jag och min fåtaliga trupp massakrerade i en handvändning. Här var alltså ingenting annat att göra än att brassa på, och i första salvan stupade trollkarlen och hövdingen Manamgana. Den senare hade dock, som det sedan visade sig, endast fått en kula i foten.

Då infödingarna sågo, att medicinmannen föll, och att alltså "dauan" icke ens skyddade honom, syntes de ett ögonblick tveksamma men fattade åter mod och gingo till attack med sina spjut. Ett par salvor till avvärjde dock med lätthet anfallet, leden vacklade, och ett, tu tre togo de till flykten, släpande sina döda och sårade med sig. Jag fortsatte nu marschen fram till Mananganas by, där jag på nytt blev anfallen, men även denna attack tillbakaslogs lätt. Jag måste avancera långsamt, då ett par av mina soldater hade fått så pass allvarliga blessyrer att de med svårighet kunde följa med. Mananganas by var tom sänar som på en gammal vanför käring, som satt och solade sig utanför en hydda.

Jag fortsatte sedan genom hövdingarna Andopas och Bandjuas byar, som ävenledes voro utrymda. På båda ställena blev jag anfallen men ganska lamt, och det var ingen svårighet att driva undan vildarna. I Bandjuas by slog jag halt och lät truppen proviantera med bananer, och själv intog jag frukost medan jag funderade över bästa sättet att nu gå tillväga.

Jag kom till den slutsatsen, att det förståndigaste var att återvända till Bafabaka och hålla mig stilla där till följande dag. Nyheten om medicinmannens död och "dauans" otillförlitlighet skulle naturligtvis sprida sig hastigt och skulle troligen komma många att besinna sig. Om jag lämnade vederbörande tid att diskutera den-

na sak, kunde kanske mycken onödig blodsutgjutelse att undvikas. Dessutom måste jag ta hänsyn till mina sårade soldater, som behövde vård, och vilka jag ej kunde skicka ensamma tillbaka. Jag återvände således till Bafabaka, och blev under återmarschen ej en enda gång ofredad.

Några av soldaterna hade fått otäcka blessyrer men ingen dock av livsfarlig beskaffenhet. En del av de pilar, jag uppsamlade, voro förgiftade, men giftet var tydligen gammalt och torkat och hade förlorat sin kraft.

Min aning att trollkarlens död skulle lugna sinnena, visade sig vara riktig. Redan samma kväll kommo två utskickade från Manangana, som hälsade att han ville "malonga" (fred). Jag svarade, att jag endast diskuterade denna sak med hövdingen själv, och att endera fingo de bära hit honom, eller också skulle jag besöka honom i hans by. Med detta besked avlägsnade sig de båda ambassadörerna, och tidigt påföljande morgon kom en hop av Manangamas män, bärande honom på en bår. Han hade fått foten illa tilltygad av en kula, men visade ej med en min, att han kände några plågor. Hövdingen var mycket ångerfull; smärtan av blessyren gjorde väl sitt till, fast han ej visade det. Han började med att beklaga sin dumhet att ha lyssnat till medicinmannens råd och fortsatte ungefär så här: "Förr i tiden då araberna voro herrar i landet, togo de våra kvinnor och barn och sålde dem som slavar. De hade ingen barmhärtighet och plundrade och ödelade landet och brände byarna. Den vite bränner aldrig några byar, och om vi gå till honom med bananer och höns, så få vi alltid betalt. Och när vi komma med mopira (kautschuk), så få vi också betalt och behöva aldrig lämna någonting utan att få något i gengäld. Den vite har gjort slut på arabernas slavhandel, och själv tager han inga slavar. Men vi svarta män vilja ändock bli av med dem, ty vi måste hålla vägarna öppna och arbeta litet och få ej föra krig med varandra och få ej äta upp våra krigsfångar, ty då bli vi hängda". Manamgana lät så uppriktigt ångerfull, att jag ej hade hjärta vara ovetting. Jag gav honom en matabich (present) och ett första förband till foten samt litet Burrows lösning att tvätta såret och sände iväg honom med uppmaning att för framtiden hålla sig lugn. Ehuru den gamle räven ej precis förverkligade sina vackra tankar utan flera gånger beredde förargelse och svårigheter, trädde han dock ej mer i öppen revolt.

Ungefär samtidigt med Manangana anlände även ett par andra hövdingar. Det var två stycken "mongoana", Fundi och Meme. Mongoana, eller arabiserade, som de också kallas, äro avkom-

Mongoana. I mitten en arab.

lingar av slavar och tjänare hos araberna från den tid, då dessa voro herrar i landet. Då de arabiska slavhandlarna på sin tid för-drevos från Kongo, frigåvos eller rymde de, som ej frivilligt ville stanna i deras tjänst, och dessa bildade nu egna samhällen, där de strängt fasthöllo vid de arabiska seder och bruk, de under årens lopp tillägnat sig. Sålunda klädde de sig liksom araberna i vita fotsida mantlar och turbaner, uppträdde, eller försökte åtminstone uppträda på det värdiga och stolta sätt, som är araben eget och voro samtliga muhammedaner. Som trogna söner till profeten försummade de aldrig sin andakt, knäfallande och med ansiktet vänt mot Mecka. Mongoana ansågo sig själva stå på en betydligt högre nivå än den övriga inhemska befolkningen, och på sätt och vis var det nog sant. Deras samhällen voro bättre organiserade än de övriga inföddas, de skötte sina plantager bättre, och ehuru de kunde vara ganska svårhanterliga, gjorde de dock stora tjänster som leverantörer av livsmedel, speciellt ris, och som bärare. I

en del större mongoanasamhällen funnos t.o.m. skolor, men undervisningen bestod huvudsakligen i inlärandet av tankespråk ur koranen.

De båda hövdingarna Fundi och Meme, vars byar voro belägna intill Fundi och Manamama - den förstnämnda platsen uppkallad efter hövdingen - berättade mig, att den egentlige anstiftaren av revolten var hövdingen Bara, vars by låg strax intill Manamama. Han hade kallat till sig en del upproriska av mombali-stammen från Avakubi-området, förenat sig med dem och även lyckats få med en del andra hövdingar: Manangana, Andopa, Assubunde, Kokonyangwe, Maduala, Bandjua m.fl.

Det var Bara, som hade sårat korpral Bende och dödat hans barn samt tagit hans hustru; han hade dessutom dödat en "pistonnier" Massurumbembo och tagit hans gevär. En pistonnier är en budbärare, som är beväpnad med en mynningsladdare "fusil a pis-

ton", härav namnet. Bara hade även dödat en av Memes män och fem av hans kvinnor och bränt upp hans by.

Samtidigt med Fundi och Meme anlände två män från Avakubi. De berättade mig, att de blivit utsända från Avakubi med en låda glaspärlor för att köpa höns till de vites kök. Då de anlände till Manamama, tog hövdingen Bara av dem pärlorna och ämnade sedan döda dem själva. De lyckades emellertid fly, men en tredje kamrat, som de haft i sällskap, hade blivit sårad och flytt i riktning mot hövdingen Motambas by. Denne senare hade, enligt vad de uppgåvo, ej velat gå med de upproriska, och mannen ifråga hade därför hoppats finna en fristad där.

För att verifiera alla dessa uppgifter satte jag mig frampå förmiddagen i marsch mot Fundi och fann vid framkomsten, att hela byn, ävensom de vites hus och kautschukupplagen voro brända. Jag fortsatte mot Manamama, och under denna marsch, som gick genom urskogsterräng, såg jag ej en skymt av någon infödd. Ungefär halvvägs mellan Fundi och Manamama hittade jag på gångstigen liket av en man, och bredvid honom låg hans inskrivningsbok, inlindad i ett bananblad. Det befanns vara en f.d. soldat Zena; han hade blivit dödad med ett knivstygn i nacken. Vi gjorde halt en stund för att begrava mannen och fortsatte sedan mot Manamama, dit jag anlände på eftermiddagen. Hövdingen Baras by, som jag passerade, var tom; där fanns ej en kotte. I mongoanahövdingen Memes by voro flera hus uppbrända. Meme visade mig liken av de fem kvinnorna, som Bara dödat. De voro illa tilltygade och massakrerade. Strax intill Manamama låg hövdingen Motambas by. Det var samme Motamba, som jag fem månader tidigare blev utsänd för att arrestera. Arresteringsordern gällde naturligtvis ännu, men som Motamba sedan den tiden hållit sig lugn och ej ofredat någon samt för övrigt visat sin goda vilja genom att hålla vägen i stånd och lämna bärare till dem, som passerade samt dessutom vägrat ansluta sig till de upproriska, ansåg jag det vara klokast att denna gång låta nåd gå för rätt. Hövdingens bevekelsegrunder för detta lovvärda uppträdande voro naturligtvis ej alldeles osjälviska. Motamba var nämligen dödsfiende till Bara, och då denne ställde sig i öppen revolt mot de vite, gick Motamba helt naturligt med den vite. Motamba var visserligen anklagad för att ha begått flera mord, men det fanns å andra sidan ingen av de upproriska hövdingarna, som ej hade minst lika många mord på sitt samvete. Jag borde därför utan samvetsqual kunna behandla Motamba på vänskapligt sätt och låta udda vara jämnt.

En man som jag sände till Motamba med hälsning, att jag om en stund skulle komma dit, och att han borde invänta min ankomst,

återkom med det beskedet, att hövdingen skulle invänta mig i sin by, förutsatt att jag garanterade, att han ej ofredades. Jag lugnade honom i detta avseende och begav mig iväg. Framkommen fann jag, att hela byn sänar som på några hus var uppbränd. Motamba gav en livlig skildring av de excesser, de upproriska begått, men han bredde nog på åtskilligt för sin vän Baras räkning, och jag noterade därför hans uppgifter med vederbörlig reservation.

Hövdingen föreslog, att han med hjälp av sina mambuti (skogsdvärgar) skulle fånga Bara och föra honom till mig. Detta skulle han gladeligen åtaga sig, om han blott finge en ordentlig "mata-bich" (present). Jag fann ej förslaget vidare tilltalande men lovade fundera på saken.

Dessa skogsdvärgar förekomma ganska talrikt inom vissa områden av Haut Ituri. De äro nomader och livnära sig uteslutande av jakt. För att få litet omväxling i dieten bruka de emellertid ibland bekanta sig med någon bofast hövding och av honom byta till sig bananer och maniok mot villebråd, som de dödat. En sådan hövding kallar då dessa mambuti "mina mambuti", ehuru de ej stå i något som helst beroende till honom. Med uttrycket "mina mambuti" vill han endast poängtera, att de stå i vänskapligt förhållande till honom, och att han kan räkna på dem vid ett eventuellt krigsföretag eller plundringståg. Och dessa mambuti äro inga föraktliga budsförvanter. Deras syn och hörsel äro fenomenala, ävensom deras skicklighet att hantera pil och båge; de taga sig fram i urskogen hastigt och säkert och ljudlöst som ett av skogens djur, och i en strid mot dem i urskogen kommer man ovillkorligen till korta. Man hör och ser deras pilar slå ned, men varifrån de komma, upptäcker man icke.

Motamba presenterade tre stycken mambutihövdingar för mig ävensom några av deras män, och de grinade belåtet, då jag gav dem en handfull röda pärlor var. De torde väl hålla ca 135 cm. i längd och hade bättre skäggväxt än de andra negrerna. Med sina rynkiga fula ansikten och krokiga ben voro de ej vidare vackra att se på, men ett intressant sammanträffande var det i alla fall. Det gick nämligen aldrig för en vit att komma i direkt kontakt med skogsdvärgarna ute i urskogen, därtill äro de för skygga ooh misstroga. Enda sättet att komma dem på livet var genom förmedling av någon hövding, som var lierad med dem, såsom i detta fall Motamba.

Jag frågade en av dvärgarna, om han ville åtaga sig att skaffa mig en hud ooh ett skelett av en okapi, i vilket fall han skulle få en extra stor matabich ooh detta lovade han göra. Jag blev emellertid senare okontant med Motamba och förlorade därför kontakten med hans mambuti. och någon okapi såg jag aldrig till.

Skogsdvärgarna ha sitt eget språk, ooh detta kunde jag naturligtvis ej, utan Motamba tjänstgjorde som tolk. Då de sade något lät det mest som grymtningar och oartikulerade ljud. Hos Motamba fanns den tredje av Avakubimännen, som blivit utsända för att köpa höns. Han hade två otäcka länstygn i ryggen och låg i full feber. Jag skötte om honom, så gott jag kunde med de hjälpmedel, jag hade till hands.

Återkommen till Manamama på kvällen fann jag där två män från Bara väntande på mig. De hade med sig en tupp ooh några ägg och hälsade från hövdingen, att han ville fred. Förvånad över detta oväntade fredsanbud betalade jag sändebuden rikligt ooh skickade tillbaka dem med hälsning till Bara att om han ville fred, så hade han att själv infinna sig hos mig. Jag lämnade tuppen till min kock med order att laga till den till min sena middag ooh beredde mig därefter att taga mitt bad efter dagens gangsa ansträngande marsch. Sergeant Baruti hade emellertid varit framme hos kocken och tittat på tuppen. Han tycktes plötsligt bli

varse någonting särskilt hos honom, ty han började vända på den och klämma på den och syna den litet litet närmare. Sedan kom han fram till mig och sade: "Den här tuppen är förgiftad; om Du äter upp den, så ser Du icke morgondagen". "Du pratar smörja", svarade jag, "hur kan du veta, att tuppen är förgiftad"?

Baruti visade mig då ett snitt, som man gjort vid sidan av kammen, och i såret var någon sorts svart smörja insmord; detta påstod han vara giftet.

"Bind tuppen med ett snöre om benet vid den här stolpen", sade Baruti, "så får Du själv se, att han snart kommer att dö". Jag gjorde, som han sade, och här gick nu tuppen och sprätte en stund utan att det syntes det minsta fel på honom, men så plötsligt tycktes han bli illamående, började vackla hit och dit och föll slutligen omkull, och inom ett par minuter var han död. Bara var tydligen en motståndare, som det gällde att se upp med.

Dagen därpå återvände jag till Bafabaka och tog härvid vägen genom hövdingarna Kokonyangwes, Massusunis, Bandjuas och

Trötta bärare

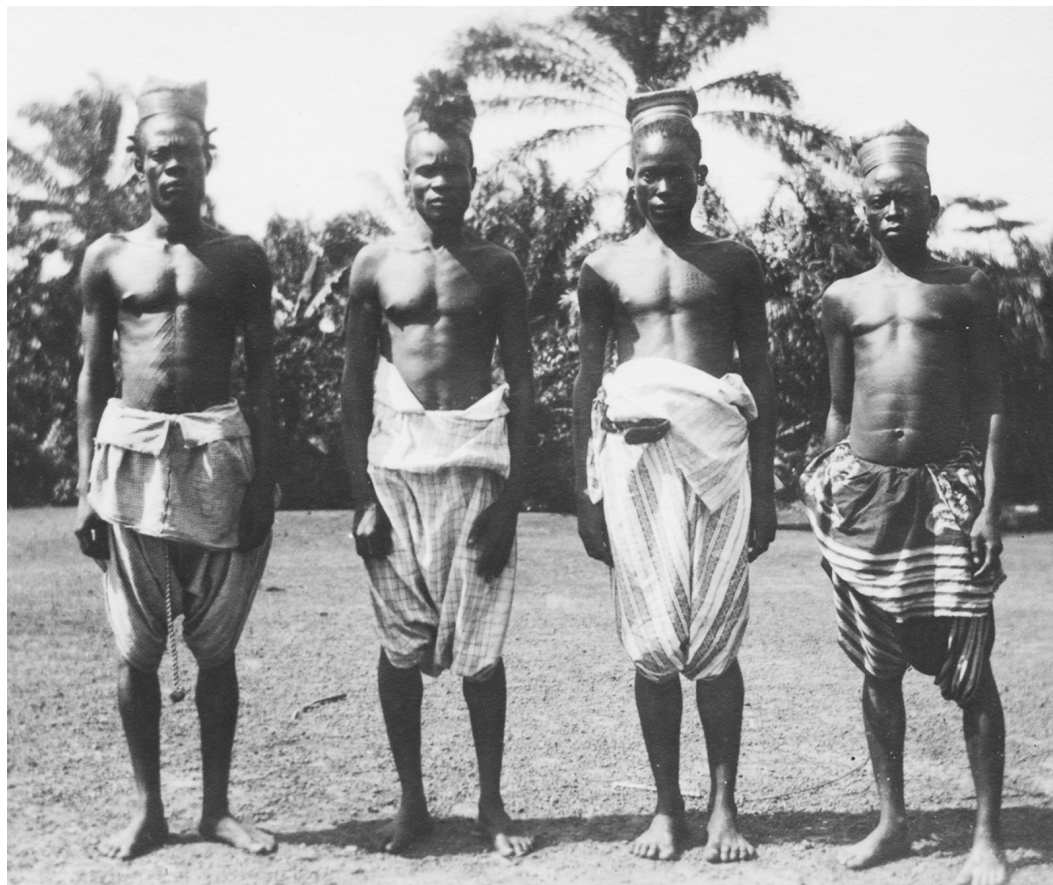

Andopas byar. Dessa hövdingar voro naturligtvis genom sina spioner underrättade om den väg, jag följde, och då jag kom fram i närheten av Eokonyangwes by, fann jag att hövdingen förskansat sig med sina krigare strax intill vägen. Jag lät korpral Fataki med sin dånande stämma ropa till dem, att jag kom i fredlig avsikt, och att jag endast önskade få tala med hövdingen. Enda svaret var en skur av skymford; uppifrån byn ljödo tam-tam, och elfenbenslurarna sände ut sina skallande stridssignaler. Stämningen var tydligen krigisk, och så snart jag kom inom skotthåll, började pilarna komma. Jag måste ge eld, det fanns ej annat val, och hela infödinghopen var snart fördriven. Jag avancerade nu mot byn, och detta måste ske helt långsamt, dels för att undvika songoléas, som voro försåtligt utplanterade här och där, och dels för att ej blottställa mig för ett plötsligt överfall från något bakhåll. När jag så ett ögonblick hade gjort halt och stod halft dold bakom ett träd och spejade in mot byn, slog en pil i trädstammen, knappt två tum från ögat. En av soldaterna, som ryckte bort pilen och synade den

litet närmare, förklarade, att det var en mambuti-pil, och att skogsdvärgen, som skjutit den, måste att döma av riktningen sitta i något träd i närheten. Vi spejade ihärdigt i de närmaste träden, men på grund av den täta vegetationen var det omöjligt att upptäcka honom, och tur var det för mambutin, ty i det humör jag befann mig, hade jag antagligen skjutit ned honom som en ekorre. Kokonyangwes by befanns vara utrymd; ej en levande varelse syntes till där.

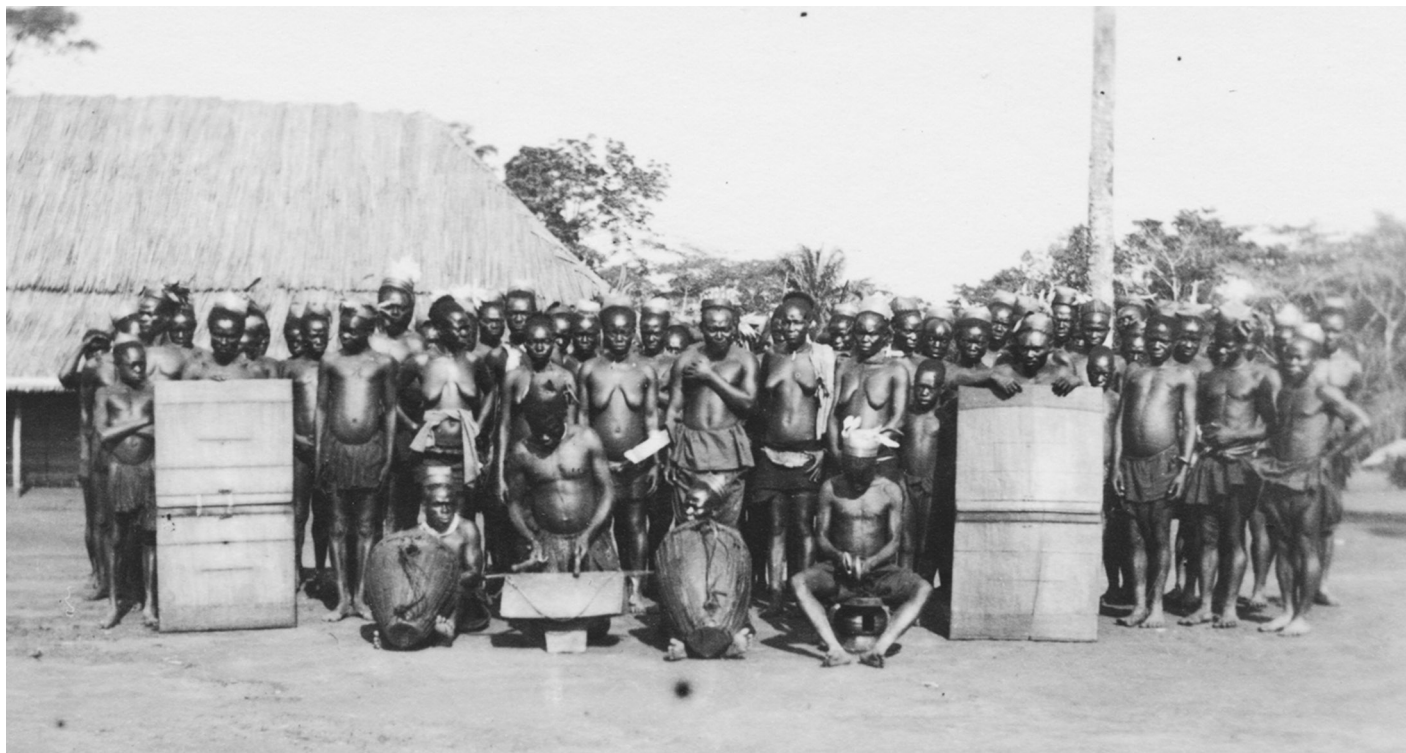
Då jag passerade hövdingarna Massusunis, Bandjuas och Andopas områden, gick det till på samma sätt som hos Kokonyangwe: hövdingarna mötte mig med beväpnade band, jag utropade högljutt och eftertryckligt mina fredliga avsikter, de svarade å sin sida med att gå till anfall, och detta avväjdes med eldgivning.

Sent på kvällen anlände jag till Bafabaka efter att ha marscherat oavbrutet i 10 1/2 timmar. Marschen hade varit ansträngande, och jag hade vid ett par tillfällen vadat i vatten upp till bröstet. Ingen av soldaterna blev dödad, endast en och annan hade fått lätta blessyrer. Sedan jag nu fått en något sänkt bild av läget, upprättade jag

Fyra hövdingar av Mangbetustammen

Infödingar av Medjestammen. I mitten trumslagare.

min rapport och insände den till secteurchefen, för vidare befordran till zonchefen i Irumu.

Dagen därpå anlände secteurchefen i Avakubi löjtn. van Aerde, för att förfölja de upproriska av Mombali-stammen ooh om möjligt söka driva dem tillbaka till sin hemort. Vi gjorde ett par dagars raid i trakten mellan Bafabaka och N'Gayo, men resultatet var lika med noll.

Under en månads tid gjorde jag nu upphörliga försök att på fredlig väg få de upproriska att underkasta sig. Jag hade uppställt som villkor, att de måste återuppbygga de byar, de bränt, iordningsställa vägen, som de på sina ställen gjort oframkomlig, återlämna de massor av kautschukkorgar, som de stulit samt vara behjälpliga med nedtransporten av desamma (naturligtvis mot betalning). Vidare borde de, som bevisligen begått mord å försvarslösa och och fredliga resande, utlämnas för att ställas inför domstol, och alla kvinnor, som rövats, återlämnas till sina respektive hövdingar. För vad de i övrigt brutit, garanterades de gå fria från alla represalier.

En och annan hövding kom även fram och förklarade sig villig sluta fred, och ett par stycken började till och med bygga upp de nedbrända husen i Fundi, men deras goda vilja räckte endast några dagar. De flesta kommo endast för att spionera och för att se, huru mycket soldater, jag disponerade, huru många, som voro sårade o. s. v.

Hövdingen Manangana, som blev sårad vid första sammanstötningen, höll sig emellertid fortfarande lugn, och jag betjänade mig av honom som mellanhand för att söka förmå de upproriska hövdingarna att taga sitt förnuft till fånga. Jag inpräntade hos dem, att ehuru min mission tills vidare var fredlig, så måste de dock inse, att detta olagliga tillstånd ej kunde få fortfara länge till och att kraftigare åtgärder komme att vidtagas, därest de ej upphörde att mörda och plundra och vid varje tillfälle ofreda passerande fredliga resande.

Dessa försök att få de upproriska att taga reson hade dock, som sagt, föga framgång.

Under mina ständiga raider hos de revolterande fann jag en mängd kautschuk, som de stulit ur magasinerna och upplagen vid

stora marschvägen ävensom en del elfenben. Ävenså återfann jag de två kvinnor, som rövats från mongoana-hövdingen Meme och blev således i tillfälle sända dem hem till deras by.

Den närmast Nepoko liggande stationen hette Medje och tillhörde Nepoko-secteur. Stationschef här var en svensk, löjtn. Eriksson. Han hade haft svåra nappatag med de upproriska och även själv blivit sårad. Inom hans område fanns ett par stammar, Mangbetu och Axande, som voro mycket krigiska. Han råkade en dag falla i ett bakhåll för en hop av dessa infödingar, men hann formera fyrkant och mötte deras anfall med fällda bajonetter och snabbeld. Soldaterna voro emellertid väl disciplinerade och höllo stånd med förtvivlans mod, och anfalllet avväjdes i sista minuten. Eriksson blev själv sårad, och många soldater stupade.

Sedan jag, som sagt, under en månads tid förgäves försökt att med fredliga medel återställa ordningen, kom från zonchefen order om "opération militaire". Skillnaden mellan en sådan och en "opération de police" är, att man vid en operation militaire får gå anfallsvis tillväga, medan däremot under en operation de police expeditionens fredliga karaktär skall proklameras, och vapnen endast få användas till självförsvar. Order om operation militaire utfärdas aldrig förrän alla försök att på fredlig väg få de upproriska att underkasta sig misslyckats.

De faller av sig själft, att endast beväpnade, fientliga band fingo anfallas, och att inga kvinnor och barn fingo ofredas, samt att någon åverkan ej fick göras å de inföddas bostäder och tillhörigheter.

En militäroperation skall alltid föregås av en proklamation, som bringas till vederbörandes kännedom på lämpligt sätt, och vari understrykas expeditionens offensiva karaktär, men vari även framhålles, att varje fredsänbud mottages i försonlig anda, och

att inga repressalier vänta dem, som ej gjort sig skyldiga till brott, som falla direkt under strafflagen. Med proklamerandet av en militäroperation försättes området automatiskt i belägringstillstånd. Order om militäroperation får utfärdas endast av distriktscheferna, eller av zoncheferna, och saken skall omedelbart inrapporteras till Generalguvernören. I detta fall var det zonens chef, Commandant Engh, som gav order om operationen, och för att få ett slut på de olidliga förhållandena mobiliserades så mycket av stationens trupper, som kunde disponeras. T. f. secteur-chefen löjtn. de Brower beordrades som ledare och utom jag själv ställdes till hans förfogande svensken Persson. Dessa anlände omgående till Bafabaka, och "fälttåget" igångsattes omedelbart. Då infödingarna nu märkte, att de vites tålmod tagit slut, förändrades läget hastigt. Åtskilliga strider utkämpades med de upproriska, men redan efter 14 dagar hade de flesta begärt fred. De, som underkastade sig, sattes genast i arbete med att bygga upp de brända byarna, iordningsställa vägen, hjälpa till med transporter, som en längre tid legat nere o.s.v.

Under loppet av den sista månaden hade jag haft tillfälle ett par gånger med egna ögon övertyga mig om, att kannibalism ännu florerade, och jag fick även utförliga beskrivningar över, hur det gick till vid dessa festmåltider. Detaljerna voro hårresande, och jag avstår från att närmare gå in på dem. Även under de expeditioner, jag under följande år gjorde till olika trakter av Nepokostationens territorium, fick jag bevis på, att denna barbariska sed ännu existerade.

Emellertid veta infödingarna, att den, som kan överbevisas om att ha deltagit i en dylik fest, utan förbarmande blir hängd, och därför är det mycket svårt att överraska vederbörande på bar gärning.

En ny station upprättas i Walesseområdet

Sedan lugnet sålunda var återställt, återvände jag i sällskap med löjtn. de Brower till Nepoko för att någon tid tjänstgöra å stationen. En månad senare fick jag order att förena mig med den norske löjtnanten Kreuger, som kort förut givit sig av till Welesse-området för att där grunda en ny station. Jag satte mig alltså i marsch och upphann snart Kreuger. Vi voro nu under några dagar sysselsatta med att utse en lämplig plats för den blivande stationen, och sedan vi funnit en sådan satte vi genast igång med att rödja undan och bygga hus till oss själva och soldaterna.

Med infödingarna i kringliggande byar hade vi från början kommit god fot, och vi hade ingen svårighet att av dem få köpa höns och ägg, bananer och palmolja.

Efter någon tid begav jag mig ut på en expedition till det inre av området för att söka komma i kontakt med hövdingarna därstädes samt uppgöra en summarisk kartskizz över detta hittills så gott som utforskade område. Denna rekognocering, som jag utförde med en eskort av 15 soldater och 10 bärare, bjöd på många intressanta upplevelser. Jag blev överallt vänligt mottagem, och hövdingarna, som naturligtvis genom sina kunskapare höllo sig

noga underrättade om min marschroute, mötte mig ofta utanför sina respektive byar och ledsagade mig fram samt låto mig utan svårighet köpa proviant till mig själv och truppen.

Då jag kom fram till en by, var denna i regel utrymd av kvinnorna och barnen; den gamla skräcken sedan arabernas och slavhandelns tid satt ännu i. Så småningom, sedan de blivit övertygade om, att ingen fara var å färde, kommo de emellertid fram, och det var både roande och rörande att se, med vilken nyfikenhet de betraktade en av dessa vithyade män, som de hört så mycket talas om, men av vilka de ännu ej med egna ögon sett någon. De pratade och snattade och pekade på de förgyllda knapparna i min kahkiuniform och på guldgalonerna på ärmerna. Barnen voro dock mycket rädda för mig och vågade sig till att börja med ej fram. Jag bjöd en sådan liten gynnare en sockerbit, men han bara stirrade på mig med den största fruktan målad i sitt ansikte. Slutligen fattade han mod, nappade till sig sockerbiten och sprang bort, så fort hans små knubbiga ben tilläto, och åt upp den. Sen kom han tillbaka och ville ha mera, och då vågade sig även de andra fram. När jag sedan delade ut röda glaspärlor till mammorna, var vänskapen befast.

Hövding av Walessestammen med fyra av sina undersåtar

*Kvinna av Walessestammen.
Märk tatueringen på högra
sidan av livet.*

En av mina uppgifter var även att notera, på ett ungefär, invånareantalet i de byar, jag besökte. Att vid ett första besök börja fråga ut hövdingen härom, det visste jag var lönlöst. Jag tillgrip därför det vanliga sättet att räkna antalet dörrar och multiplicera detta med tre. Den siffra, som jag på detta sätt erhöll, var naturligtvis i högsta grad approximativ, men den kunde dock ge en första och ungefärlig bild av byarnas storlek. Då negerfamiljerna i allmänhet ej äro barnrika, kunde man ej räkna mer än tre à fyra personer pr familj för att vara på säkra sidan.

Jag förklarade för alla hövdingar, som jag sammanträffade med, att ändamålet med min resa var att meddela dem, att en ny station var under uppförande, och att de komme att lyda under densamma. Detta innebar, att varje fullvuxen man hade att leverera 1 kg. kautschuk i månaden i skatt, men att de ej behövde lämna denna för intet utan komme att få betalt för varje kilogram, som de buro fram. Vidare måste de hålla alla vägar öppna och framkomliga samt vid behov och mot betalning tillhandahålla ett mindre antal bärare.

Dessutom komme inga våldshandlingar och överfall på angränsande

byar att tolereras, utan alla tvistigheter borde framläggas för den vite stationschefen som opartisk medlare.

Särskilt framhölls, att kannibalism var strängeligen förbjuden, och att den, som gjorde sig skyldig härtill utan förbarmande komme att bli hängd. Då jag meddelade denna sista punkt, lystes vederbörandes anleten vanligen upp av ett förstående grin, liksom ville de säga: "var bara lugn du; vi ska nog förstå att hålla oss i skymundan, då vi äta upp våra krigsfångar". Samtliga hövdingar, som jag talade med, förklarade att de genom hörsägnen väl kände till den vites föreskrifter ooh förordningar, och att de ej skulle göra någon svårighet att uppfylla dem. Som jag i det föregående

nämnt, är det av största vikt att tilse, att soldaterna ej stjäla eller ofreda någon i de byar, man besöker. Även under denna expedition blev jag ett par gånger nödsakad pryglad några soldater, som stulit spjutspetsar och knivar, höns och ägg. Även ett par bärare gjorde sig skyldiga till övergrepp, men på dem kunde jag ej tillämpa prygelstraffet. Bärarna voro nämligen endast engagerade för tillfället, och prygelstraffet fick endast ådömas soldater och fast anställda arbetare i Statens tjänst. Bärarna ådömdes istället arrest och fingo alltså, så snart de slagit halt för dagen, krypa in i närmaste koja och sitta där under bevakning till påföljande morgon. Att få arrest för en enda gång är nog intet vidare straff men att dag på dag få krypa in i arresten, så fort de kastat sin börda från sig och ej få sällskapa med de andra och deltaga i deras upptåg, blev nog påkostande och gav även anledning till åtskillig jämmer. Jag tröstade, dem emellertid med, att det var deras eget fel, och den trösten svalde de ganska surmulet.

Innan jag lämnade en by, försökte jag naturligtvis göra mig underrättad om, hur långt det var till nästa bebodda plats, Något större förråd av proviant kunde ej medföras, då bärarna redan voro fullt lastade, och truppen för övrigt måste vara så rörlig som möjligt i den ofta svårframkomliga terrängen. De svar, jag fick, gävo dock ej mycken ledning. En hövding svarade t.ex. "iko kipande" (det är en bit) och förtydligade detta genom att mäta ut en bit på sin arm. Men då den enes "kipande", som han angav genom att visa längden från fingerspetsarna till armbågen, motsvarade 4 timmars marsch, så kunde den andres "kipande", utmärkt med avståndet från fingerspetsarna till handloven, kanske betyda 10 timmars marsch. En annan svarade: "iko mai tanu" (är fem vatten), varmed han ville säga, att jag hade fem vattendrag att passera, innan jag kom till närmaste bebodda område. Det var således ej mycket att rätta sig efter, och jag blev även några gånger lurad, så att jag vid mörkrets inbrott måste slå halt i urskogen och slå läger utan att ha en bit mat att ge varken bärare eller soldater. Vid dylika tillfällen gäller det att ej bli nervös. Den svarta eskorten, som under vanliga förhållanden kan vara ganska besvärlig att handskas med, blir då lätt oregerlig. Är det se'n under regnperioden till och man får en störtskur och en tornado över sig, så kan man utan svårighet hålla sig för skratt.

Dylika episoder kommo en att reflektera en smula över de svårigheter, som vissa föregångare och pionärer haft att kämpa mot, och vilka strapatser och lidanden, de fått utstå. Här befann jag mig visserligen ensam i urskogen tillsammans med en missnöjd ooh uthungrad skara, som i högljudda ordalag gaf luft åt sitt dåliga

humör; jag var genomvåt ooh uttröttad, och hade själv ingenting att äta, men jag behövde dock ej riskera att dö av svält. Jag visste ju med säkerhet, att trakten var bebodd, ehuru jag ej visste på precis huru många timmars avstånd närmaste by låg. Morgondagen skulle alltid erbjuda tillfälle att skaffa föda. Dessutom befann jag mig bland vänligt sinnade infödingar och behövde knappast befara att bli överfallen. Vad hade jag då att beklaga mig över? Om jag varit litet hungrig och våt idag, så skulle jag antagligen få äta mig mätt i morgon, och solen skulle snart torka mina våta kläder. Jag försökte inge mina följeslagare samma optimistiska syn på tingen men utan vidare framgång. Lägret ordnades emellertid hastigt, och jag installerade min tältsäng i en liten lövhydda, som jag i hast lät uppföra, täckte den med en filt, kröp till kojs och sov som en stock till soluppgången.

Den, som har färdats i urskogen, glömmen den aldrig. Den är dyster och skrämmande men också majestätisk och storslagen. De jättelika trädens rika bladskrud utestänger solstrålarna, och man vandrar i en ständig halvsjymning. Man söker så mycket som möjligt följa de gångstigar, som finnas, upptrampade av elefanter eller infödingar, men då man är ute i okända trakter och endast har kompassen att gå efter, händer det, att man måste söka sig fram i obanad terräng, och en sådan marsch blir mycket mödosam. Vegetationen är ofta så tät, att man måste hugga sig fram. Taggväxter förekomma ymnigt, och de riva sönder ens kläder. Ett, tu tre ligger man på näsan; en trådsmlan lian hänger ett par centimeter över marken, den snärjer sig om foten, och så står man på huvudet. Man hugger sig fram genom ett tätt snår och stöter på ett kullvräkt träd, som når en till bröstet, och man börjar äntra över. Trädstammen är ett tillhåll för röda ettermyror, men det har man ej märkt i hastigheten, och i ett ögonblick har man ärmarna fulla av dessa plågoandar. Deras bett bränner som glödgat järn, och man river av sig rock och skjorta i en handvändning för att befria sig från inkräktarna, under det man åkallar alla onda makter. Ett kärr ligger framför en, och ingen passage finnes; vi måste vada igenom. Jag blir genomvåt av det dyga vattnet upp till bröstet. Något värre obehag blir det ej för mig, men soldaterna och bärarna, som äro barbenta, hoppa och skrika och ta sig i land med långa skutt. Det var fullt med blodiglar i kärret, och de ha hakat sig fast vid benen. En bärare slänger en av mina lådor i vattnet och räddar sig skrikande i land. I lådan hade jag allt mitt linne och mina fotografigrejor, och nu har jag intet torrt att ta på mig, och några nya plåtar och films kan jag ej få på många månader. Vederbörande får på stället en ordentlig omgång, får vada ut och hämta upp kistan, och så fortsätta vi.

I urskogen råder ej den tystnad, som man är van vid i hemlandets skogar. Djurlivet är rikt och omvexlande och gör sig ofta påmint. Apor av mångfaldiga slag snattra och föra oväsen, underliga ljud och läten, som man ej kan identifiera, träffa ens öra. Men dagens liv och rörelse är dock stillhet mot vad natten bjuder. Då solen gått ned, gå rovdjuren på jakt, och myriader av insekter börja en konsert, som ej ett ögonblick tystnar. Vrålapen stämmer i med sin enerverande låt, och hyenor och schakaler stryka omkring och tjuta var och en på sitt vis.

En stadsbo, som ett, tu tre bleve förflyttad till urskogen, och där finge tillbringa ett par dygn endast litande på sig själv och de primitiva hjälpmedel, som stå till buds, han skulle säkerligen finna upplevelsen hemsk och påfrestande för nerverna, men den, som kan taga vedermodorna och besvärigheterna med jämnmod, och som har ett öppet öga för naturens skönhet i alla dess former, han blir betagen av det skådespel, urskogen erbjuder, och han längtar ovillkorligen dit igen.

Löjtn. Kreuger

Min hund "Miss"

Den Centralafrikanska urskogen täcker i Kongo ett område, som kan uppskattas till 10 000 kvadratmil. Man får dock icke föreställa sig denna urskog som ett enda oavbrutet skogskomplex, vilket likt en jättelik matta betäcker detta enorma område (lika stort som Frankrike och Tyskland tillsammans) och som endast undantagsvis låter en solstråle sila ned genom det täta lövverket. Liksom det i våra skogar finnas öppna gläntor, så finnas även i urskogen öppna platser, ibland av betydande storlek, och det är här de inföddas byar äro belägna. Hela befolkningen, med undantag av skogsdvärgarna, är ju bofast och för sitt uppehälle beroende av vad jorden avkastar, och plantagerna av riz, majs, maniok och bananer fordra ju sol såväl som regn.

Under min expedition påträffade jag några byar av en egendomlig typ, som jag ej förut sett. I alla de byar, jag förut besökt, lågo hyddorna fria och isolerade, och byarna själva voro öppna för tillträde från alla håll, såvida ej på grund av krigstillstånd tillfälliga pallisader uppförts. Här voro emellertid byarna byggda med husen i en sluten krets, med ena husets gavel tätt intill gaveln på närmaste hus. Tillträdet till en sådan by skedde genom en skjutdörr i ett av husens långväggar, och denna skjutdörr kunde stängas inifrån.

Då jag anlände till hövdingen Anuku, hade en av byns mera betydande män nyss dött, och jag blev här ögonvittne till en del av sorgehögtidligheterna. Jag höll emellertid mina soldater och bärare på avstånd och visade mig själv ej heller för nyfiken; detta skulle ha ansetts ogranlaga och tagits illa upp, det visste jag. Den döde var placerad i en hydda, och runt denna sutto byns kvinnor och upphävde klagorop. Det var en jämmerlig konsert, och den fortsatte timme efter timme. Alla kvinnorna voro vitmålade till tecken av sorg, och på kvällen uppförde de en sorts begravningsdans, i långsam takt och under ideliga klagolåtar och förtvivlade gester. Man berättade mig, att dessa ceremonier pågingo fyra dagar; sedan begravdes den döde på så sätt, att man lindade in honom och band fast liket i ett träd.

Jag hade ej hunnit mer än återvända hem till löjtnant Kreuger och vår påbörjade station, förrän Kreuger fick order från Distriktschefen i Stanleyville att omedelbart begiva sig till Medje för att delta i militäroperation. Upproret hade blossat upp på nytt, och mera folk behövdes. Samtidigt fick jag order att bege mig tillbaka till Bafabaka, där även situationen försämrats. Vi bröto alltså upp, och efter 8 dagars marsch var jag ånyo i Bafabacka.

Då jag skildes från Kreuger på vägen, fick jag hans hund, en vack-

er lawrac-setter, som hette "Miss". Kreuger skulle inom kort resa hem på semester efter att ha fullgjort sina tre år, och som han visste, att jag var stor djurvän, gav han mig hyndan. Miss följde mig sedan troget på många vandringar och höll noga vakt över mina tillhörigheter. Mot negrerna hade hon en utpräglad motvilja och högg ilsket efter den, som försökte röra vid henne. Mot de vita var hon däremot idel vänlighet, viftade på svansen och skällde helt glatt, då de klappade henne, liksom ville hon säga: "det var då riktigt roligt att få träffa en vit igen, när man har varit i sällskap med de här sabla negrerna så länge." Jag gav alltid Miss hennes mat själv, och detta väckte stor munterhet hos negrerna, men även deras indignation. "Kan man tänka sig, att ge en hund mat! De vite ha i alla fall konstiga idéer", brukade de säga. Jag fick dock ej behålla denna trogna och tillgivna följeslagare till slutet av min terme. En dag blev Miss ormbiten och dog på några minuter. Då hade jag dock redan fått sex valpar efter henne, men dessa voro av blandras och ei lika vackra som modern. De hade ej heller Miss förnäma sätt utan umgingos utan åtskillnad med både negrer och vita.

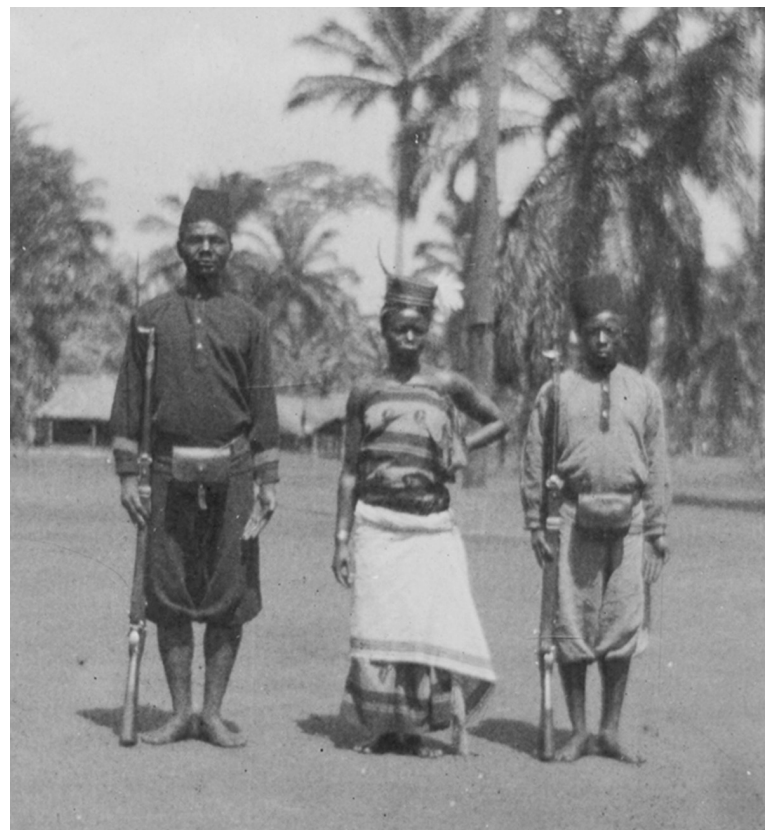
Då jag kom till Bafabacka, fann lag, att de upproriska hövdingarna visserligen höllo sig något sänär lugna, men de brukade oroa transporterna, och dessa hade så småningom alldeles avstannat. Det var stora mängder kautschuk och elfenben, som blivit lagrade under de månader, som upproret varade, och som nu måste ned till Stanleyville, Dessutom var det stora transporter av handelsvaror och livsmedel av alla slag, som skulle åt motsatt håll, och det gällde nu att få upplagen evakuerade och transporterna i normala gängor. Det första, jag hade att göra, var alltså att skaffa bärare, och detta lyckades även efter diverse om och men. Varie hövding fick lämna ett visst antal bärare, och varorna forslades sedan etappvis från Bafabaka till N'Gayo och vice versa.

Läsaren har kanske tidigare från ovederhäftiga källor fått den uppfattningen, att infödingarna pressas på ett omänskligt sätt till dylikt arbete. Det må därför vara nog att säga, att bärarna alltid erhöilo betalning efter fastställd taxa, att bördorna voro så avpassade, att ingen behövde bära mer än 25 kg (alltså mindre än en av våra värnpliktiga i full fältutrustning) samt att varje bärare gick fri och ledig och ej på något sätt var fängslad. Då en hövding ställde bärare till förfogande, medföljde alltid en "niampara" (förman), som fördelade bördorna bland sina män, höll ihop kolonnen, och svarade för att ingenting kom bort på vägen.

Då trakten fortfarande var ganska osäker, och anfall på de försvarslösa bärarna kunde befaras, eskorterade jag själv alla transporter, och under 1½ månads tid var jag nu ständigt på marsch i

de oländiga bergen mellan Fundi och N'Gayo. Det var sannerligen en ansträngande tid.

På julaftonen marscherade jag i 6 ½ timmar i en olidlig hetta; det var backe upp och backe ned i svårframkomlig terräng, och då jag slog halt på eftermiddagen, var jag dödstrött. Detta var min andra

Mondare med fru till vänster

julafton i Kongo, och den var icke vidare munter. Jag var visserligen frisk och kry, men tobaken var slut, jag hade ingenting att läsa, och mina marschskor voro i ett bedrövligt skick. Kahkiuniformen var sönderriven och korkhjälmens trasig; jag måste sy och reparera varje kväll, för att ekiperingen skulle hålla ihop under nästa dag. Jag hade brännblåsor på fötter och ben och hade svårt att gå. För att emellertid på något sätt fira dagen inhandlade jag mig litet palmvin och litet tobak av hövdingen i närmaste by och när jag sedan tagit mitt bad och ätit min middag, tände jag min pipa, slog upp ett stort glas palmvin, installerade mig bekvämt i min fältstol och började studera en nio månader gammal belgisk tidning, som jag hittat undanslängd i ett hörn av baracken.

När jag sa satt och smälte maten, fann jag, att jag egentligen ingenting hade att beklaga mig över.

Vid dylika tillfällen gå tankarna gärna hemåt; man blir sentimental och glömmer den bistra verkligheten omkring sig. Men Kongoofficierens tillvaro är osäker och hänger på en tråd; idag röd i morgon död. Han bör taga dagen, som den kommer och ej oroa sig för morgondagen.

Man skakar av sig den melankoliska stämning, som tränger sig på en, och man ryter åt boyen: "leta malafu inghine" (tag hit mera palmvin).

På natten kom en tornado, som rev bort hela taket på baracken sånär som på ett litet hörn, och om det slagregn, som följde, kan jag endast säga, att den, som ej levat i tropikerna, ej kan göra sig en föreställning därom. Vid den tid, då den svenska menigheten vaknade för att bege sig till julottan, sprang jag omkring i nattskjortan och försökte rädda undan förödelser, vad som räddas kunde.

Under vanliga fredliga förhållanden eskorteras transporterna av en "pistonnier", en neger, vilken liksom soldaterna är engagerad på vissa år. Han är beväpnad med en «fusil a piston» (mynningsladdare), därav namnet. Sedan förhållandena så småningom kommit in i de gamla gängorna, så att jag kunde anförtro transporterna till dessa "pistonniers", begav jag mig iväg hemåt.

På vägen till Nepoko bodde en hövding, som hette Apuma. Han var stor och tjock och en oförbätterlig fyllbult. Då jag kom fram till hans by, mötte jag hövdingen; han var på ett strålende humör och redan ganska ankommen, fastän det var tidigt på förmiddagen. Apuma berättade mig, att en främmande kvinna kommit till hans by, och att hon ville tala med mig. Jag lät sända efter damen ifråga, och hon berättade, att hon flytt från hövdingen Dima, enär denne bestämt sig för att taga livet av henne. Hon hade ej skänkt Lima några barn, och därför skulle hon dö. Dima hade för flera år sedan rövat henne från en annan hövding, och nu ville hon varken vända tillbaka till Dima eller till sina stamfränder, för vilka hon under årens lopp naturligtvis blivit en främling.

Medan jag stod och funderade på bästa sättet att lösa denna fråga, steg soldaten Mondare fram, gjorde honnör, och bad att få fria till kvinnan. Mondares fru hade varit otrogen och förlöpt honom, så nu var han ensam och allena. Anhållan bifölls, och Mondare friade. Kvinnan log, så att de vita tänderna lyste och svarade genast ja, och så tågade de båda nygifta omedelbart iväg till Mondares logi. Och så var den frågan lyckligt bragt ur världen.

Jag hade ej tjänstgjort mer än fem dagar på stationen, då jag blev

utsänd på en ny expedition. Norr om Nepoko på ca tre dagsmarschers avstånd bodde några hövdingar av Mabuddu-stammen, som länge hade satt stationschefens tålmod på hårda prov. De lågo i ständiga strider sinsemellan, brände och plundrade samt vägrade naturligtvis att utträtta något arbete. En understation hade tidigare funnits där, men denna hade måst nedläggas, då vederbörande tjänsteman behövdes på annat håll.

Närmaste anledningen till mitt utsändande var dock en annan. Några inom området boende hövdingars domäner lågo på själva gränsen till en annan zon, Uelle, men som gränslinjen ej var i detalj bestämd, begagnade sig hövdingarna härav för att vägra ställa sig under vare sig den ena eller andra myndighetens domvärjo. Meningen var nu, att jag skulle sammanträffa med chefen för den närmast liggande stationen i Uelle, Duru, och i samråd med honom fastställa en provisorisk gränslinje, som finge gälla, tills den slutliga sträckningen blivit definitivt bestämd. Alldeles inpå gränsen bodde en hövding, som hette Begbunzu, och hans territorium sträckte sig över en stor och vacker palmskog i full bärkraft. En annan, inom Uelle-området boende hövding, gjorde emellertid anspråk på samma palmskog, och då de naturligtvis ej kunde komma till någon uppgörelse i godo, blev följden, att de lågo i ständiga strider.

När jag anlände till en av Negbunzus byar, som hette Duli, fann jag sålunda, att den var nedbränd, och detta hade, enligt uppgift, hövdingen Madangwa gjort.

Palmskogen utgör för den infödde hövdingen en källa till rikedom, och, bortsett från prestigefrågan, som alltid spelar en stor roll, är det således klart, att om äganderätten till ett dylikt område var omtvistad, vederbörande ej i första taget skulle vara villiga att lämna detta ifrån sig. Att medla och döma i en dylik fråga är en delikat sak som fordrar mycket tålmod och ingående kännedom om negrernas psyke. Det går naturligtvis ej an att bara gå på i ullstrumporna och på en höft markera ut en gränslinje, som man vid första påseende tycker skulle passa. Vederbörande skola kanske skenbart böja sig för den vites maktbud, men så snart han gett sig iväg, skola stridigheterna blossa upp på nytt. Finner den svarte hövdingen däremot, att den vite samvetsgrant sätter sig in i frågans alla detaljer, att han gör sig noga underrättad om alla arvsförhållanden och andra omständigheter, som kunna inverka på saken, att han opartiskt låter båda parterna framlägga sina synpunkter, och att han motiverar sitt domslut i detalj och på så sätt, att avsikten att ernå en rättvis lösning tydligt dominerar, då skall vederbörande i regeln resignera, och också den materiella förlusten många gånger kan ge anledning till högljudda klagolåtar.

Hos Negbunzu sammanträffade jag nu med stationschefen från Duru, och efter en ”palaver”, som räckte i flera timmar, med de intresserade parterna, fastställde vi gränserna för det omtvistade området. Gränstvisterna upphörde sedan, och allt var lugnt i denna avkrok, så länge jag var kvar i Nepoko,

Innan jag återvände till Nepoko, gjorde jag en turné genom de större byarna och sökte särskilt komma i kontakt med två av de mäktigaste hövdingarna: Kobako och Manza. Dessa ofredade mig visserligen icke, men de lät hälsa, att de ingenting ville ha med den vite att göra, de vägrade att sammanträffa med mig, och båda mig f. ö. dra så långt vägen räckte. Samma vänliga hälsning fick jag från de flesta andra hövdingarna. Jag lät hälsa tillbaka, att jag för tillfället ej hade tid till mer än en kort visit, men att jag snart skulle komma tillbaka och då väntade bli litet hövligare bemött.

Den lilla understation, som för något år sedan uppförts i närheten av Kobakos by, befanns vara uppbränd, enligt vad det sades av hövdingen Dindika.

En hövding vid namn Mando, vilken bodde söder om Nepoko, hade följt mig för att med min hjälp få tillbaka en pojke, som hövdingen Musali hade stulit från hans by. Jag skickade bud på denne hövding, och han kom även medförande pojken. Det visade sig emellertid, att pojken ej blivit rövad, utan att han själv rymt, och orsaken härtill var, att Mando en gång då han var på dåligt humör hade skurit båda öronen av honom.

Pojken var alldeles vettskrämd, då han fördes fram och fick se Mando och trodde, att han skulle bli återlämnad till denne. Under sådana förhållanden fick naturligtvis pojken stanna, där han var, och Mando fick en ordentlig uppsträckning och anmodades ögonblickligen avlägsna sig ur min åsyn. Jag lät ett par soldater sätta litet bättre fart på honom med sina käppar, och detta upp-

drag utförde de med synbart nöje.

Jag hade emellertid order vända hem snarast möjligt till Nepoko, där en del brådslande göromål väntade. Dessutom måste soldaterna fullgöra den reglementerade enskilda skjutningen, som under senaste tidens oupphörliga marscher blivit på efterkälken. Exercisen kunde ju nödtorftigt övas, även då man var ute på expedition, men för skjutningen erfordrades en ordentlig skjutbana. Efter ett par veckors tjänstgöring å stationen fick jag åter sätta mig i marsch och denna gång mot Bafabaka för att övervaka transporterna, som åter hakat upp sig. Om jag under senaste tiden haft få tillfällen träffa några vita, så behövde jag däremot under den närmast följande månaden ej vara utan sällskap. Bland dem jag sammanträffade med var en polsk doktor Czechanowski. Han var deltagare i en expedition, som hertigen av Mecklenburg f. n. ledde i Haut Ituri, och hade gjort en avstickare upp till mimn trakter för att samla materiel till sina antropologiska undersökningar, som voro hans specialitet. Denne doktor var en mycket älskvärd och belevad man, och jag tillbragte ett par angenäma dagar i hans sällskap i Kisanga, där jag blivit liggande några dagar på grund av en fotskada.

Doktor Czechanowski berättade mig, att kung Oscar var död. Det var den 8 Mars 1908, jag träffade doktorn, och nyheten var sålunda ej av färskaste slag. Vi hade emellertid ej fått några tidningar sista månaden, och jag var därför alldeles okunnig om, vad sig i riket tilldragit. Doktor Czechanowski är numera professor i Lemberg.

I slutet av månaden blev jag utnämnd till stationschef efter löjtn. de Brower, vilken samtidigt blev kompanichef. De Brower skulle dock fortfarande uppehålla befattningen som secteurchef, och jag hade således glädjen få behålla honom som min närmaste förman.

Polisoperation norr om Nepoko

Sedan formaliteterna med övertagandet av stationen voro undanstökade fick jag order att återvända och göra en polisoperation i mabuddu-regionen norr om Nepoko, varifrån kommo dagliga rapporter om strider, mord och plundringar.

Upptakten till operationen var den vanliga: budbärare sändes till alla de större hövdingarna med meddelande om expeditionen, att denna var av helt och hållet fredlig karaktär, att vapnen endast komme att brukas till självförsvar, och att vederbörande borde invänta mig i sina byar i och för muntliga förhandlingar. När jag efter två dagars marsch anlände till hövdingen Akubanas by, fann jag, att infödingarna uppfört pallisader och förskansat sig på bästa sätt, och så snart jag kom inom skotthåll, började de skjuta pilar. Det var förgäves jag utropade mina fredliga avsikter, jag måste slutligen giva eld för att komma fram, och infödingarna drevos snart på flykten.

Under frammarschen hade bärarna och de soldater, som utgjorde betäckning, blivit efter och funno sig plötsligt avskurna från huvudstyrkan.

De lyckades emellertid hålla sig dolda, uppförde i hast en förskansning och höllo sig kvar här i avvaktan på stridens utgång. Då sedan byn var intagen, och jag skulle till att installera mig, fick jag sålunda vänta förgäves på mitt bagage.

Först kl. 6 på kvällen fick jag tag på trossen efter många trumpetsignaler och signalskott. Innan min middag blev i ordning, var klockan 8, och som jag endast förtärt en kopp te och två ägg klockan 5.30 på morgonen, var jag ganska utsulten. Jag har i min dagbok antecknat, att jag åt upp en hel stekt höna och 11 förlorade ägg; potatis eller grönsaker hade jag inga, ej heller något riz.

Infödingar av Maduddustammen

Klockan 6 följande morgon satte jag mig åter i marsch för att söka komma i kontakt med hövdingen Manza. Då jag anlände till den första av hans byar, fann jag denna övergiven och likaledes den andra, men i närheten av den tredje blev jag anfallen, och under den lilla skärmytsling, som utspann sig stupade två man. I en tredje by som likaledes var utrymd, slog jag halt och installerade mig. Dagen hade varit ansträngande; terrängen var svårframkomlig, och jag hade vadat genom flera "dig-e-dig" (kärr). Kahkiuniformen var totalt sönderriven av taggväxterna, och det tog två timmar för mig på kvällen att lappa ihop revorna.

Då jag påföljande dag besökte hövdingen Kilongozis område, fann jag, att även dessa infödingar voro fientligt sinnade. Oupphörligt visade sig beväpnade band, som sköto av sina pilar och sedan försvunno. Jag ropade förgäves till dem, att jag kom i fredligt ärende och endast ville tala med hövdingen. Två man blevo sårade, och till slut måste jag driva undan plågoandarna med några gevärsskott.

Kilongozis område sträckte sig även söder om Nepokofloden, och i tanke, att hövdingen möjligen befann sig där, beslöt jag försöka taga mig över. Jag lyckades även få tag på en pirog. Anländ till närmaste by blev jag ånyo anfallen och måste giva eld för att försvara mig. Två man stupade.

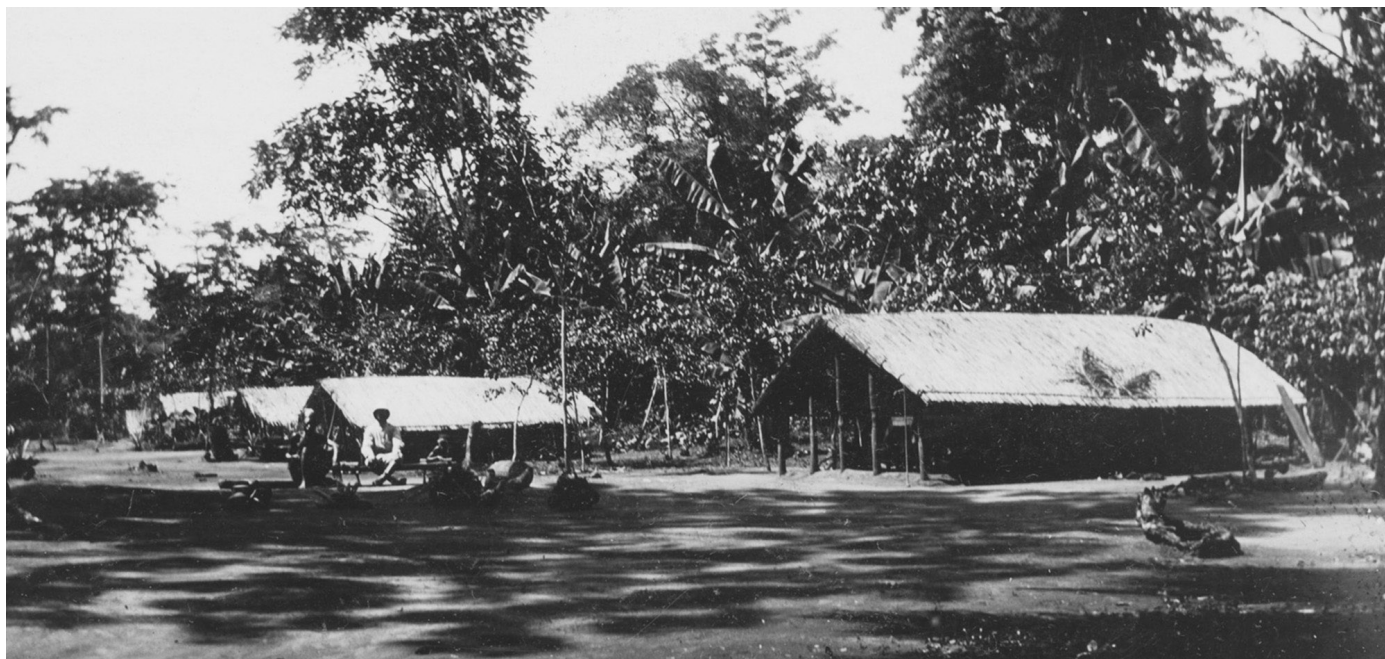
I närheten bodde en mongoana-hövding ("arabiserad"), som hette Vula, och med denne stod jag på vänskaplig fot; de arabiserade blandade sig aldrig i de inföddes strider med den vite. Jag beslöt mig för att söka upp denne och köpa proviant till truppen och bärarna samt även litet åt mig själv. Vägen fram till Vulas by var mycket besvärlig, med flera kärr och vattendrag att passera, och jag var alldeles genomvåt, då jag kom fram. Fientliga infödingar visade sig ånyo på vägen, och en soldat blev sårad.

Av Vula köpte jag nu riz och bananer till eskorten och höns och ägg åt mig själv.

Hövdingen Vula var vid denna tid en medelålders man; han påstod själv, att han var 70 år men torde knappast ha varit mer än 50. Han var en ståtlig typ, storväxt och imponerande och hade stort svart helskägg. liksom övriga mongoana bar han den arabiska fotsida manteln, bländande vit och ren.

Vula berättade mig, att han i sin ungdom träffat "Standely" (Stanley) och "Emerin Pascha" (Emin Pascha), och att han även följt den förre någon tid på en av hans expeditioner.

Jag frågade Vula, vad han tyckte om Stanley, och han svarade, att denne var "vit i ansiktet, hade häftigt humör och skrek med gäll stämma, då han blev arg". Detta var ungefär det svar, jag väntat mig; det karaktäriserade fullkomligt den gamle afrikanen, som under årtal fått kämpa mot klimatet och tropikernas alla vedervärdigheter.

By hos Mabuddustammen

Klockan 6 påföljande morgon satte jag mig åter i marsch, och passerade fram på förmiddagen hövdingen Akubanas område, där även en och annan inföding kom fram och sköt pilar. Jag visste, att Akubana hade piroger nere vid Nepokofloden, och jag ämnade nu om möjligt begagna mig av dessa för att taga mig över. Då jag kom fram, fann jag dock, att vederbörande rott över farkosterna på andra sidan, och där stod nu en larmande hop, som tydligen var i stridshumör. Jag ropade åt dem, att jag ville låna ett par piroger, och att de skulle få ersättning härför; jag var ute i fredligt ärende och ville underhandla med dem i all vänskaplighet. Enda svaret blev en ström av okvädningsord och så började de skjuta pilar. Det var intet annat att göra än att återigen giva eld, och det var även nödvändigt, att denna bleve så pass effektiv, att de drevos undan tillräckligt långt, för att de, som sam över efter pirogen, inte skulle riskera att bli ihjälslagen, så fort han steg i land. Efter några salvor togo de även till flykten.

Jag erbjöd nu två fulla månadslöner till den, som frivilligt åtog sig att hämta en pirog, och en bärare anmälde sig genast.

Att taga sig över den ganska breda floden simmande var ett vanskligt företag, ty det var icke endast infödingarnas pilar, som hotade; det fanns gott om krokodiler, och strömdraget var starkt. Bäraren gav sig emellertid utan tvekan i. Då han kommit ungefär mitt i floden, kom en svärm mambuti (skogsdvärgar) fram i skogsbrynet och sköto av några pilar men de voro tydligen rädda för gevärselden, och slängde iväg pilarna utan att sikta ordentligt.

Jag lade nu hela skogsbrynet under eld (vegetationen var tät, och en man, som höll sig några meter inne i densamma, syntes icke) och höll på detta sätt skogsdvärgarna på avstånd. Bäraren kom oskadd över till andra stranden och återvände helbräddad med pirogen.

Jag satte nu genast över med soldaterna och formerade dem i en vid krets kring landningsstället för att hålla på avstånd de infödingar, som eventuellt ämnade sig fram för att skjuta på bärarna. Medan övertransportem av dessa och bagaget pågick, slog jag mig ned på en stubbe och tände min pipa. Jag satt nu här och filosoferade över min stora tur att ej ha fått den minsta skråma under alla de strider, jag varit med om. Det började nästan kännas genant att ej ha den minsta bletsyr att visa, då man kom hem, och jag började nästan önska, att jag vid lämpligt tillfälle skulle få en pil i armen eller i axeln eller på något annat ofarligt ställe. Det skulle liksom kännas litet tillfredsställande att så där i förbigående kunna säga: ”ja, vid det tillfället blev jag sårad”. Pilen finge för all del ej vara förgiftad, och så skulle naturligtvis såret

läkas fort, utan varbildning och andra otrevligheter. Så långt hade jag hunnit i mina funderingar, då en pil plötsligt slog i stubben, där jag satt. Jag satt litet bredbent, och pilen planterade sig just mellan mina ben. Jag for upp som en raket, och min längtan efter en lättare bletsyr var som bortblåst.

Efter sju timmars marsch anlände jag till hövdingen Madawo, och denne, som ej velat göra gemensam sak med de upproriska, mottog mig på bästa sätt, och här slog jag nu halt för dagen.

Dagen hade varit ansträngande. Solen hade bränt rakt från zenith från en molnfri himmel, och marschen hade varit särskilt mödosam i den svårframkomliga terrängen. Jag hade passerat flera moras och måst vada i vatten upp till bröstet, och återigen måste jag anslå ett par timmar till att laga min kahkiuniform, som nu verkligen var i ett bedrövt skick.

Jag försökte ytterligare under några dagar att komma till tals med de upproriska hövdingarna men förgäves, och så en vacker dag kom order från zonchefen om ”operation militaire”. Jag erhöi befälet och bemyndigades, om jag så funne för gott, att även ditbeordra de båda cheferna för understationerna Madema och Andudu, underofficerarna Persson och Friart, den senare belgier. Som jag förut nämnt skall en militäroperation alltid föregås av en proklamation, vari angives operationens offensiva karaktär men vari också framhållas, att varje fredsanbud mottages i försonlig anda. Jag lät följaktligen, genom förmedling av neutrala hövdingar, meddela de upproriska, att jag nu komme att omedelbart gå anfallsvis till väga mot alla beväpnade fientliga band, som jag mötte; att inga icke stridande eller kvinnor och barn komme att ofredas; att all egendom komme att respekteras, och att de hövdingar, som underkastade sig, ej behövde befara några repressalier. Som fordringar uppställdes, att de skulle uppbygga de hus, de bränt och sätta vägarna i stånd.

Denna proklamation hade till följd, att några hövdingar kommo fram och förklarade, att de icke gjorde gemensam sak med de upproriska, men det stora flertalet gjorde ingen min av att vilja komma till en fredlig uppgörelse utan svarade blott, att jag gärna kunde komma; de skulle nog skära halsen av mig, om jag vågade sticka näsan dit.

Medan jag låg stilla under dessa förhandlingar, kom en dag en vänligt sinnad hövding Atara och anmälde, att hans närmaste granne, hövdingen Akiando, tagit till fånga och mördat fem av hans män och en kvinna som hämnd för, att Atara ej ville förena sig med de upproriska. Denne Akiando var en av de vildaste och oregerligaste hövdingarna, och jag beslöt mig för att ta itu med

Friart med några infödingar av Mamvustammen

honom först. Anländ till hans område blev jag, som väntat var, anfallen, och en häftig strid utspann sig, som slutade med, att infödingarna togo till flykten.

Under följande dagar fortsatte jag så raiden hos de upproriska hövdingarna under ständiga strider. Jag fann emellertid, att jag ej skulle kunna pacificera detta vidsträckta område med den relativt lilla truppstyrka, jag disponerade, och beordrade därför, efter ett besök i Nepoko och efter konferens med secteur-chefen, de båda underofficerarna Friart och Persson att med disponibla truppstyrkor inställa sig å platsen. Friart erhöll order att anfälla de i östligaste delen av territoriet bosatta upproriska hövdingarna, vilkas domäner gränsade till området, som lydde under den understation, Andudu, där han var chef. Själv marscherade jag mot Manza och Kobako, och Persson dirigerades mot de väster härom boende hövdingarna.

Manza hade uppståndat sina krigare att möta mig, och i närheten av hans by drabbade vi samman. Terrängen var dock här öppen, och jag kunde därför avancera i skyttelinje. Bortsett från att fienderna voro mångdubbelt överlägsna i antal, och därför i ett handgemäng skulle ha massakrerat hela min trupp i en handvändning,

hade jag alla fördelarna på min sida. Jag behövde ju blott undvika att det kom till närstrid, och med något sånär öppet skjutfält framför mig, var detta ingen svårighet. Det dröjde ej heller länge förrän Manza gav tappt och flydde hals över huvud.

Jag installerade mig nu ett par dagar i en av Manzars byar i förhoppning, att denne skulle komma med något fredsänbud, men härav blev intet. Jag beslöt därför att fortsätta till hövdingen Gofe, vilken var den närmast boende av någon betydenhet. Jag gick emellertid vilse och kom efter en hel dags marsch i stället fram till en by, som befanns tillhöra hövdingen Bulongo.

Vid ett tillfälle hade vi ett moras att passera, och här voro ett par bärare nära att drunkna. Själv åkte jag ned i ett gungfly; Jag försökte taga mig upp men sjönk bara djupare och djupare i gytjan, och till slut låg jag där till bröstet. Jag tyckte det var förargligt att behöva begära hjälp, men till slut måste jag ropa på en soldat. Han räckte gevärspipan till mig, och i den tog jag ett fast grepp, medan han halade upp mig. Jag satt så fast och måste hugga i så hårt, att det riktigt värkte i armarna, då jag väl kommit upp och släppt taget. Bulongo hörde även till de upproriska, och som

vanligt blev jag mottagen med pilar. Tre fångar togos, och dessa släppte jag på kvällen lösa, sedan jag givit dem lämpliga instruktioner att framföra till hövdingen.

Detta milda sätt att behandla fångarna behagade icke soldaterna. De protesterade högljutt och sade: "lär vi taga några krigsfångar, så släpper du genast lös dem, och ändock vet du, att om de hade oss i sitt våld, så skulle skära sönder oss bit för bit och koka oss och äta upp oss". Hövdingen Kobako hade verkligen för något år sedan, då kapten Siffer låg på krigsstigen i samma trakter, tagit två soldater till fånga och ätit upp dem. Jag bad dem hålla mun och icke blanda sig i den högre politiken, vilken de ej begrepo. Ett par stycken fortsatte dock att beklaga sig i högljudda ordalag, och till slut blev jag tvungen att blåsa uppställning och på platsen tilldela dem vardera 25 slag av chicotten, och därmed var disciplinen återställd. Från soldaternas synpunkt var mitt sätt att behandla de upproriska alldeles för ömsint. Då infödingarna strida sinsemellan, visa de ingen skoningsamhet mot sina fångar; de dödas och uppätas eller de behållas som

slavar, och liken efter de stupade stympas på det ohyggligaste sätt. Jag hade sett många exempel härpå, och vissa upplevelser i detta hänseende ha etsat sig så fast i minnet, att jag aldrig kan glömma dem. Infödingarna ansågo naturligtvis själva, att de hade rättighet att behandla sina krigsfångar och dödade fiender, som de ville, och ogillade på det högsta, att den vite lade sig i dessa saker, som de tyckte ej alls angingo honom. Soldaterna hade naturligtvis samma primitiva instinkter, och jag måste många gånger ta i med hårdhandskarna för att förebygga excesser. På natten smög sig en av upproriska fram till lägret och sköt en pil mot soldaten Molumba, som gick som skiltvakt utanför den hydda, där jag tagit in. Pilen gick tvärs genom vaden. Molumba hade dock sinnens närvaro att ögonblickligen ripostera, och vederbörande stupade på fläcken för ett välriktat skott.

Vid närmare undersökning befanns det, att mannen var ingen mindre än hövdingen Bulongo själv, som alltså med livet fick plikta för sitt mordiska uppsåt. Pilen måste ha träffat ett blodkärl, ty såret blödde

Vägen går fram genom den tropiska vegetationen

så ymnigt, att jag fruktade, att soldaten skulle förblöda. Emellertid lyckades jag stoppa blödningsen, men Molumba var under ett par dagar oförmögen att gå, och jag måste låta bära honom.

Efter några dagar anlände Persson från sin raid, och med förenade truppstyrkor gingo vi nu till anfall mot hövdingarna Gofe, Din-dika, Guma och Akiando och åtskilliga småstrider utkämpades.

Mot slutet av Maj var lugnet så pass återställt, och så pass många hövdingar hade begärt fred, att jag ansåg mig kunna återsända Persson och Friart till sina respektive understationer, där deras närvaro var behöfvig. Själv återvände jag till Nepoko för att under någon tid tillse tjänstgöringen därstädes och för att konferera med secteurechefen. Jag meddelade hövdingarna, innan jag avtågade, att jag ämnade återkomma inom kort och då väntade att få se fullt fredliga och normala förhållanden råda.

Persson var en rask och duktig karl, och det var en fröjd att ha honom som sin närmaste man under dessa ganska påfrestande förhållanden. Han var stark och oförvägen och fruktade inga strapatser. Hans infödingnamn var betecknande nog "Musungon'gufu", vilket betyder "den starke vite".

Från Friart hade en gynnsam rapport ingått. De flesta hövdingar hade begärt fred, och han hade endast fått en soldat dödad.

Efter tre veckors vistelse å stationen återvände jag till mina ma-buddu norr om Nepoko för att slutgiltigt reglera mina mellanhavanden med de tredskande hövdingarna.

Denna expedition räckte i tre veckor, och den blev lika rik på strapatser och skärmytslingar som den senaste. Hövdingen Kobako, som höll sig tämligen lugn, då jag var där sist, oroade mig ej heller nu, men den andre av de två mera betydande hövdingarna, Manza, hade förenat sig med hövdingarna Akeo, Bula och Yarra, och de hade tydligen föresatt sig att ej låta mig komma helskinnad undan. Jag blev upprepade gånger anfallen. Särskilt besvärliga voro skogsdvärgarna, som i stora skaror lierat sig med de upproriska. Något slutgiltigt resultat uppnådde jag ej heller denna gång. Det var tydligt, att om ordnade förhållanden skulle kunna åvägabringas, och även i fortsättningen bibehållas, så var det nödvändigt, att en vit under någon längre tid installerades i själva centrum av oroshärden.

Någon tjänsteman fanns emellertid ej disponibel för detta ändamål, och själv kunde jag ej vara borta för länge från stationen, där mångfaldiga göromål påkallade min närvaro.

När jag således åter satte mig i marsch mot Nepoko, så var visserligen fred slutet med de flesta hövdingar. Iordningställandet av vägarna var i full gång, och de brända husen hade återuppbyggts, men så fort jag avlägsnade mig, återgick man naturligtvis till de gamla vanliga, laglösa förhållandena.

Under denna senaste expedition råkade jag en dag falla ned i en leopardgrop och slog mig så pass, att jag var oförmögen att marschera i två dagar. Dessa leopardgropar grävas i kanten av gångstigen och täckas så finurligt, att man vid ett första påseende ej alls upptäcker dem. Det är skogsdvärgarna, som på detta sätt fånga djuren, som de sedan döda med spjut och pilar. Dvärgarna, som känna alla skogens hemligheter, veta precis, var de lämpligaste ställena äro att placera dylika fällor. På samma sätt fånga de även elefanter, och de stackars djur, som fastna i en dylik fälla, få nog utstå svåra lidanden, innan dvärgarna lyckas avliva dem med sina primitiva och diminutiva vapen.

Elefanter funnos i massor i dessa trakter, och nästan dagligen hörde eller sågo vi dylika. En dag påträffade jag en död elefantunge i skogen; han hade tydligen endast varit död i några timmar, men tusentals stora flugor surrade redan kring kadavret. Surret var bedövande och hördes på femtio meters avstånd, och det var detta, som lockade mig till platsen.

Min hund "Miss" var en gång under denna expedition ute för ett olyckstillbud. En dag, då vi marscherade i öppen terräng, fick jag syn på en orm, som låg några meter framåt mitt på gångstigen och solade sig. Miss skällde och rusade fram för att titta närmare på denna företeelse, och jag hann ej hugga tag i henne. En soldat hade emellertid också varnat ormen, och med ett par språng var han framme och högg huvudet av den med sin långa, krokiga kniv, just som den reste sig för att hugga Miss. Det befanns vara en glasögonorm, och hade Miss blivit biten av den, hade hon ej haft många minuter igen.

Soldaterna påstodo, att glasögonormen brukar spotta giftet i ögonen på den, som ofredar honom. Detta trodde jag ej på, men jag har sedan från vederhäftigt håll fått höra, att den verkligen brukar spotta ut giftet, och att den företrädesvis siktar mot ögonen. Ormen hade tydligen nyss frukosterat, ty han hade slukat en mask, som var hälften så lång som han själv, och den levde ännu och kröp fram ur halsen på den huvudlösa reptilen. Den hade synbarligen ej farit illa av sin tillfälliga vistelse i ormens mage, ty den kröp över vägen och fortsatte ned i gräset på andra sidan, utan att det syntes det minsta fel på den.

Det dagliga livet på stationen

En skallande trumpetsignal. Man vaknar upp ur sin ljuva slummer och tittar yrvaket på klockan. Hon är 5,20 på morgonen; det är reveljen, som går. Jag är återkommen till stationen och dess lugnare förhållanden, och dagens id börjar.

Klockan 5,45 är jag färdigklädd och stegar ut på verandan; där vänta mig dagens sjuklingar, och sjukvisitationen tar genast sin början. En soldat har ont i magen, han får bittersvatten; en annan har ont i sidan, han behandlas med jodsprit; en tredje, som har huvudvärk, likaså. Denna medicin är ett verkligt universalmedel och användes för de mest olikartade krämpor. Negrerna hade ett obegränsat förtroende till dess helande och lindrande verkan och begärde alltid att bli behandlade därmed. En soldathustru har tandvärk jag stryker litet jodsprit på kinden, och genast känner hon sig bättre. En soldat har värk i en arm; samma behandling och ögonblicklig lindring. Suggestionens makt är stor, och jodspritsens djupröda, vackra färg har nog ej så liten andel häri. En så färgstark och doftande medicin måste ovillkorligen vara av prima slag

Det hela är undanstökat på 10 minuter, just som trumpetaren blåser till parad får flaggan. Denna hissas nämligen varje morgon kl. 5,55, och då går vakten i gevär. Trumpetaren blåser en paradmarsch, och vakten skyldrar, medan den mörkblå duken med den gula stjärnan går i topp.

Klockan 6 blåses till uppställning, och 5 minuter senare går jag för att taga emot truppen och arbetarna, vilka stå uppställda på två led, soldaterna till höger och arbetarna till vänster, med några stegs mellanrum mellan de båda avdelningarna. Äldste svarte underofficeren avlämnar truppen, och en förman avlämnar arbetarekontingenten. Arbetarna sändas till sina olika sysslor, och jag avtågar själv med truppen till exercisfältet. Exercisen fortgår nu hela förmiddagen, omväxlande med instruktion, skjutning etc och med ½ timmes uppehåll för frukost. Den civile tjänstemannen, som sedan kl. 6 är i arbete på byrån, gör då och då en rond genom kautschukmagasinen och ser till, att arbetet hålles i gång. Klockan 12 är middag, och sedan håller man siesta till klockan 2. Då vidtar arbetet ånyo, och truppen ställer nu upp utan vapen. På

Hotande gräsbrand i stationens omedelbara närhet

eftermiddagen få soldaterna nämligen deltaga i det "civila arbetet" varaf alltid finnes fullt upp. Husen tarva ständig reparation; tornados och de våldsamma regnen fara illa fram med taken, och de måste läggas om gång på gång; gräsmattorna skola ansas och gångarna hållas rena från ogräs; det manshöga gräset i stationens utkanter, som under den torra perioden utgör en ständig fara genom sin eldfångdhets, måste skäras o. s. v. Soldathustrurna, som erhålla sin mat gratis, måste ävens en stund på eftermiddagen deltaga i detta rengörings- och rensningsarbete, fast ofta under högljudda protester, och ibland strejka de alldeles. Det räcker då vanligen att hålla inne deras ranson av palmolja några dagar, för att de åter skola bliva arbetsvilliga. Palmoljan är för negrerna A och O ifråga om proviant, han kan lika litet undvara densamma som européen sitt dagliga bröd.

Soldathustrun har icke endast maten fri; hon får även gratis beklädnad av staten. Var tredje månad erhåller hon ett visst kvantum tyg till sin toalet (s.k. "pagnes trimestriels"). Det är vanligen bomullstyg i glada och lysande färger, och häri draperar hon sig på ett ganska effektfullt sätt.

Soldatfru

Klockan 6 slutar dagens arbete, klockan 7 superar man, och vid 9-tiden går man vanligen till sängs, ordentligt trött efter dagens arbete. Ty bortsett från frukostrasten och siestan mellan kl. 12-2 har man varit i oavbruten verksamhet hela dagen.

I den trakt av Kongo, där jag befann mig, funnos inga pengar i omlopp, utan all betalning erlades med handelsvaror: tyg, glaspärlor, salt, knivar, mässingstråd, mässingsstift etc. Då stationen levererade 10 ton kautschuk pr månad, och infödingarna fingo betalt för varje kilogram, de buro fram, då livsmedel skulle inköpas för hela garnisonen, bärare betalas, lianer inköpas till förfärdigande av kautschukkorgar, soldaternas sold och arbetarnas avlöning betalas etc. etc., så förstår man, att det var stora kvantiteter handelsvaror, som måste finnas i magasinerna, och att ständiga transporter voro i gång för att fylla behoven.

Avlöningen till soldater och arbetare samt till bärarna var vanligen avpassad så, att den motsvarade ett visst antal enhetsmått (dotis) av en viss tygsort, och då var ju utbetalningen ganska lätt. Mera besvärligt var det att likvidera kautschuken, lianerna och provianten.

Varje handelsvara hade ett visst åsatt penningvärde pr enhet: tygen pr meter eller pr doti, pärlor och salt pr kilogram, knivar pr st. o. s. v. och bokfördes till motsvarande belopp i francs. Samtidigt måste naturligtvis lagerbok föras, som visade tillkomst, avgång och behållning i antalet enheter. Då nu exempelvis ett visst antal kilogram kautschuk skulle betalas med 17 francs och 50 centimes, så var det ej sagt, att man hade någon tygsort på lager, som kostade exakt denna summa för ett visst antal dotis; det fattades

Bananer inköpas för utportionering till soldaterna.

Kapt. de Brouwer och förf. på söndagspromenad i stationens omgivningar

kanske ett par francs och några centimes. Denna differens fick då utjämnas med glaspärlor eller salt i bråkdelar av kilogram. Man förstår att bokföringen på detta sätt skulle bli både tidsödande och besvärlig. Och på öret måste det stämma. De inspektioner, som gjordes, voro synnerligen noggranna, och fattades det $\frac{1}{2}$ kg. glaspärlor eller $\frac{1}{2}$ meter tyg vid ett dylikt tillfälle, så kunde vederbörande vara säker om en ganska amper skrivelse från högre ort i sinom tid.

Men byrågöromålen omfattade icke endast dem rena bokföringen och därmed sammanhängande skivarbete. Det var ett anseeligt antal rapporter av olika slag, som månadsvis, kvartalsvis o. s. v. skulle insändas till zonchefen och kompanichefen: uppgift över inkommen och expedierad kautschuk och dess torkningsprocent, över levererat elfenben, över befintliga gevär med nummer, ammunition etc, agrikulturrapporter, straffjournal, skjutprotokoll etc. etc. Ca 15 000 infödingar voro skattskrivna, och fullständig namnrulla över dessa skulle föras, och avskrift tid efter annan insändas. Dessutom skulle soldaternas "livrets" ("motböcker"), avlöningsböcker föras. Varje soldat hade en sådan, och i den skulle hans avlöning noteras. Stationschefen hade visserligen i vanliga fall en civil tjänsteman till hjälp för dessa göromål, men arbetet räckte för två, och dessutom var stationschefen alltid i sista hand ansvarig för, att allt gick rätt till.

Med befattningen som stationschef följde även uppdraget att vara "officier de police judiciaire", någonting motsvarande vår landsfiskal. I händelse av mord, plundringar, kannibalism o. s. v. hade han alltså att uppträda i egenskap av sådan: verkställa undersökning, hålla förhör, upprätta rapport (procès-verbal) och befordra vederbörande skyldige till laga näpst inför domstol. Infödingarna voro förbjudna att vädja till vapnen vid sina inbördes tvistigheter, och vid affärer av mindre betydelse såsom något enstaka mord, någon stöld, som begåtts, bedrägeri med hemgiftens utbetalande eller dylikt, överlämnade de även villigt saken till stationschefens avgörande, säkra som de voro på hans opartiskhet.

Vid dessa "palaver" kunde ganska drastiska episoder förekomma. Jag minnes en gång, då domaren Zerlang var på besök i Nepoko, och en hövding kom för att framlägga sin sak för stationschefen, som då var löjtn. de Brower. Hövdingen ifråga anklagade en av sina grannar för att ha mördat ett par av hans kvinnor, och då de Brower frågade honom, om han hade några vittnen eller på något sätt kunde styrka anklagelsen, så svarade han: "jag har bevisen med mig", och härmed vecklade han upp ett bananblad, som han höll hoprullat under armen, och där lågo de båda kvinnornas avhuggna händer. Han hade själv huggit av händerna på de båda olyckliga offren och tagit dem med som "pieces de conviction". Domaren, som hittills bott i Stanleyville med dess civiliserade och lugna förhållanden, och ej var van vid dylika scener, höll på att bli illamående.

Dylika palaver kunna vara ganska kvistiga att lösa på ett tillfredsställande sätt. En dag kommo t.ex. hövdingarna Gumbare, Bulongo och Marabo och bådo mig döma mellan dem. Marabos broder reklamerade en pojke, som var hos Gumbare. Gumbare reklamerade i sin tur en kvinna hos Bulongo. Hans pappa hade bytt bort denna kvinna mot pojken ifråga, som Bulongos pappa hade stulit av Marabos broder. Jag återlämnade pojken till Marabos broder och kvinnan till Gumbare och bad Bulongo dra åt skogen. Samtliga förklarade sig nöjda, ehuru Bulongo först grufade litet.

En annan gång kommo hövdingarna Magombo och Dima och anhöllo om min medling. En kvinna hade rymt från Magombo till Dima, och den förre fordrade att få henne tillbaka. Det befanns, att Magombo ej hade lämnat någon gåva till Dima, då denne blef hövding efter sin avlidne fader. Kvinnan var av hans stam, och skick och bruk fordrade, att hennes man gav Dima en present, då denne tillträdde hövdingskapet.

Kvinnan höll styft på sin stams anseende och betraktade det som en förolämpning mot denna, att Magombo ingenting ville betala, men Magombo lyssnade ej på det örat, och då rymde hon tillbaka hem. Jag dömdo Magombo att betala Dima 4 spjut, 1 sköld, 1 kniv och 1 hund och båda parterna förklarade sig nöjda.

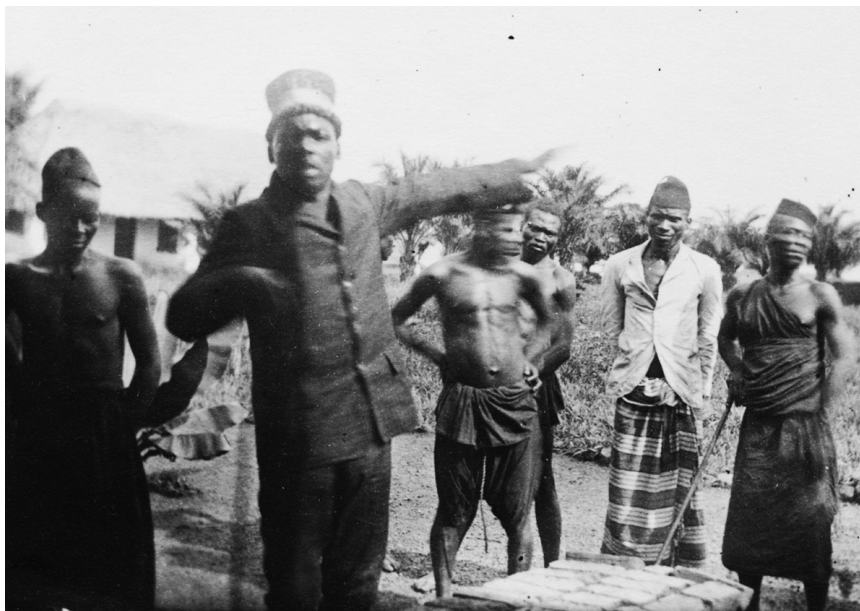
Det är mycket tålamodsprövande att höra på dylika utläggningar. Vederbörande svänga sig på alla möjliga sätt och ljuga med den trovärdigaste uppsyn, och det är vanligen först efter långt korsförhör och många snärande frågor, man får fram en sann bild av tvistens ursprung och orsaker.

Korpral Bowilli

Domaren Zerlang sätter sig i marsch

"Palaver". Ena parten framlägger sina synpunkter, medan den andre hånleende ser på.

Genom att vederbörande på detta sätt lämnar frågan till den vites avgörande kunna emellertid många tråkigheter undvikas. Hade t.ex. de nyssnämnda hövdingarna ej genom min förmedling kommit till en fredlig överenskommelse, så hade frågan säkerligen, så obetydlig den var, utmynnat i stridigheter. Det var därför enbart glädjande, varje gång de tvistande hövdingarna överlämnade sin sak till den vites avgörande. En palaver gick jag dock bet på, och det var en gång, då hövdingarna Enduru och Manza kommo och bådo om min medling. Enduru hade för ett par år sedan gift sig med en dotter till hövdingen Agbara. Kvinnan tröttnade emellertid på Enduru och rymde till en av Manzars byar, där hon fann en ny make. Deras unga lycka räckte dock ej länge; snart hade hon tröttnat och gav sig på nytt iväg, denna gång till hövdingen Madavo, där hon ingick nytt äktenskap.

Damen ifråga var tydligen vidlyftigt anlagd, ty nu rymde hon på nytt - till en Manzars byar -, tog en ny äkta man, rymde därifrån till Guma, gifte sig på nytt, begav sig åter till Mamza, nytt giftermål, rymde återigen till Agbara, fick där ännu en make, återvände slutligen till Enduru men rymde sedan på nytt till Mamza. Summa summarum sju äkta män och en fru, och nu lågo de alla i dispyt om hemgifterna. Jag frågade Manza och Enduru, om de tyckte det var mödan värt att göra sig så mycket omak för en så flyktig varelse, och det höllo de nog med om, att det ej var. Men se hemgifterna, de måste ovillkorligen klaras!

Arbetarna å stationen voro dels "vanniers" (korgmakare) dels "mamipulateurs" (arbetare i kautschukmagasinen). Sedan den inkommande kautschuken uppvägs, forslades dem omedelbart till kautschukmagasinen.

Arbetarna skuro sedan sönder densamma i små tärningar, och bredde ut dem på torksängarna. Torkningen tog ett par, tre månader i anspråk, och sedan var kautschuken färdig att emballeras och skickas iväg. Viktförlusten under torkningen uppgick till ca 25 %. Korgmakarna förfärdigade av lianer de för kautschuken avsedda korgarna, och storleken av dessa var så avpassad, att en fylld korg vägde 25 kg. Å varje korg fästes nu en bleckplåt med korgens löpande nummer etc. Stansningen av dessa nummerplåtar var ett drygt arbete, och själva plåten fick man genom att klippa sönder de från början hermetiskt tillslutna innerlådorna av bleckplåt, som funnos i varje trälåda för proviant etc.

Bland befättningshavarna å stationen var även en pojke, vars uppgift det var att varje morgon göra rent i ett uthus, som disponerades av stationens vita personal. På grund av sitt ämbetes art kallades han "boy na massahani" och åtnjöt föga anseende inom garnisonen. Hans arbete tog ca 10 minuter i anspråk varje morgon, och resten av dagen drev han omkring och gjorde allehanda rackartyg eller också låg han och sov. Då jag tyckte, att han hade väl litet att göra, föreslog jag honom en dag att åtaga sig även litet annat arbete. Jag försökte vädja till hans ambition och före-

Kautschukmagasin i Nepoko.

ställde honom, att han därigenom skulle få litet bättre inkomster och en ordnad ekonomi. Men jag vädjade förgäves. Pojken bara stirrade på mig med den största indignation. Hela hans fysionomi avspeglade de känslor av vämjelse och smärtsam förvåning, som rörde sig inom honom.

”Kintu kani? Unataka leta mi kazi m’bili?” (hvad för något? tänker du ge mig två sorts arbeten, jag har mitt arbete att sköta och kan väl i all rimlighets namn ej åtaga mig ännu ett?) Jag insisterade ej, ty platsen var svårbesatt.

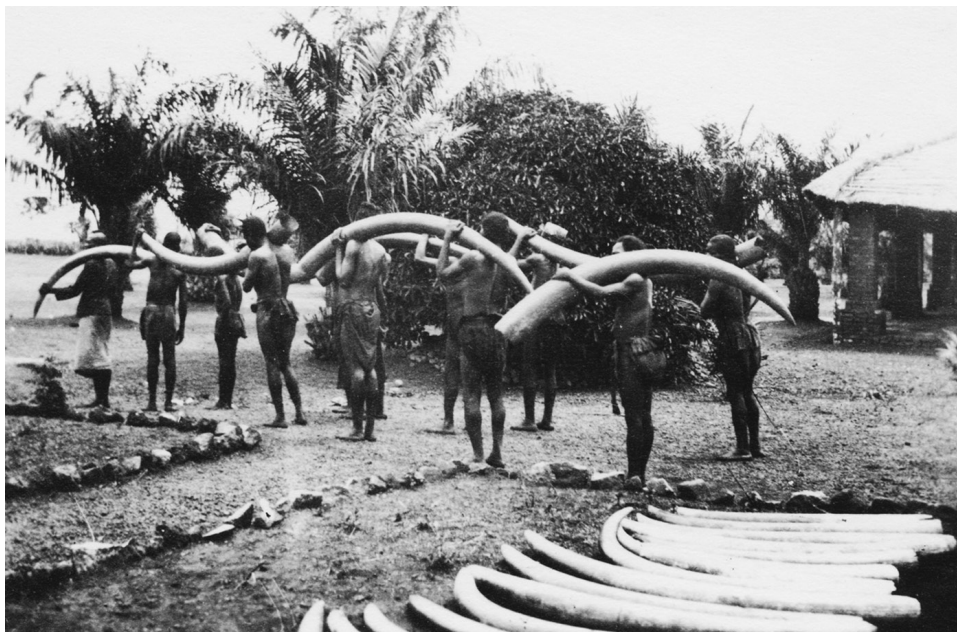
Tid efter annan inträffade inspektioner, och dessa voro alltid mycket grundliga. Mestadels var det zonchefen, som var i farten, men

även andra inspektörer uppenbarade sig. Så inträffade en dag en direktör van dem Plas, som skulle inspektera bokföringen, göra fullständig inventering o.s.v. Då negrerna märkte, att han bemöttes på ett respektfullt sätt, och att t. o. m kaptenen visade honom den största artighet, drogo de den slutsatsen, att han torde vara av commandant's grad. Men som han ej hade några guldgaloner på ärmén, och som han endast sysslade med papper och böcker och ej visade något intresse för vapenövningar, kallades han ”Commandant na barua” (papperskommendanten), och denna halvmilitära titel fick i soldaternas mun en ganska föraktfull klang.

Jag har i det föregående nämnt, att stationen även levererade el-

Nyårsafton 1908. Förf., Kapten de Brouwer, und.officer Meert

En månads "skörd" av elfenben

fenben. Härmed förhöll det sig på följande sätt. Då infödingarna dödade en elefant, voro de skyldiga att överlämna den ena beten som skatt till staten. Den andra voro de oförhindrade disponera över, som de ville. De tillverkade härav stridslurar (malikomo), knivskaft och allehanda prydnadsföremål, eller de sålde dem till någon kringresande elfenbenshandlare. De inlevererade betarna stämplades och vägdes samt expedierades en gång i månaden till Stanleyville för vidare befördran till Europa. Varje sändning åtföljdes, liksom kautschuktransporterna, av fraktsedlar (borderaux) med specificerad uppgift å antal, vikt och löpande nummer.

Vidstående fotografi visar en månads "skörd" av elfenben, färdig att expedieras. De största betarna väga ca 60 kg.

Då en tjänsteman vände hemåt till Europa ville han naturligtvis gärna ta med sig en elefantbet som minne, men enligt gällande bestämmelser fick den ej väga mer än 10 kg. Denna småaktighet vållade mycken förargelse, och själv brydde jag mig ej om att ta med mig en sådan miniatyrbet.

Den bet, som infödingen fick behålla, stämplades även fast med ett annat märke, och på så sätt kunde tulltjänstemännen i gränstrakterna kontrollera, att de elfenbenshandlare, som passerade, åtkommit sina betar på lagligt vis. Elfenbenet är ju en efterfrågad handelsvara och stod högt i pris, och det är därför klart, att smuggling skulle förekomma i stor utsträckning. Det är även

klart, att infödingarna själva ej med glada känslor betalade denna skatt, och det må man sannerligen ej förundra sig över.

Under en expedition hos Mamvustammen påträffade jag en gång hos en upprorisk hövding ett trettiotal stora elefantbetar. De hade tydligen lagrats under längre tid i avvaktan på ett lämpligt tillfälle att sälja dem till någon arab, och som de ej voro stämplade, beslagtogs de följaktligen. Samma dag, jag kom tillbaka till stationen med min fångst, fick jag besök av en elfenbenshandlare, en grek. Han hade fått nys om det kap, jag gjort och bad nu att få köpa elefantbetarna, vilka jag ännu ej hunnit åsätta staten stämpel. Ehuru dylika elfenbenshandlare ej åtnjöto något vidare anseende, var denne dock en vit man, och som jag för tillfället var ensam på stationen och tyckte skulle vara roligt att få litet sällskap, inbjöd jag honom att tömma en cocktail på min veranda.

Då jag förklarade för greken, att betarna voro statens ooh ej mina och att jag alltså ej kunde disponera över desamma som jag ville, smålog han helt älskvärt ooh förstående ooh undrade, om det i alla fall ej skulle gå att ordna saken på något sätt till bådas belåtenhet. Jag lät greken prata på. ooh medan jag smuttade på min aperitif, hade jag ett ogement nöje av att studera hans fysionomi ooh beundra hans svada ooh den uppfinningsriktighet, varmed han argumenterade. Saken skulle ordnas så fint och diskret, att ingen

skulle märka någonting. Och inte borde jag väl försumma tillfället att göra en så god affär? Och inte behövde jag göra mig själv besvär med att märka betarna heller, nej då. Om han bara finge låna stålstansen, som användes för detta ändamål, så skulle han klara den saken själv. Ooh så fort han märkt alla betarna och vägt dem. så skulle jag få betalt, 4,- francs pr kilogram, och betalningen skulle han genast erlægga kontant i pund sterling.

Jag kunde ej låta bli att skratta åt denna utsökta oförsämndhet, ooh detta tog greken som ett gott tecken. ty han lyste upp över hela ansiktet ooh sade ivrigt: "Inte sant, Monsieur, saken är avgjord". Det lönade sig ej att bli arg; jag meddelade honom endast, att han nu tagit min gästfrihet tillräckligt länge i anspråk, och att han gjorde bäst i att försvinna fortast möjligt. Och det gjorde han också, men jag misstänker, att det var med känslor av medömkan och ovilja, som han skildes från en så hallstarrig individ, så totalt renons på all affärsbegåvning.

Ja. dessa greker voro sannerligen smarta affärsmän. En av dem erbjöd sig en gång att skaffa mig egyptiska cigaretter av högsta kvalitet till billigt pris. Han var representant för ett handelshus i Lado. Jag lämnade honom 50,- francs, och han garanterade mig, att cigaretterna skulle komma inom två månader, men jag såg aldrig röken av dem. Jag har ännu idag grekens skriftliga förbin-

delse i behåll. En hänvändelse direkt till handelshuset i Lado blev även utan svar,

En annan av dessa farande greker kunde varken tala franska, engelska eller tyska, och då han naturligtvis lika litet förstod svenska som jag grekiska, så blev följden, att vi måste samtala på nengerspråket. Det var enda gången jag måst använda ett afrikanskt språk för att göra mig förstådd av en europé.

De allra flesta elfenbenshandlare voro emellertid araber. De reste med stora karavaner, och elfenbenet transporterades av dem till de större handelscentra i Brittiska ostafrika, där det avyttrades. En del påstodo, att deras resor sträckte sig ända till Khartum; huru härmed förhöll sig, vet jag ej. Dessa araber uppträdde med stor värdighet och voro i allmänhet ståtliga och granna typer. De ville gärna briljera med sin skrivkunnighet och sina kunskaper i engelska språket, men det var vanligen ej mycket bevänt härmed som framgår av nedanstående brev, som jag en gång fick från en dylik elfenbenshandlare: "Lieutenant chef de poste Nepoko, Dear Sir will you kindly please for your kind consideration help me for one tin of tea or cocoa because all my tea has been finish to day so I beg from you sir to grant me what I have require from you and I shall always rememberd you for your kindenes and much

Präktiga elefantbetar

Då hövdingen gjorde visit å stationen riggade han upp sig i den enda rock, som fanns i hans garderob, en gammal röd engelsk soldatrock.

I Nepoko fanns det gott om sparvhökar

prosperity. I beg to remain Sir your humble servant Salim Ali". Det var ej endast elfenbenshandlare, som gjorde oss den äran i Nepoko. Stationen passerades ofta av tjänstemän, som voro destinerade till platser norr och öster därom och andra, som reste hem efter slutad terme. Dessutom förekommo, som jag förut nämnt, tid efter annan inspektioner; befälhavarna för understationerna och min assistent å stationen reste hem på semester, eller blevo förflyttade, och andra kommo istället. Vi levde sålunda ej så isolerade i denna avkrok av landet, som man skulle vara frestad att tro. Secteurchefen kaptén de Brower residerade i Nepoko, och dessutom hade jag där i regel en civil tjänsteman eller en underofficer. Cheferna för de tre understationerna kommo ungefär en gång i månaden på besök för att avlägga rapport, och hade man då, som ofta var fallet, något annat främmande, så var messen fullsatt vid middagen, och man begagnade tillfället för att ordna det hela litet fästligare än vanligt.

Kosthållet i Kongo var ganska enformigt, men man gjorde, vad man kunde, för att få litet omväxling. Det fanns egentligen ingenting annat att äta än höns och det åt man i regel två gånger om dagen. En och annan gång sköts ett vildsvin eller en antilop, och då ställdes naturligtvis till med en festmiddag, men detta hörde till undantagen. Doktor van Campenhout, vår lärare i hygien å kolonialkursen, hade inpräntat i oss, att det var av största vikt, att vi vinnlade oss om matlagningen. Kosthållet borde göras så omväxlande som möjligt, och maten tillredas och serveras på ett sätt som väckte

aptiten. Det gällde ej endast att tillreda ett visst kvantum närande kost; det var minst lika viktigt, att den var välsmakande. Härigenom skulle matsmältningen underlättas, och organismen bättre tillgodogöra sig näringsvärdet. Började magen krångla på allvar, kunde man vara säker på att snart bli hemskickad, såvitt man ej rent av dukade under.

Då jag var nykommen till Kongo - på väg från Stanleyville till Avakubi - hade jag en boy, som var alldeles okunnig i matlagning. Den enda rätt han helt nödtorftigt kunde laga, var kokt höna med riz, och härav åt jag nu morgon, middag och kväll, tills jag slutligen ej tålde se anrättningen. Jag kom senare underfund med, att det fanns otroliga möjligheter att variera matsedeln, och det första jag gjorde, sedan jag sett, hur andra hade det ordnat, var att skaffa mig en riktig kock. Negrerna voro roade av matlagning, och blevo förträffliga kockar, om de blott fingo ordentlig undervisning.

Ung negermamma

Staten höll sina tjänstemän med vetemjöl i hermetiskt tillslutna plåtkärl, och varje morgon bakades färskt bröd. Man fick dessutom konserverat smör danskt, socker, salt, curry, peppar, worchestersås, ättika, senap, diverse konserver o. s.v. och till och med vanilj. Grönsaker av alla slag funnos i överflöd i stationens köksträdgård, och man förstår alltså, att en skicklig kock hade möjlighet att anrätta diverse godsaker. På stationen funnos några getter, men en sådan offrades endast vid extra stora tillfällen t, ex. vid jul eller nyår. Någon nötboskap fanns ej och ej heller några svin. Potatis gick ej att odla; alla försök i den vägen misslyckades, löjtnant Eriksson i Medje hade däremot haft bättre tur, och från honom fingo vi då och då ett par säckar.

Staten höll även varje tjänsteman med ett visst kvantum vin, närmare bestämt 10 liter rött bordeauxvin pr månad, alltså $\frac{1}{2}$ butelj pr dag. Denna förmån uppskattades även i hög grad av vederbörande. Att vinet bidrog att öka ens välbefinnande och stärka organismen är odisputabelt. Kongostaten skulle väl knappast hava tillåtit sig en dylik extravagans, om densamma ej kraftigt förordats av läkare.

Varje tjänsteman fick alltså månatligen en damjeanne på 10 liter, och sändningarna kommo ganska regelbundet. Under upproret 1907-1908 voro vi emellertid utan vin i fem månader, men så fingo vi en vacker dag en sändning på 50 liter pr man. I sanningens intresse måste jag erkänna, att vi den dagen ställde till med ett ordentligt sjöslag.

Förutom detta "dagliga" vin fingo vi halvårsvis ett par halvbuteljer champagne och ett par flaskor portvin eller dylikt att användas vid sjukdomsfall eller konvalescens. I regel arrangerades dock en festmiddag, så fort denna efterlängttade sändning kom, och jag antar, att man förfor på samma sätt litet varstans.

I detta sammanhang bör jag kanske nämna några ord om spritdryckerna, och konsumtionen av desamma. En del personer ha hört berättas, att "i Kongo är det mycket farligt att förtära sprit", en del ha hört, att "det dracks ohejdat där". Den förra uppgiften är en sanning med modifikation och den senare ren lögn. Man borde undvika att förtära spritdrycker, då solen stod högt på himmelen. Gjorde man det som nyanländ någon gång i rent oförstånd, så märkte man snart af ett tydligt illabefinnande, som ej dröjde att inställa sig, att kroppen reagerade, och man gjorde ej om försöket. Däremot var det ingen risk att måttligt konsumera litet på kvällen, då solen närmade sig horisonten. Regeringen hade förebyggt alla excesser genom att endast släppa igenom 9 liter pr kvartal till varje tjänsteman. Detta försiktighetsmått var dock säkerligen obehövt. Under hela den tid, jag tillbringade i Kongo, såg jag ej en enda person, om vilken man kände säga, att han hade spritbegär, och ej heller hörde jag talas om någon

Staten höll även porslinsservis och glas till alla messer, och härav förde man med sig på expeditioner, så mycket man behövde. Det är klart, att tallrikar och glas voro dyrbara saker i dessa trakter, och ve den boy, som råkade slå sönder något. Under alla de ex-

Huddings grav i Avakubi.

peditioner, jag företog, åt jag således alltid på porslin och drack mitt vin ur ordentliga glas, liksom jag alltid tillsåg, att en ren duk låg på bordet och detta oberoende av, om jag befann mig ensam långt inne i urskogen eller vid stora karavanvägen. Jag höll styft på, att man ej borde släppa alla kultiverade vanor, därför att man händelsevis befann sig bland vildar, och samma uppfattning hade nog de flesta statens tjänstemän.

Inom ett mindre område, som beboddes av Mamvustammen, växte kaffe vilt, och av dessa infödingar köpte vi vårt behov. Kaffe bars fram till stationen i korgar om ca 20 kg., och ett par soldathustrur voro engagerade att avlägsna skalén, varefter bönorna voro färdiga att torkas och rostas. Detta kaffe var av hög kvalitet. Doktor Benjami, som var en erkänd förståsigpåare, förklarade, att det gott kunde mäta sig med den bästa mocka.

Negrerna, som hade svårt att uttala de europeiska namnen - de kunde exempelvis ej uttala bokstaven r, om den kom omedelbart före eller efter en konsonant - gävo de vite andra namn, som de själva hittade på. Vanligtvis angav ett sådant namn någon karakteristisk egenskap hos den vite ifråga eller alluderade på hans kroppsbyggnad eller hans sätt att gå och föra sig. Sålunda kallades monsieur Simon "Tuppa mokono" (kasta armarna), enär han slängde med armarna på ett karakteristiskt sätt, då han gick. Kapten de Brower hette "Metcho makari" (gnistrande ögon), Persson kallades "Musungu n'gufu" (den starke vite), löjtnant Eriksson i Medje "Srinba" (lejonet), enär han var modig som ett lejon och röt som ett sådant, då han blev arg. Självt hette jag "Bafu moya" (en sida) och detta på den grund, att jag var så spinkig och smal, att när jag stod på litet avstånd, så såg det ut, som om båda sidorna gingo ihop till en.

Negern har en skarp iakttagelseförmåga och förstår att på ett träffande sätt ge uttryck åt sina tankar. Att han är en förträfflig skådespelare och har ett utpräglat sinne för humor, veta vi alla, men han har även andra förnämliga egenskaper.

En sak, som i högsta grad förvånade mig, då jag var nykommen till Kongo, var det goda förhållande, som rådde mellan föräldrar och barn. Jag såg aldrig, under de år jag tillbragte i landet, en neger aga sitt barn. Om någon gång en tillrättavisning var nödvändig, så gavs den i en mild förebrående ton, som kom den skyldige att se helt skamsen utt och jag såg aldrig någon negerunge, som visade sig trilskt mot sina föräldrar på det sätt, som är så vanligt här hemma. Mödrarna buro vanligen småbarnen sittande gränsle över höften, och de förklarade själva, att detta sätt att bära var mera praktiskt och mindre tröttande än att bära dem på armen.

Slog man sig i språk med en sådan ung negermamma, så fick man ett starkt intryck av den kärlek, varmed hon omfattade sitt barn. Och om man så strök ungen över hans lilla krusiga huvud och sade: "ett så vackert barn du har", så lyste hennes ansikte av stolthet och moderslycka, och hon svarade sakta: "Oh buana" (Å, herre) med en underton av djup rörelse och tacksamhet.

Negrerna hade sinne för renlighet. Även i denna punkt fick jag tillfälle revidera min uppfattning, ty innan jag kom till Kongo, trodde jag, att förhållandet var det motsatta.

Kapten de Brouwer

Allting är ju relativt, och ens omdöme i dylika saker måste naturligtvis påverkas av de förhållanden, under vilka vederbörande leva, och de möjligheter de ha att iakttaga hygienens krav. Man kunde emellertid konstatera, att dagliga tvagningar ej försummades, och att infödingarna i allmänhet satte en ära i att väl vårda sin kropp. De hygieniska anordningarna i en negerby voro även i regel oklanderliga; jag har sett mycket sämre förhållanden på sina ställen i vårt högt kultiverade land. Sina hyddor höllo de även snygga och rena, och det var ej förenat med den minsta risk att taga in i en sådan. Vad vi kalla "ohyra" förekom ej; under de år jag tillbragte i en av Kongos mest ociviliserade trakter, såg jag ej så mycket som en loppa.

Man brukar göra sig lustig över negrernas fåfänga och deras sätt att pryda sig, men vid närmare eftertanke finner man ms nog, att ens omdöme är en smula fariseiskt. En vit kvinna hänger ringar i öronen, och en negress fäster kanske en pinne i näsan; den förra bär armband om handloven, den senare ringar om fotlederna. Är skillnaden egentligen så stor? Om de europeiska damerna spatserade omkring med bara ben, skulle de då underlåta att pryda dem på något sätt? Man må ha anledning tvivla.

Om negern sålunda har många förträffliga egenskaper, så bjuder hans karaktär dock även på andra sidor, som äro mindre sympatiska. Han är lögnaktig och tjuvaktig, och detta karaktärsdrag är helt och hållet dominerande i hans göranden och låtanden. Man får dock ej förbise, att han själv ej anser det vara orätt eller vanhedrande att ljuga och stjäla, och att denna hans uppfattning får tillskrivas de laglösa förhållanden, under vilka han levat. Det vore därför i hög grad orättvist att utan vidare döma honom som en moraliskt mindervärdig individ.

Här ha missionärerna ett stort fält för sin uppfostrande verksamhet, och man får hoppas, att de förväntningar, man gjort sig i detta avseende, skola förverkligas. Personligen har jag ej kunnat konstatera något märkbart resultat i gynnsam riktning, men under de trettio år, som förflutit sedan dess, har mycket kunnat ändras. En karaktärsdaning av så genomgripande art kan ju i alla händelser endast ske på övertygelsens väg. Alla maktmedel komma här till korta.

Negrerna voro kniviga affärsmän, och man fick se noga upp, om man ej ville bli lurad. På livsmedel o. dyl. voro ju priserna sedan gammalt något sänär fastställda, men om man t.ex. ville tillhandla sig några etnografica för sin privata samling, fanns ingen taxa att gå efter, och då fick man vara beredd på ett omständigt köpsläende.

Infödingarna förstodo även att ta bra betalt för sina tjänster och gjorde ingenting för intet. De ville till och med ha betalt för de tjänster, som man själv gjorde dem. Om man sålunda hjälpte någon sjuk eller sårad med medicin och förbandsartiklar, så fick man ej bli förvånad, om han begärde en "matabich" (present), för att man fått behandla honom.

En av mina soldater, som hette Likala, var en mycket intelligent och vaken man, och han kom en dag till mig och sade, att han gärna ville lära sig skriva och läsa och frågade, om jag ej ville hjälpa honom härmed. Jag fann detta intresse värt all uppmuntran, och lovade ge honom nödig handledning. Likala lärde sig även snart nog läsa och skriva nödortfögt, och en dag skickade han en negerpojke till mig med en biljett, som löd så här i översättning: "Jag Likala, som är soldat av 1:a klass, har nu arbetat så hårt med mycket skrivgöra, att jag väntar, att löjtnant Bafu-moya skall ge mig en stor matabich". Nåja, skolpojken här hemma få ju premier, då de varit flitiga, och varför skulle han då ej också få det?

Genom de besökande, som kommo till stationen, fingo vi då ooh då underrättelser utifrån, och som vi alla stodo i livlig brevväxling med våra bekanta i övriga delar av Kongo, höllos vi väl à jour med, vad som inträffade.

På så sätt fingo vi en dag meddelande om en tragedi, som utspelats på Kongofloden, då ångaren "Ville de Bruge" förliste.

En dag gick båten runt och lade sig med kölen i vädret. Kaptenen och en officer räddade sig simmande i land, men blevo ihjälslagna av infödingarna. De övriga drunknade eller blevo tagna av krokodiler, bland dem sex stycken, som voro på väg hem till Europa. Någon officiell redogörelse för denna olycka har jag aldrig sett.

En annan sorglig händelse, som inträffade i Irumu fingo vi även del av på samma sätt.

Där tjänstgjorde vid detta tillfälle bland annat en norsk löjtnant Rao och en svensk vapensmed Hudding, och de voro mycket goda vänner. Rao brukade titta in till Hudding och röka en pipa bch prata bort en stund på kvällen, innan han gick och lade sig. En kväll, då Rao nyss hade gått, och Hudding skulle till och lägga sig, fick han höra ett tassande ute på verandan. Stationen hade under senaste tiden haft oupphörliga påhälsningar av en leopard, och denne hade även ett par nätter varit uppe på Huddings veranda. För att vara beredd i händelse av ytterligare besök hade han nu sitt skarpladdade gevär stående vid dörren, och i tanke att det var leoparden, som kom, ryckte han till sig geväret, sprang ut

och fyrade av mot en skugga, som skymtade på verandan. Vem målar hans förskräckelse och fasa, när han fick se, att den han skjutit, var ingen annan än hans gode vän Rao, som för endast några minuter sedan lämnade honom med ett vänligt "godnatt". Skottet hade till all olycka träffat, ooh Rao låg där stendöd, då Hudding kom fram. Rao hade glömt sin tobakspipa i Huddings rum, och det är troligt, att det var för att hämta denna, som han hade vänt tillbaka. Hudding dog själv kort tid därefter den 3/5 08 i Avakubi, i hematuri.

På sensommaren 1908 fick jag en biliös feber, som höll mig i sängen närmare två månader. Jag var illa däran, och det var ej långt ifrån, att jag vänt näsan i vädret. Kapten de Brower sände ilbud till doktor Rosati för att få föreskrifter och ordinationer, men innan dessa kommo mig tillhanda, var jag redan på bättringsvägen. Jag minns, att doktorn bland annat ordinerade mig att dricka kloroform, blandat med vatten, och att jag tyckte, att denna ordination smakade väl mycket av hästkur.

Min tredje jul i Kongo tillbringade jag hos hövdingarna Dima och Agbienbali. Jag var ute för att rekrytera soldater, och julaf-ton slog jag läger hos Dima. Denna gång hade jag både tobak och vin, jag befann mig i utmärkt kondition och kunde alltså fira högtiden på ett värdigt sätt. Jag förklarade för hövdingen, att dagen var en betydelsefull sådan, och då jag bevisade honom detta genom att servera honom ett bräddfullt dricksglas vin, fattade han genast galoppen och förklarade å sin sida, att då det förhöll sig så, skulle han bidra lite till feststämningen. Varpå han gav signal till dans. Elfenbenslurarna och trummorna stämde i, och ett fyrtiotal av byns unga kvinnor inledde med en fantastisk dans, som åtminstone var originell, om den ej var vacker.

Negrerna voro passionerade dansörer, men dansen är för dem ej endast en nöjessak.

Den ingår t.ex. sålunda i ritualen vid de högtidligheter, som alltid äga rum vid månskiptena. Hemma å stationen brukade den svarta

personalen även dansa, men i regel var det tyst och lugnt i lägret klockan 9 på kvällen. En och annan gång kunde det dock hända, att sinnena voro litet upprörda, så t. ex, hvarje gång man kom hem från någon expedition. Det första soldaten gjorde sedan han ryckt in, var att taga reda på, om hans fru varit otrogen under hans frånvaro. Och som detta ofta varit fallet, följde nu en handgriplig uppgörelse, som åstadkom mycken jämmer och veklagan. Soldatfruarna sökte ibland beklaga sig hos mig, men dessa husliga angelägenheter lade jag mig ej i.

På sensommaren 1909 satte sig kapten de Brouwer i marsch för att anträda resan hemåt, och jag skulle egentligen ha gett mig iväg på samma gång.

Jag hade emellertid förlängt min "terme" och skulle ej resa hem förrän nästa år.

Kontrakten gällde då för tiden på tre år - engagementstiden har sedan Kongo blivit belgisk koloni nedsatts till två år - men man kunde, efter tillstyrkan av zonchefen och läkaren, få tillstånd att förlänga med högst ett år. Efter denna tid var man ovillkorligen tvungen att resa hem i och för sex månaders rekreation i ett hälsosammare klimat.

Jag hade haft den stora förmånen, att under större delen av min tjänstetid ha kapten de Brower som närmaste förman. Han var en god kamrat och en pålitlig vän, och det är med känslor av tacksamhet, jag minnes hans alltid gentlemannalika uppträdande. De Browsers efterträdare som secteurchef blev kapten Siffer, som nyligen återkommit efter tilländalupen semester.

Kung Leopold, som var ensam ägare till hela Kongostaten, hade genom att den 2/8 1889 upprättat testamente skänkt Kongostaten till Belgien, och denna överlåtelse trädde efter diverse om och men i kraft i slutet av år 1908. Den 15/11 1908 upphörde Kongo att vara självständig stat, och den 13 Januari 1909 erhöilo vi i Nepoko den officiella belgiska tidningen "Le Moniteur" med meddelande om överlåtelsen. Från och med nu var Kongo således belgisk koloni, och vi själva övergingo automatiskt i belgisk tjänst.

Anklagelser om missförhållanden i Kongostaten

Det har skrivits och talats mycket om kautschuken och de grymheter, som skulle ha förövats i samband med leveranserna av densamma. Det kan därför vara skäl att dröja litet vid denna sak och se, i vad mån dessa anklagelser voro grundade på fakta.

Liksom i övriga kolonier voro invånarna i Kongo skattskyldiga, och då inga pengar funnos i omlopp i det inre av landet, erlades skatten istället in natura, endera i form av kautschuk såsom jag redan nämnt eller genom att tillhandahålla bärare eller livsmedel. Enligt gällande föreskrifter borde sålunda varje fullvuxen, manlig individ, tillhörande den förstnämnda kategorien av skattedragare, leverera ett kg. kautschuk pr månad. Huru pass betungande var då denna skatteplikt?

Kautschuken eller gummit, som vi vanligen kalla den, erhöles dels av gummiträden dels av lianer (Landolphia). Insamlingen av densamma gick så till, att en skåra gjordes i stammen, och under den hängdes en behållare, vari gummit rann ned i form av en mjölkvit vätska. Sedan behållarna på detta sätt fyllts, bars kautschuken hem till respektive byar och sedan den så småningom antagit fast konsistens, transporterades den fram till stationen, nu i form av knyt-nävsstora bollar. Självva insamlandet av kautschuken fordrade alltså endast ett minimum av arbete, och det enda besvär man egentligen hade, var uppsökandet av de gummiförande träden (liaterna) samt hemtransporten och transporten fram till stationen.

Gummiträden och liaterna förekommo i stor myckenhet och att leta reda på dem i skogen, var därför en relativt lätt uppgift. Då därtill den fordrade kvantiteten satts så lågt som ett kilogram pr man och månad, kan väl ingen, som känner till förhållandena, på allvar påstå, att denna skatt var så tryckande.

Den tid, som åtgick för insamlandet av ett kilogram kautschuk, varierade naturligtvis, beroende på den vägsträcka, vederbörande hade att tillryggalägga för att finna de gummiförande träden eller liaterna. De undersökningar, som jag personligen verkställde i detta avseende, gävo vid handen, att genomsnittstiden var 15 timmar. Under gynsamma förhållanden kunde man räkna med endast 8-10 timmar. Gällande direktiv innehöllo, att arbete ej borde utkrävas under mer än sammanlagt 40 timmar pr månad av en och samma individ, och denna maximitid utkrävdes således på långa vägar icke. I alla tidningsartiklar, som jag läst angående denna sak, har jag förgäves spanat efter en sanningsenlig uppgift över den minimala kvantitet, som

varje manlig, vuxen individ hade att leverera, och ej heller har jag någonsin sett omnämnt ett annat betydelsefullt faktum: infödingen fick betalt för varje kilogram kautschuk, han bar fram. Betalningen växlade något på olika platser och uppgick till ca 12 franc pr kilogram. Den erlades till vederbörande, omedelbart sedan kautschuken levererats och uppvägs. Mina uppgifter hänföra sig naturligtvis endast till den tidpunkt, då jag vistades i Kongo.

Jag bör dock tillägga, att jag icke en enda gång under de år, jag tillbragte i Kongo, fick någon bekräftelse på de sensationella uttalanden, som varit synliga i pressen, om föröfvade grymheter, och dock hade jag rikliga tillfällen att göra iakttagelser och samla uppgifter. Under de resor, på hundratals mil, jag gjorde inom landet, sammanträffade och samtalade jag med tusentals infödingar av olika stammar ävensom med ett stort antal Kongostatens tjänstemän av alla åldrar och grader, men något belägg för anklagelserna fann jag aldrig. Skulle så fasansfulla illdåd, som vederbörande tillskrev Kongostatens tjänstemän, verkligen ha begåtts, så borde de väl ha lämnat något spår efter sig. Att de infödda skulle ha glömt dessa "grymheter", är uteslutet, ty tidpunkten var begränsad till några få år tillbaka i tiden. De arabiska slavhandlarna hade de däremot i livligt minne och kunde ge drastiska skildringar av deras framfart, trots det att tidpunkten för dessa händelser var mera avlägsen.

År 1903 igångsattes en våldsam kampanj mot Kongostaten med anledning av de påstådda grymheterna därstädes. Saken gick så långt, att den slutligen upp i engelska underhuset och föranledde dåvarande utrikesministern lord Lansdowne att tillställa belgiska regeringen en not. Denna förestavades dock icke endast av det rent ideella motivet att skydda infödingarna mot övergrepp utan tog även sikte på den monopolisering av handeln, som Kongostatens regering infört, i strid mot Berlintraktaten.

Det var icke småsaker man tillvitade Kongostatens tjänstemän. Ett ofta återkommande och omtyckt tema i agitationen var, att infödingarna lemlästades, därest de ej levererade tillräckligt med kautschuk. Om en inföding sålunda kom och avlämnade sin kautschuk, och stationschefen fann, att det var väl litet, tog han helt enkelt och högg ena handen av honom. Och dylika vansinnigheter trodde man fullt och fast på hemma i Europa!

Slutet blev, att en utomordentlig kommission utsändes för att på ort och ställe undersöka förhållandena. Denna kommission hade

följande sammansättning: Generaladvokaten vid kassationsdomstolen i Bryssel Edmond Janssens, presidenten vid appellationsdomstolen i Boma baron Nisco samt schweiziska statsrådet och chefen för Justitiedepartementet doktor de Schumacher.

Kommissionen, som hade det fullständigaste tänkbara materiel till sitt förfogande, företog en fem månaders resa inåt landet och åhörde härunder hundratals vittnesmål å de i rapporterna särskilt utpekade platserna. Vid sin återkomst kunde den, beträffande de påstådda grymheterna göra följande kategoriska uttalande: "Jamais le blanc n'a infligé, ou fait infliger, a titre de châtiment, pour manquement dans les prestations ou pour toute autre cause, pareilles mutilations à des indigènes" (Aldrig har den vite såsom straff för ej fullgjord skatteplikt, eller av någon som hålst annan orsak, lemlästat eller låtit lemlästa de infödda).

Den ovannämnda undersökningskommissionen avslutade sitt arbete året innan jag kom till Kongo, och frågan om "grymheterna" var sålunda vid denna tidpunkt högst aktuell.

Till grund för den nyssnämnda aktionen mot Kongostaten lågo rapporter från missionärerna, ooh frågan är då, hur pass tillförlitliga dessa voro. För att illustrera detta skall jag lämna ett par exempel ur min egen erfarenhet.

En underofficer blev en gång av en missionär anklagad för att med egen hand ha kallblodigt mördat en inföding. Men ej nog härmed; sedan han tagit livet av vederbörande, hade han flått honom delvis och låtit göra en trumma av bukskinnet!

Jag kände underofficeren ifråga mycket väl; jag hade under lång tid haft honom under mitt befäl och visste, att han var absolut oförmögen till någon grymhet. Hur vansinnig anklagelsen än var, togs den dock upp till behandling, och en domare sändes från Stanleyville för att göra en undersökning. Jag eskorterade själv under någon tid domaren ifråga och hade således tillfälle att på nära håll följa sakens utveckling. Händelsen skulle ha passerat hos hövdingen Assibengo, och missionären hade namngivit huvudvittnet, en kvinna. Väl ankommen till Assibengo fann domaren, att den enda kvinnliga personen med detta namn var ett ca 4-års barn, som nätt och jämt kunde tala rent. Hövdingen föreföll själv förvånad och hade ingen aning om att ett mord begåtts.

En annan underofficer blev anklagad - av samme missionär - för att ha låtit kläda av hövdingen Kandukana naken samt piska honom nästan till döds. Jag hade även haft denne underofficer under mitt befäl och kunde gå i god för, att ett dylikt uppträdande från hans sida var absolut otänkbart. Jag befann mig just, jämte

en belgisk officer, i hans sällskap, då han fick meddelande om den anklagelse, han råkat ut för. Trots det allvarliga i situationen väckte saken vår ohejdade munterhet, så barock föreföll den.

I verkligheten hade följande tilldragit sig.

Underofficeren befann sig på marsch, och anländ till Kandukanas by bad han hövdingen att få köpa litet livsmedel till sina bärare och soldater. Denne vägrade dock sälja något och uppträdde f. ö. så oförskämt, att sinnet rann på den vite, och han gav honom en örfil. Det var allt. Till saken hör, att Kandukanas stora by låg vid karavanvägen, och att han alltid hade livsmedel i överflöd. Då missionären kort därefter passerade samma plats - enligt vad Kandukana sedan själv berättade - och sin vana trogen, frågade hövdingen, om de vite ej hade begått några grymheter under sista tiden, så fann Kandukana tillfället lämpligt att hämnas och gav därför en livlig och detaljerad skildring av denna episod, men på sitt eget lilla vis. Exemplet skulle kunna mångfaldigas, men det citerade må vara nog.

Missionären ifråga hade verkat flera år i Kongo, och kunde ej vara så totalt okunnig om negrernas karaktär, att han utan vidare tog för gott allt, som berättades. Man behöver ej ha varit länge i Kongo för att ha kommit till klarhet om, att infödingen ljuger av födsel och ohejdad vana, och vilket intensivt nöje det bereder honom, om han lyckas slå i en oerfaren vit en riktigt skepparhistoria.

Med tanke härpå frågade man sig ibland rent av, om missionärernas anklagelser framställdes mot bättre vetande, och vilka motiven i så fall kunde vara.

Jag har många gånger undrat över, att ingen ställde missionärerna till svars för deras uppträdande, men det torde ha förhållit sig så, att vederbörande ansågo en sådan aktion lönlös. Kyrkan är en makt, och en fruktansvärd sådan, och ett angrepp mot någon av dess representanter hade ingen utsikt att lyckas; tvärtom torde den, som vågat sig på, saken, fått erfara, vem han stungit hade.

För min egen del skulle jag ej ett ögonblick ha tvekat att anmäla vederbörande, för den händelse de ofredat mig. Anledningar saknades icke och jag hade för alla eventualiteter samlat ett rikhaltigt materiel. Om missionärerna hade vetat, vad infödingarna berättade om dem själva, så skulle detta säkert ha kommit håren att resa sig på deras huvud.

Medan sålunda Kongostatens vedersakare varit mycket högljudda, har föga blivit sagt om det storslagna arbete, som utförts i civilisationens och det allmännyttigas tjänst, ett arbete, som hos den opartiske och sakkunnige iakttagaren måste framkalla den största beundran. Kolonisationsverksamhetens första stora upp-

gift blev att undertrycka slavhandeln. Denna uppgift genomfördes även, ehuru med stora pekuniära uppföringar och förluster av människoliv. De arabiska slavhandlarna utövade ett skräckvälde, som var utan motstycke. De olyckliga offer, som fallit i deras händer, drevos hopkedjade och hårt lastade, under hugg och slag på sin hundramilafärd mot bestämmelseorten. Den, som ej orkade följa med, nedhögs utan förbarmande eller piskades till döds eller lämnades halvdöd som offer åt rovdjuren. Småbarn, som voro till besvär, kastades i floderna som föda åt krokodilerna o.s.v. Det lärer Kongopionärerna och erkännerligen belgierna till ovansklig ära att hava utplånat denna skamliga trafik.

Innan européerna ockuperade landet, lågo stammarna i ständiga inbördes strider. De obetydligaste orsaker kunde ge anledning till långvariga och blodiga stridigheter, och krigföringen var grym och hänsynslös. Fångarna torterades på det fasansfullaste sätt, människoätandet florerade, och ritualen vid de kannibaliska festerna var sådan, att den måste komma även den mest hårdhärtade att darra av förskräckelse. Mot allt detta barbari ingångsatte Kongostaten en energisk kamp. Noggranna gränslinjer fastställdes för hövdingarnas domäner, och dessas okränkbarhet garanterades. Infödingarna förbjödos att vädja till vapnen vid sina inbördes stridigheter, domstolar upprättades, och var och en tillförsäkrades frihet och skydd under gällande lagar.

Allt dett kunde naturligtvis ej genomföras i en handvändning. Kongo större än 1/5 av Europa (Ryssland frånräknat); kommunikationer funnos inga, om man undantar en kort järnväg nära kusten, som förresten blev klar förrän 1898, och ångare på Kongofloden. Man hade att taga sig fram till fots eller eventuellt i pirog uppför floderna (en pirog var en kanot, tillverkad av en urholkad trästam), och tillgången på folk var knapp. Äventyren ooh upplevelserna lockade visserligen, men å andra sidan var det många, som avskräcktes av det mördande klimatet.

Var och en, som högljutt ropar ut missförhållandena i Kongostaten, borde, innan han formulerar sina omdömen, försöka sätta sig in i de svårigheter, som mötte. En kategori av kritici - och den ojämförligt största - var den, som av humanitära skäl ansåg sig höra slå larm. Man bör då hålla i minnet, att dessa personers utsaga mestadels grundats på hörsägnar. De bodde alltid i omedelbar närhet av någon station och under skyddet av dess bajonetter; umbäranden och materiella bekymmer voro dem obekanta. Deras korta resor - ofta i en bekväm hängmatta - företogos under betryggande och strapatslösa förhållanden, ehuruval de små besvärligheter, de råkade ut för, i deras ögon antogo fantastiska

proportioner och huru ofta anlände de ej till en by, "där ännu ingen vit satt sin fot"! Man kan lugnt utgå från, att fantasien även här fått löpa iväg på sanningens bekostnad. Då en dylik person satte sig ned i sin lugna kammare för att författa en anklagelseskrift mot Kongostaten, kände han sig säkerligen, omstrålad av en rättfärdighetens nimbus, men sympatisk var han sannerligen icke. En annan katerogi av Kongostatens vedersakare bestod af f.d. tjänstemän, som efter sitt avsked ansett sig böra blotta vissa missförhållanden. Om man närmare undersöker saken skall man finna, att i nio fall av tio vederbörandes aktion var grundad på rent personliga motiv. Han hade misskött sig i tjänsten, han hade varit lat eller feg och följaktligen fått en allvarlig reprimand - disciplinen var sträng i Kongo - och detta har varit honom nog för att låta förtälet löpa.

Var han sedan en smula litterärt anlagd och kunde ge sin skildring en trovärdig och en smula sensationell form, så förstår man, att en okritisk läsekrets ej skulle vara sen att applådera. Denna typ är säkerligen ännu mera osympatisk än den förra.

Om de anklagelser, som riktats mot Kongoregimen, reduceras till sina rätta proportioner, torde mycket litet återstå att uppföra på dess skuldsida. Å sin kreditsida kan den däremot notera betydande poster. Jag har redan nämnt slavhandelns undertryckande och kampen mot kannibalism, inbördeskrigens bekämpande och införande av ordnade och lagbundna förhållanden med skydd till liv och egendom.

I de större centra ha moderna och tidsenliga lasarett byggts, och kraftiga åtgärder ha vidtagits för bekämpande av de tropiska sjukdomarna, i första hand sömnsjukan och malarian. En talrik läkarestab, spridd över hela landet, utför ett hängivet arbete i sjukvårdens och hygienens tjänst. Mönsterjordbruk och plantager ha anlagts, och speciellt utbildade tjänstemän svara för denna viktiga del av folkförsörjningen. Järnvägar och vägar ha byggts och bekväma ångare insatts i flodfart, handel och näringar understöddas och uppmuntras.

Bergsbruket har nått ett oanat uppsving och bereder arbetstillfällen och förtjänstmöjligheter för tusentals av landets invånare. Facit av Kongoregimen är, att Belgien för närvarande är i besittning av en rik och blomstrande koloni, där man numera färdas lika tryggt som varhelst hemma i Europa, och där de högst ställda fordringar i humanitärt och andra avseenden äro uppfyllda. Man bör komma ihåg, att det land, som huvudsakligen bidragit till skapandet av detta ofantliga afrikanska imperium och på ett beundransvärt sätt administrerat detsamma har en folkmängd endast obetydligt överstigande Sveriges.

Djurlivet

Djurlivet var rikt och omväxlande. För att börja med de största exemplaren - elefanterna - så förekommo dessa i stor myckenhet. Hela zonen Haut-Ituri bildade ett s.k. "territoire reserve", där elefantjakten var förbjuden, ooh en följd härav var, att elefanterna till slut blivit en verklig landsplåga. Förbudet gällde naturligtvis i första hand de vita jägarna; negrerna kunde, med de primitiva vapen de förfogade över, ej ställa till med några större massakrer, och det förekom icke, att några rättsliga åtgärder vidtogos mot dem på grund av överträdelse av jaktförbudet. Dessutom var det tillåtet att döda de elefanter, som visade sig i plantagerna, och det kunde vara svårt nog att konstatera, precis var elefanten döddats, sedan den väl blivit styckad och hemburen.

Elefanterna härjade svårt i plantagerna och kunde på en natt ödelägga lång tids arbete. Det må därför ej förundra, att infödingarna höllo efter dem, och trots sina ofullkomliga jaktredskap lyckades de då och då ta död på någon. Inom stationsområdet hade vi ofta besök av elefanter på nätterna och jag kunde en morgon med vemod konstatera, att de vräkt omkull fyra stycken av de vackraste palmerna i allén. Jag brukade mäta upp fotspåren av dessa nattliga besökare; det största, som jag någonsin såg, höll 60 centimeter största mått. Flera elefanter blevo även skjutna inom själva stationen under de år, jag vistades där. Nepokostationen var, som jag förut nämnt, högt belägen med fri utsikt åt alla sidor. Från krönet invid soldatlägret såg jag en eftermiddag en elefanthjord, som passerade på ungefär en kilometers avstånd, och jag räknade till 30 djur i densamma. Då en elefant blivit skjuten, ställde garnisonens svarta personal till med en hejdundrande fästmåltid. Elefantköttet ansågs vara en stor lækkerhet. Jag försökte själv en gång äta därav, men jag kunde ej få ned mer än en enda tugga, och då hade jag ändå fått den finaste biten på hela djuret, nämligen ett stycke av snabeln.

Flodhästar förekommo, mig veterligt, icke i Nepokofloden, men däremot såg jag vid skilda tillfällen sådana i Iturifloden (Aruwimi) i närheten av Avakubi.

Lejon funnos ej i den trakt, där jag befann mig. Detta djur lever ju på slättlandet och förekom endast bortom urskogens gräns.

Däremot funnos leoparder, och de utgjorde en ständig skräck för den infödda befolkningen. Medan lejonet går ofärskräckt till anfall och rödjer sin närvaro med sitt rytande, smyger leoparden ljudlöst fram och går mera lömskt tillväga, då han anfaller. Men han oroar icke gärna ett beväpnat sällskap vid dagsljus. Då hung-

ern driver honom och särskilt under natten är han dock djärvare, och infödingarna berättade rent otroliga historier om de massakrer, han då kunde anställa.

Jag köpte en gång en leopardhud av hövdingen Motamba; en av hans skogsdvärgar hade dödat djuret med en enda pil, som tagit rakt i hjärtat. Det var ett ståtligt exemplar, som mätte 1½ meter i längd. Tyvärr förlorade jag huden under hemresan.

Till de största däggdjuren, som förekomma i denna trakt, hörde bufflarna. Jag hade ej tillfälle se mer än en enda under hela tiden, jag var därnere. Buffeljakten ansågs vara den farligaste av alla jakter.

Vildsvin uppenbarade sig ofta i plantagerna, där de anställde stor skada, och många skötos även i emedelbar närhet av stationen. Jakten på dem ansågs även ganska riskabel men dock ej mera, än att det gav ett lagom moment av spänning. Då vildsvinet blev sårat, angrep det med största raseri och kunde med sina betar åstadkomma livsfarliga blessyrer. Jag har ännu i behåll ett par betar av en sådan vildsint rackare.

Antiloper voro ej sällsynta, och de funnos i alla storlekar. De voro naturligtvis föremål för en ivrig jakt på grund av sitt delikata kött. Det djur, som jämte leoparden var mest fruktat och afskytt, var krokodilen. Den förekom i stort antal i alla floder och utgjorde en ständig fara för den ovarsamma och sorglöse. Krokodilerna voro skygga och rädda för allt buller, och det var därför svårt att komma dem inpå livet. Det ansågs ej heller vara någon fara att bada i öppet vatten, om man blott var nog många för att föra tillräckligt oväsen, men säker kunde man ej vara, ty då hungern drev honom, blev han djärv. Soldaterna brukade bada i floden, strax nedanför stationen, och detta gick länge utan olyckshändelse, men en vacker dag blev en man tagen.

En soldathustru blev en dag tagen av en krokodil, då hon stod på stranden och hängde upp kläder, som hon tvättat, och enligt vad ögonvittnen berättade, hade det tillgått på följande sätt. Krokodilen smög sig upp ett tiotal meter på sidan om den plats, där hon stod, rusade sedan hastigt fram och kastade ned henne i vattnet med ett kraftigt slag av stjärten, varefter han själv dök efter och högg det stackars offret, som nu var hjälplöst förlorat. I vanliga fall går dock icke krokodilen tillväga på detta sätt, då han griper sitt byte. Han simmar sakta och försiktigt fram mot stranden, med endast närborrharna uppe i vattenytan, skjuter sedan hastigt

upp ooh hugger offret med sina starka käkar. Vid detta ställe stupade emellertid stranden brant ned, och det var tydligen därför han gått upp några meter längre bort.

Den största krokodil, som jag sett dödad, höll 4 ½ meter i längd, men vid resan utför Kongofloden på väg hem sågo vi ett exemplar, som dök upp endast några meter från båten, och vars längd enstämmt taxerades till minst 6 meter.

Att krokodilerna kunna vara ganska närgåna, även fast det bullrar, visar följande händelse, En belgare vid namn Vanesse, som gjort ett besök i Nepoko för att rekrytera arbetare till gruvorna i Kilo, hade under sin återresa att passera Epulufoden. Vanesse hade en åsna, och då han endast disponerade en liten och vinglig pirog för överfarten, måste han låta åsnan simma bredvid, medan han höll henne i grimskafet. Plötsligt ger åsnan till ett högt skrik. En krokodil hade huggit henne i benet, och i nästa ögonblick var hon neddragen under vattenytan. Man såg en skymt av krokodilens huvud, då åsnan gjorde ett fäfängt försök att stegra sig i vattnet, och vattnet forsade och skummade under odjurets ansträngningar att dra ned henne. Det var på ett hår när, att pirogen vält med sina passagerare. Vanesse hade intet vapen till hands, och när han väl fått tag på sitt gevär och laddat detsamma, syntes ej mer ett spår av varken åsnan eller krokodilen.

Ormar fanns det gott om och av alla storlekar, men då de i allmänhet jagade på natten och för övrigt i regel ej anföllo människan utan istället lagade sig undan vid minsta buller, såg man mindre av dem, än man skulle vara frestad tro. Många arter funnos, ooh alla färger voro representerade. De ormar, jag såg inom själva stationsområdet, voro vanligen mörka i färgen, svarta, bruna eller grå i olika schatteringar. I trädbevuxen terräng träffade man ofta på exemplar, som lyste i de grannaste färger: ljusblått och gult och grönt. Vilka, som voro giftiga, och vilka som voro ofarliga, hade jag ingen aning om, och jag förmodar, att man måste ha ägnat denna sak ett ingående studium för att kunna på stället avgöra, om en orm var giftig eller icke. Ormbett förekommo relativt sällan, trots det att infödningarna gingo barbenta. Universalmedlet var ammoniak, som man sprutade in i såret, och samma medel användes mot blesyrer av tusenfotingar, skorpioner och spindlar, liksom mot sår efter förgiftade pilar. Det hörde emellertid till undantagen, att man hade någon injektionsspruta och ammoniak i sin utrustning, och då fick man tillgripa de medel, som stodo till buds. Det första man hade att göra, var att skära upp blesyren med ett kraftigt snitt för att underlätta blödningsen samt sedan strö litet krut i såret och tända på eller bränna med glödgat järn. En av mina boyar blev en kväll biten av en orm, som hade krupit upp på

min veranda, och jag behandlade honom med framgång på detta sätt. Giftet förorsakar ofta förlamning i respirationscentra, och därför är det ibland nödvändigt att praktisera konstgjord andning. Skorpioner och tusenfotingar, ävensom en del spindlar, orsakade mycket smärtsamma blesyrer med efterföljande ansvällning av kringliggande partier och hög feber, men jag hörde aldrig, att någon dött härav,

På stationen hade jag åtta stycken getter, och för deras räkning var ett särskilt litet hus uppfört i utkanten av själva stationsområdet, och en pojke var speciellt engagerad för att valla dem samt tillse, att de stängdes ordentligt in under natten. För att getterna ej skulle behöva ligga på bara marken, utsatta för reptiler och myror, hade en bädd ordnats mitt i rummet på en höjd av ca en meter över golvet och uppburen av fyra stolpar, som gingo ända upp i taket och samtidigt uppburo detsamma. Till denna bädd ledde en spång direkt upp från ingångsdörren. En morgon strax före klockan sex kom getpojken inrusande och ropade, att en pytonorm tagit sig in i gethuset och slukat en get. Jag frågade pojken, om han ej stängt till ordentligt på kvällen, och han svarade, att det hade han visst gjort, men någon hade varit framme och ryckt bort ett par stänger ur väggen, och här hade ormen tagit sig in. Jag nappade till mig ett gevär och skyndade iväg, och i förbifarten tog jag ett par soldater med mig från vakten. I den halvskumma dagern inne i gethuset kunde vi till att börja med ej upptäcka ormen, men snart fingo vi syn på honom, där han låg uppe på bädden. Överkroppen hade han slingrat om en av pelarna, och den undre delen vilade på bädden, tung av geten, som han slukat. Huvudet höll han horisontalt och något framsträckt, och förde det långsamt från höger till vänster, fram och tillbaka, medan ögonen lyste med ett skimmer av kall grymhet. I det tillstånd av övermåtnad, han nu befann sig, var det ej den minsta risk att gå alldeles inpå honom (dessa ormar äro som bekant ej giftiga), och jag satte även gevärsmynningen nästan inpå huvudet, då jag gav honom det dödande skottet. Jag dröjde dock ett par minuter för att riktigt kunna inpränta i minnet denna på samma gång intressanta och motbjudande syn, som ej hörde till de vardagliga. Skottet var nog omedelbart dödande, men ormen slog dock våldsamt omkring sig en lång stund efteråt.

De övriga getterna hade under tiden stått hopträngda i ett hörn, tydligen alldeles förlamade av skräck. Det var nog ingen angenäm natt, de tillbringat i sådant sällskap.

Kapten de Brower hade under tiden blivit underrättad och kom lagom för att se ormen släpas ut ur gethuset.

Det befanns, att geten var ett alldeles fullvuxet exemplar med stora horn. Benen och revbenen voro krossade efter ormens dödsbringande famntag, och geten hade slukats med huvudet före. Detta var för övrigt enda möjligheten, ty annars hade ju hornen kommit med spetsarna före.

Jag erbjöd soldaterna att ta geten och äta upp den, men ehuru de vanligen ej voro så kräsna på maten, betackade de sig dock för denna spis.

En svensk, Lundgren, som någon tid tjänstgjorde på stationen, sköt en gång en orm, av samma slag, och under tämligen liknande förhållanden. Denna hade dock ej gått in i gethuset utan legat på lur i det manshöga gräset invid vägen, och här sköt Lundgren densamma. Lundgren hade varit officersaspirant men slutade och tog anställning i Kongostatens tjänst som underofficer. Han var en oförskräckt och dugande man, och jag beklagade den förlust, stationen gjorde, då han blev förflyttad på annat håll.

En sorts djur, som förorsakade mycken förtret, voro termiterna eller de vita myrorna. De åto nämligen trä, och detta kunde ha obehagliga konsekvenser. En dag, då jag satt inne på expeditionen och skrev, brakade plötsligt det stora skrivbordet ned, och bläckflaskor, journaler, rapporter och allehanda småsaker åkte ned i en hög på golvet. Då jag tittade närmare efter, befanns det, att termiterna ätit sig upp genom ett av bordsbenen och fullständigt urholkat detsamma, tills det ej längre bar tyngden. Man fick

se noga till, att de ej togo sig upp till takbjälkarna och spärarna och angrepo dessa, vilket kunnat få ödesdigra följder.

Termiterna byggde stora stackar, ibland två å tre meter höga, och dessa voro hårda som sten och svåra att demolera.

Infödingarna åto myrorna och ansågo dem som en stor läckerhet, de rostade dem lätt och svalde dem sedan med förtjusning.

De minsta av alla djur, man kom i närmare beröring med, men en ganska obehaglig sådan, voro de s.k. chiques eller sandlopporna. De voro så små, att man med möda urskilde dem med blotta ögat.

Honorna åto sig igenom skorna och borrhade ned sig under huden kring naglarna och lade där sina ägg. Man märkte deras närvaro av en brännande klåda, och så småningom, då äggen utvecklades, uppstod en knöl, stor som en ärta. Det gällde nu att avlägsna denna och detta, utan att blåsan gick sönder och infekterade såret.

Operationen skedde bäst med en spetsig sticka av hårt träslag och överläts vanligen till en boy. Doktor van Campenhout hade även uppmanat oss att låta boyen syna ens fötter och avlägsna eventuella chiques. De svarta voro naturligtvis sedan barndomen vana vid denna procedur och hade bättre handlag.

Någon gång kunde det hända, att de små plågoandarna installerade sig under nageln, och då måste denna avlägsnas för att komma åt smittohården. Det faller av sig själft, att en sådan operation var ganska plågsam.

Pytonormen som slukat geten. Mannen (1,82 m) ligger bakom för att utmärka ormens längd.

Äventyr vid upprättandet av en ny station i Botongwe

Order hade kommit, att Nepokostationen skulle nedläggas och en ny station grundas något längre norrut hos de oroliga mabuddos, där jag tidigare utfört militär- och polisoperationer. Jag hade under dessa operationer utsett en lämplig plats för en ny station i närheten av hövdingen Gode's by. Några dagar före min avmarsch sände jag budbärare till de större hövdingarna, Kobako, Manza, Dindika, Gode m.fl. med meddelande om att jag komrne att installera mig inom deras territorium och med en allvarlig uppmaning till dem att uppträda på ett vänskapligt sätt och ej gå till några fientligheter. Jag gjorde mig inga illusioner i detta avseende, men det visade sig sedan, att min hälsning haft åsyftad verkan.

På morgonen samma dag jag skulle ge mig iväg, kom en rnan från hövdingen Agbienbalis by med andan i halsen och berättade mig om ett härnadståg, som hövdingen Dima gjort mot samma by. Hans uppgifter bekräftades sedan av en mongoana (arabiserad), Danga, som varit ögonvittne.

Agbienbalis by låg på två dagsmarschers avstånd från Nepoko och Dimas by några timmar längre bort. De båda hövdingarna, som således voro grannar, kunde ej samsas utan lågo i ständiga strider. Dima hade namn om sig att vara en grym och vildsint individ, som begått allehanda våldsdåd, men hittills lyckats klara sig undan rättvisan. En ingenjör Hannam, som i oktober 1908 passerade hans by, hittade där en gryta med människokött; där låg bl. a. en hel tatuerad kvinnoarm. Dima hade begått många mord och var ej för länge sedan mogen för repet, men det hade alltid visat sig omöjligt att få nöjaktiga vittnesmål och detta förklarligt nog. Om någon vågade uppträda som vittne och sedan råkade falla i Dimas händer, så visste han, att denne komme att tortera honom med en uppfinningsrikedom, som skulle kommit en gammal spansk inkvisitor att gnugga händerna av förtjusning. Dima hade hört berättas, att jag stod i begrepp att avtåga med hela garnisonen och ej mer skulle komma tillbaka, och som han samtidigt fick höra att Agbienbali gett sig iväg med större delen av sitt stridsdugliga folk för att besöka sin gamle fader, fann han tillfället lämpligt att göra ett gott kap. Han gjorde alltså med sina krigare en raid i Agbienbalis by och plundrade den fullständigt. Då han avtågade därifrån, förde han med sig ett 60-tal kvinnor och barn som fångar, byns alla getter och för övrigt allt av värde,

som fanns att uppleta.

Då jag fick höra detta, beslöt jag att lägga om min marschroute och istället taga vägen över Dimas område för att ställa saken tillrätta. Detta skulle visserligen förlänga min resa med tre dagar, men det var å andra sidan nödvändigt att visa Dima, att dylika tilltag ej kunde få försiggå ostraffat.

Agbienbali var visserligen av ungefär samma skrot ooh korn som Dima, men han var dock i detta fall den förfördelade och kunde därför påräkna den vites ingripande.

Då jag anlände till Agbienbalis by, fann jag, att densamma var fullständigt tom; icke en kotte syntes till.

Soldaterna hade under marschen gjort mig uppmärksam på beväpnade män, som då ooh då skymtade fram i skogen och som försvunno vid första anrop. Det var tydligen spejare, som Dima sänt ut för att hålla sig underrättad om mina förehavanden.

Min avsikt var att om möjligt fångsla Dima; så länge han var fri, var det ringa utsikt att få saken utagerad på fredligt sätt. Kunde jag däremot få honom i mitt våld, torde hela affären kunna ordnas utan den minsta blodutgjutelse. Detta kunde emellertid ej ske genom att gå bröstgänges tillväga, utan han måste på något sätt lockas fram godvilligt.

Då jag kom fram till en öppen plats nära Dimas by, slog jag därför halt, lät uppassaren duka bordet och slog mig helt lugnt ned för att äta frukost. Soldater och bärare hade fått stränga order att ej högljutt diskutera vårt förestående besök hos Dima - vi kunde nämligen vara säkra på att vara noggrant observerade från alla sidor - utan istället uppträda, som om jag endast vore stadd på en av mina vanliga fredliga marscher. Jag höll visserligen truppen samlad i händelse av anfall men sökte i alla fall ge det hela sken av att endast vara ett tillfälligt uppehåll för frukostens intagande. Mina beräkningar slogo ej heller fel, ty bäst som jag satt och åt, kommer Dima tågande obehäpnad med en svit av niamparas (underhövdingar). Han hade tydligen resonerat som så, att om jag kom i onda avsikter, kunde jag ej gärna gå så klumpigt till väga som att slå halt helt öppet strax i närheten av hans by och sätta mig ned och äta. Dima kom alltså fram och hälsade samt frågade, om jag ämnade passera hans by. Jag svarade, att jag tänkte göra detta, och att jag hoppades att i förbifarten få köpa litet proviant till soldater och bärare. Då Dima märkte, att jag kom i så fredliga avsikter, kände han sig tydligen lättad. Han blev fryntlig och jo-

vialisk och sade, att han själv skulle ledsaga mig fram till byn och låta bära fram bananer och palmolja.

Jag avslutade min frukost i lugn och ro ooh gjorde mig ingen brådska, och sedan satte vi oss i marsch med Dima och hans ni-amparas i tēten.

Dima hade en stor och vacker by med vidsträckta plantager och präktiga hus, och här ämnade jag installera mig, medan jag ordnade hans mellanhavande med Agbieribali.

Framkommen till byn var tiden inne att låta Dima veta avsikten med mitt besök. Jag talte således om för honom, att han hade att ofördröjligen föra dit alla kvinnor och barn, han rövat, samt alla getter och allt annat, som han stulit. Det lönade sig ej att tala i saktmodig ton. Enda möjligheten att få honom att lyda var att skrämma honom ordentligt. Jag utför alltså i de vildaste hotelser, som jag ej alls hade för avsikt att förverkliga, men det var som sagt nödvändigt att breda på ordentligt för att sätta litet skräck i denne bandit.

Det är omöjligt att beskriva de känslor av raseri och förödmjukelse, som avspeglade sig i Dimas anlete, då han märkte, att han gått i fällan. Han lät sin blick fara över de dubbla leden av soldater, vilka hotfullt betraktade honom, han såg de blänkande bajonetterna, och han dröjde ett ögonblick vid den gamle gråhåriga sergeanten på högra flygeln, som med bister uppsyn tummade på sin flodhästpiska, och han förstod, att om dessa gossar släpptes lösa, så hade han ingen barmhärtighet att vänta.

Han fann tydligen, att det var bäst att taga skeden i vacker hand, ty efter en stunds betänkande svarade han, att om han finge giva order åt de män, som voro i hans svit, så skulle han genast sätta igång med hopsamlandet af allt det rövade. Dessa kallades nu fram och fingo order att sätta igång signaleringen med trummor och elfenbenslurar och sända ilbud till de längre bort boende underhövdingarna.

Tills vidare var således ingenting mera att göra. En kort order till sergeanten: "funga ye" (fängsla honom), och så bar det iväg med Dima till en hydda, som apterats till arrest- och vaktlokal.

Så småningom kommo Dimas män förande med sig de bortrövade kvinnorna och barnen. Några hade Dima behållt själv, men de flesta hade han skänkt bort till sina underhövdingar, och de kommo nu tillbaka i flockar på 8 a 10 stycken i taget. En del av kvinnorna voro misshandlade och ganska illa tilltygade. Så hade t.ex. en av dem otäcka brännsår på underlivet och kunde med möda släpa sig fram; detta hade Dima gjort själv, enligt vad hon påstod. En annan hade de ryckt av nästan allt håret och tvingat henne att äta upp det o. s.v. Ingen hade dock blivit dödad, men

hur det gått, om de ej blivit befriade i tid, är väl ovisst. Då saker man berättade om Dima, kunde ge anledning till långt gående farhågor i detta avseende.

På kvällen anlände hövdingen Agbienbali, som naturligtvis genom ilbud blivit underrättad om det inträffade, och han fick nu överräkna och identifiera sina undersåtar. Då jag gick och lade mig på kvällen, hade alla ännu inte återkommit, och jag tillsade därför Agbienbali att stanna i byn över natten. Morgonen därpå kommo de felande, och då jag räknade dem, fann jag, att det var sammanlagt 72 personer, som Dima rövat. Alla getter, som stulits, återlämnades även liksom diverse bohag, vapen och andra småsaker, som fått följa med.

Denna fråga var således lyckligen bragt ur världen, som jag med berättigad tillfredsställelse kunde konstatera. Man kan föreställa sig, vilka strider och massakrer, som skulle ha följt på Dimas våldsdåd, därest saken ej avvecklats på fredligt sätt.

Detta hade dock endast kunnat ske med stöd av den väpnade truppen, och ändock fanns det missionärer, som påstodo, att soldaterna ej behövdes!

Det återstod nu att bestämma, hur jag skulle låta Dima umgälla, vad han brutit. Det reglementsenliga förfarandet hade varit att sända honom till domstolen i Stanleyville järnte nödiga vittnen och en diger och utförlig rapport. Men detta var en omständigt procedur, och Dima skulle kanske på sin höjd bli dömd till någon månads fängelse. Såvitt ej vittnena inför domstolen togo tillbaka, vad de sagt, och han blev frikänd. Sådant hade hänt förr. Jag beslöt därför att taga saken i egen hand och helt privat ådöma honom och några av hans män en månads straffarbete. Jag behövde nämligen folk för att bygga den nya stationen, och med den fåtaliga arbetarstyrka, jag disponerade, skulle det taga lång tid att komma någon stans. Någon extra arbetskraft kunde ej heller engageras, då inga medel funnos tillgängliga för detta ändamål. Med Dima och ett 20-tal av hans män, kunde arbetet emellertid forceras, och det var detta, som bestämde mig.

Det var dock en olaglig handling, jag här planerade. Det var naturligtvis strängeligen förbjudet att fängsla en inföding och tvinga honom till arbete; lagen hade förutsett detta fall och stipulerade stränga straff. Komme saken till vederbörandes öron, finge jag antagligen straffarbete själv. Det fanns visserligen i detta fall förmildrande omständigheter, men en domstol torde knappast taga hänsyn härtill. Jag tog emellertid risken, och jag gjorde det utan minsta samvetskval. Dima var en känd och erkänd stråtrövare och kannibal, och hans män voro av samma ull.

I vardagslag utträttade de intet nyttigt arbete, och en månads byggnadsverksamhet skulle endast bekomma dem väl. Dessutom komme de ej att få längre arbetstid än statens egna arbetare; de komme att få samma kost som dessa och en hänsynsfull behandling.

Påföljande morgon klockan sex, då jag var färdig att avmarschera, lät jag således föra fram Dima och sade honom, att jag egentligen borde låta flå honom levande och hänga upp honom i närmaste träd, men att jag denna gång skulle låta nåd gå för rätt. Han skulle istället få följa med till den nya stationen och sitta där fängslad en månad, medan 25 stycken av hans starkaste karlar skulle medfölja och under samma tid hjälpa till med stationens byggande, och han hade nu att på stället utvälja dessa tjuguo fem män.

Hade en missionär i sin lugna kammare kunnat åhöra mitt samtal med Dima denna morgon, hade han nog blivit illamående. Sagt och gjort. Dima utvalde tjuguo fem stora och kraftiga typer, och dessa placerades, jämte Dima, i tåten av kolonnen, och så satte vi oss i marsch.

Resan fram till Botongwe, där jag bestämt mig för att uppföra den nya stationen, tog fyra dagar i anspråk, och allt gick lugnt och fredligt till. Ett par små missöden råkade jag dock, som vanligt, ut för under vägen. Då kapten de Brower reste hem, övertog jag hans åsna, och denna följde mig sedan på alla marscher. Hon hade en förunderlig förmåga att ta sig fram i den värsta terräng; balanserade oförskräckt över på en kullvräkt trädstam, som fick tjänstgöra som bro, tvekade aldrig att kliva i pirogen, då någon sådan fanns till hands för att passera en flod eller gick villigt i vattnet och sam över, då detta var nödvändigt. På andra dagen, då jag skulle passera Maika-floden, ledde jag som vanligt åsnan ombord och överantvordade henne där åt stalldrängen Yocco. Komma mitt i floden gör Yocco av någon anledning en överhaling och dyker på näsan i vattnet, och som han alltjämt höll ett fast tag i tyglarna, förlorar även åsnan balansen och dyker efter. Pirogen var liten och bräcklig, och relingen låg endast ett par tum över vattenytan. Den blev halv med vatten, men lyckligtvis välte den ej. Jag hade inga andra tillhörigheter än min fältstol och ett hopfällbart bord i densamma, och någon vidare skadegörelse

Hövdingen Dima med sex av sina hustrur (Mayuggu-stammen)

blev det således icke. Yoccoro och Punda (åsnan) räddade sig båda simmande i land. Dagen därpå hade jag ett vidsträckt dig-e-dig (moras) att passera, och här dök en av bärarna på huvudet i en vattenpöl, och släppte en av mina privata kistor. Denna innehöll bl. a. hela min uppsättning av plåtar, films och övriga fotografier, och det mesta blev förstört. Jag hade fått en större sändning från Bryssel dagen innan jag gav mig iväg från Nepoko, och nu gick som sagt nästan alltihopa i putten.

Jag hade haft en synnerlig otur med mina plåtar och films. Den uppsättning, jag hade med mig från Europa, stal man från mig under resan; den sista sändningen hade jag fått vänta på i åtta månader, och när den så äntligen kom fram, hamnade den omedelbart i en dypöl.

På femte dagen efter min avmarsch från Nepoko, anlände jag till Botongwe, och här fann jag ej mindre än elva stycken hövdingar mig till mötes, och de förklarade allesammans, att de kommit för att bekräfta sitt fredliga sinne och hädanefter ville leva på vänskaplig fot med mig. Till min glädje fann jag bland dessa hövdingar mina gamla bekanta Kobako och Manza. Dessa voro, som jag förut nämnt, de två mäktigaste, och det var av största vikt, att jag redan från början kom på god fot med dem. Med det inflytande och anseende, de ägde, skulle deras exempel säkerligen mana till efterföljd.

Jag höll nu en timplång "palaver" och framlade för dem det program, som komme att följas, och huru de hade att förhålla sig härtill. Stationen komme att byggas på den plats, där vi befunno oss, och intet intrång komme att göras på deras respektive områden. Mord, plundringar och kannibalism komme ej att tolereras, utan alla tvister borde överlämnas till mig som opartisk medlare, och jag förklarade mig beredd, att, närhållst så behövdes, infinna mig på ort och ställe för att reglera eventuella mellanhavanden. Vägarna mellan de olika byarna måste hållas öppna och framkomliga, och vederbörande hade att erlagga sedvanlig skatt. För sina jordbruksprodukter, majs, manibk, bananer etc. samt palmolja kunde de påräkna god avsättning å stationen, och alla livsmedel komme att likvideras kontant och efter fastställd taxa. Garnisonens personal var strängeligen förbjuden att på något sätt ofreda de infödde, och om någon hövding hade berättigade klagomål i detta avseende, utlovades, att den skyldige komme att bestraffas omedelbart.

Samtliga hövdingar förklarade sig tillfredsställda med denna förklaring och avtågade under upprepade försäkringar om, att vi nu voro i fullt samförstånd.

Företaget hade alltså fått en god start, och jag kunde genast sätta

igång med uppförandet av stationen, utan att jag behövde befara att bli oroad. Till plats för densamma hade jag utsett en öppen glänta i skogen, vackert gräsbevuxen och dekorativt inramad av höga palmer. Utmärkt dricksvatten fanns i en källa omedelbart i närheten, och en bäck med kristallklart vatten lämnade det erforderliga behovet av tvätt- och badvatten. På endast ½ timmes avstånd låg en av hövdingen Gode's byar, och denne hade lovat att vid första tillsägelse och mot sedvanlig betalning tillhandahålla ett mindre antal bärare.

Jag satte nu igång med röjnings- och rensningsarbetet, och det dröjde ej många dagar, förrän platsen var befriad från allt bråte, och jag kunde börja uppförandet av husen. I ena ändan av planen, som var jämn som ett golv och en ypperlig exercisplats, stakade jag ut ett hus åt mig själv och i andra ändan två rader av hus åt arbetarna och soldaterna.

Med undantag av de soldater, som voro på vakt, sattes nu hela garnisonen i arbete med fällande och hemtransporterande av virke; sådant fanns av lämpligt slag i överflöd i den omgivande skogen. Den dagliga tvåtimmarsexercisen på morgonen försumades dock icke. Måttskizzer uppgjordes över husen, och med ledning av dessa tillverkade jag bambuspiror i avpassade längder, svarande mot de olika byggnadsdelarnas mått.

Ett arbetslag fick nu i uppdrag att hugga så och så många hörnstolpar, ett annat att hugga takbjälkar, ett tredje att skära bamburör till väggarna o. s. v., och varje arbetslag medförde en spira, som på centimetern motsvarade den längd, den ifrågavarande bjälken eller stolpen skulle ha. Varje arbetslag hade en förman, och denne kontrollerade med hjälp av måttspiran, att de riktiga måtten höllos.

Mitt eget hus konstruerade jag i dimensionerna 10 x 5 meter med 5 meters höjd. Stugan innehöll två rum, varaf det ena fick tjänstgöra som sovrum och det andra som magasin tills vidare. Väggarna gjordes av bambustänger, som flätades med lianer, taket likaledes, och detta täcktes dessutom med ett tjockt lager av gräs, som fullständigt utestängde regnet. 1 framsidan av huset uppfördes en halvcirkelformig veranda med 5 meters diameter. Denna var kanske ej så lyckad i arkitektoniskt hänseende, men till vidare fingo endast de praktiska synpunkterna göra sig gällande. Vid större palaver är det förmånligt att kunna överblicka församlingen, och runt denna veranda kunde gott ett femtiotal man samlas utan att behöva trängas, och jag kunde lätt urskilja varje särskild individ.

Golvet gjordes av hårt stampad lera, som täcktes med ett tunnt lager av fin flodsand, och ovanpå denna lades flätade stråmat-

tor, som jag inköpte av en kringresande arab. På denna veranda skötte jag sedan allt mitt skrivarbete och intog mina måltider, och här höllos, som sagt, alla palaver med de hövdingar, som besökte mig å stationen.

Soldaternas och arbetarnas hus konstruerades som tvåfamiljhus med två stora rum och en öppen veranda mellan dem, där matlagningen i händelse av otjänlig väderlek kunde försiggå. Denna skedde annars alltid i det fria på husets baksida.

Soldaternas hus uppfördes i en rad med några meters mellanrum mellan varje och arbetarnas hus likaledes i en rad. Fasaderna i dessa två husrader vette mot varandra, och den breda gatan mellan dessa husrader bildade fortsättning av infartsvägen till stationen. Denna infartsväg flankerades på ett effektfullt sätt av tvenne höga och ståtliga palmer.

Samtidigt med soldat- och arbetarlägret byggdes även ett särskilt hus för vakten med arrestlokal samt ett hus för eventuella resande. I alla dessa hus fanns ej en enda spik. Alla förband gjordes

med lianer, och sådana funnos i urskogen i alla grovlekar, från ett par millimeter och upp till ett par decimeter. De voro mycket starka och tålde stora påfrestningar. Under det allt detta arbete pågick, hade jag, som förut nämnt, som ofrivilliga medhjälpare hövdingen Dima's tjuguo fem man, och tack vare denna förstärkning av arbetskraften gick arbetet raskt framåt. Dima själv behövde ej arbeta. Hur stor bandit han än var, så kunde en sådan behandling ej komma ifråga. Då den stipulerade månaden gått till ända, släppte jag Dima och hans män med en allvarlig uppmaning att ej begå några nya bovstreck, och han höll sig även lugn, så länge jag var kvar.

Tack vare att jag från början kommit på god fot med flera av de större hövdingarna, behövde jag ej göra mig några bekymmer för garnisonens proviantering. Nästan dagligen kommo infödingarna i de kringliggande byarna och sålde livsmedel, och tillförseln av höns för min privata räkning var så stor, att då fjorton dagar gått, hade jag ej mindre än fyrahundra stycken. Jag måste låta uppföra

I palmernas skugga

ett särskilt hönshus och en stor inhägnad gård utanför detsamma. Denna gård täcktes med ett nätverk av smala lianer för att hindra hökarna tillträde.

En del hövdingar hade emellertid ej visat samma vänliga sinne- lag som de andra, och upprepade klagomål framkommo mot en av dem vid namn Gofe, som företagit plundringståg och mördat flera personer i en grannby. Jag sände därför en neutral budbärare till hövdingen ifråga med uppmaning att infinna sig å stationen, men han svarade, att han ej ville komma och lät för övrigt hälsa, att om jag vågade sticka näsan inom hans territorium, så skulle han sprätta upp magen på mig. Jag sände ett nytt bud med med- delande, att jag ämnade söka upp honom i hans by om ett par dagar, att han borde invänta mig där, samt att jag komme i fredlig avsikt, men att jag komme att göra bruk av vapnen, om han gick till fientligheter. Så snart jag anskaffat bärare satte jag mig alltså i marsch och anlände efter två dagar till Gofes by. Som jag väntat blev jag anfallen och måste giva eld för att försvara mig.

Striden blev dock kortvarig och ganska oblodig, och vederbö- rande togo snart till flykten, varpå jag installerade mig i byn.

Jag stannade nu här ett par dagar i förhoppning, att Gofe skulle taga reson, men härav blev intet. Från den plats där jag nu befann mig, var det endast två dagars marsch fram till understationen Andudu, och jag beslöt att begagna tillfället för att göra ett besök därstädes. Jag hade även en annan orsak därtill. Min hårklipp- ningsmaskin hade gått sönder, och jag var långhårig och behövde klippa mig, och stationschefen i Andudu, som f.n. var en schwei- zare vid namn Corthai, hade säkerligen en maskin. Den första dagsmarschen måste dock ske i obanad terräng, tills jag kom fram till karavanvägen, och jag hade därför endast kompassen att gå efter. Jag visste av erfarenhet, att en sådan marsch skulle bli mödosam ooh strapatsrik, och det blev den även. Jag pas- serade Mokui-floden två gånger och måste vada i vattnet upp till halsen. Gofes män voro även framme flera gånger och sköto pilar, och en soldat blev sårad. Till råga på allt fingo vi över oss ett av dessa tropiska slagregn, som komma en att ofrivilligt tänka på syndafloden, och ett, tu, tre stupade en av bärarna. Vad det kom åt honom, vet jag ej; han fick emellertid konvulsioner och var stundtals medvetlös. Av trötthet kunde det ej vara, ty samtliga bärare voro utvalt folk, starka och kraftiga karlar, som tålde värre strapatser än så. Jag lät i hast förfärdiga en bår, och ett par soldater fingo bära honom den återstående biten. Efter sammanlagt 9 timmars marsch påträffade vi slutligen en fallfär- dig barack, där vi kunde taga in, och här fick jag nu tillbringa natten i sällskap med 20 soldater, 10 bärare och tre uppassare. Att

slå läger ute i det störtande regnet var ej att tänka på. Den sjuke bäraren lät jag linda in i en av mina filter, varpå jag gav honom 50 centigram kina och hällde i honom $\frac{1}{2}$ dricksglas whisky. Denna kur gjorde verkan, ty om en stund kvicknade han till, och morgo- nen därpå var han pigg och kry igen.

Den av mina uppassare, som hade hand om min sängutrustning - Abolobodjemadje hette han - ogillade på det högsta, att jag lå- nade ut min filt åt en vanlig "basense" (inföding), och han sade mig även rent utf att dylik hjärtnupenhet skadade mitt anseende. Jag svarade honom, att i så fall kunde han ej heller själv räkna på att få låna någon filt, om han bleve riktigt sjuk en gång. Detta sätt att resonera fann Abolobodjemadje högst omotiverat "ty jag är väl i alla fall en mycket mer betydande person än den där infö- dningen", sade han, och han uttalade "infödingen" med ett gan- ska eget uttryck av förakt. Jag förstod nog, var skon skon klämde. Han hade fått order att tvätta filten grundligt, innan jag ånyo tog den i bruk, och detta extraarbete behagade honom ej.

Då jag kom fram till Andudu, fann jag Corthai liggande i full feber. Han hade blivit biten av en giftig spindel, och hela armen var uppsvälld.

Närmaste tiden efter mitt besök i Andudu hade jag det lugnt och fridfullt, och denna tid begagnade jag till att anlägga en köksträd- gård. Jag hade mycket liten erfarenhet av, huru detta skulle gå till. I Nepoko hade vi visserligen en präktig köksträdgård, men jag be- fattade mig aldrig med densamma. Den arbetare som var engage- rad för att sköta trädgården, var kunnig i sitt arbete, och grönsa- kerna kommo på bordet utan att man behövde ägna en tanke däråt. Denne trädgårdsmästare hade emellertid slutat, strax innan jag av- tågade från Nepoko, och bland det folk, som jag nu hade med mig, fanns ingen, som hade något begrepp om trädgårdsodling. Jag an- skaffade emellertid matjord och lät lägga upp några trädgårdsland, och sedan började jag så och plantera. Jag hade en stor plåtbuk full av papperspåsar med olika sorters frö; då jag avtågade från Nepoko, hade jag sänär tvekat, om jag skulle belasta bärarna med denna, som jag tyckte, onödiga börda, men nu välsignade jag min omtänksamhet att ta den med. Jag satte alltså ärter, morötter, flera sorters sallad, kål-, tomat, rädisor m.m., och till min häpnad och förtjusning började å det växa på ett underbart sätt. Det första, jag sedan gjorde varje morgon, var att inspektera köksträdgården, och det växte verkligen, så att man kunde se skillnaden från ena dagen till den andra. Under den återstående delen av min "terme" hade jag nu varje dag färsk grönsaker på bordet, och detta bidrog i ej ringa grad att öka ens välbefinnande.

Jag blev så småningom så intresserad av denna trädgårdsodling, att jag ägnade all ledig tid åt densamma. Att hövdingen Kobako kom med sin kautschuk på rätt tid, eller att intet mord begicks på hela tre veckor föreföll mig av väsentligt mindre betydelse än att tomaterna gingo bra till. Förut hade jag alltid betraktat denna sorts sysselsättning med en smula förakt; jag tyckte, att det ej var något riktigt göra för en karl att gå och ansa ett trädgårdsland, och jag ömkade litet smått dem, som voro tvungna att sysselsätta sig med sådant. Men jag kom på helt andra tankar, sedan jag väl gått till verket, och jag fann, att det låg en säregen tjusning i att ansa och vårda de uppväxande plantorna, och att dag för dag iakttaga, hur de spirade och växte upp. Jag hade ju arbetskraft till förfogande, så jag behövde ej ligga själv och rensa landen, men jag måste dock dagligen vara med och övervaka arbetet samt hjälpa till här och där.

Förutom bostadshusen uppfördes även magasin för kautschuken med tillhörande torksängar. Då dessa senare taga stor plats, blir ett dylikt magasin av aktningstvårda dimensioner och arbetet för dess uppförande naturligtvis ganska tidsödande. Redan en månad efter min ankomst infunno sig flera hövdingar med sitt folk för att avlämna kautschuk, och då stod det nya magasinet färdigt att mottaga råvaran.

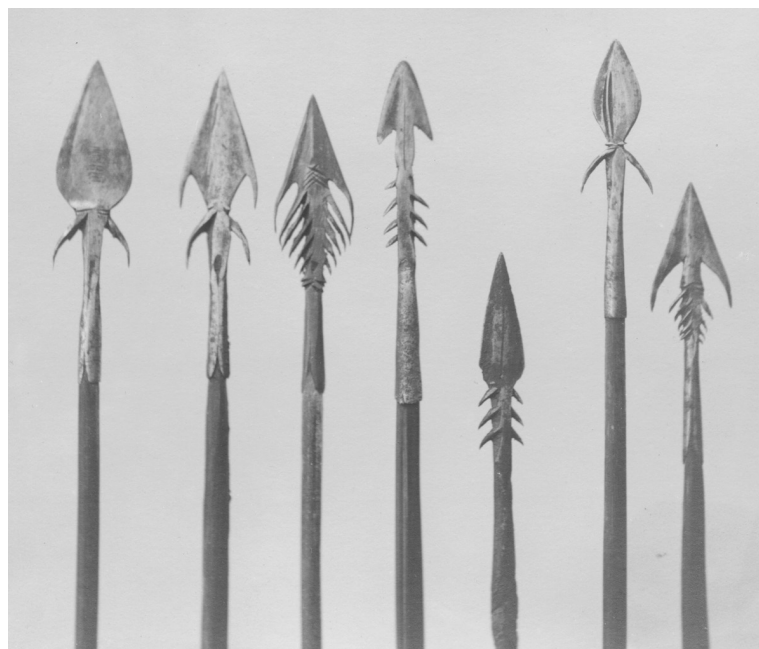
Ett annat arbete, som var ganska mödosamt, var iordningställandet av en skjutbana. Vegetationen var tät, och de redskap och verktyg, jag hade till mitt förfogande, ganska primitiva. På varje statens station borde en flaggstång finnas, och en sådan anskaffades alltså. Hövdingen Gode erbjöd sig att leta reda på ett smäckert och vackert träd i i skogen och försla fram det till stationen. En vacker dag kom han även i spetsen av ett femtiotal av sina män, som släpade på en magnifik flaggstång, tjuguo fyra neter hög och alldeles rak. Den var barkad och putsad och färdig att resas. Detta skedde även omedelbart under öronbedövande sång och skrik och när så stängen var rest, och flaggan gick i topp, under det vakten skyldrade gevär, och trumpetaren blåste "parad för fanan", hoppade och dansade negrerna av förtjusning. Gode fick en ordentlig matabisch och hans män likaså.

Som jag förut nämnt, hade jag mot förmodan blivit mottagen på fredligt sätt av de flesta hövdingarna och levde i fortsättningen på bästa fot med dem. Några stycken ställde sig emellertid avvisande och förorsakade mig mycket förtret. De anföllo kringliggande byar, brände och plundrade samt begingo allehanda excesser. Särskilt var det två hövdingar, den förutnämnde Gofe samt Bao, som utmärkte sig. De hade vid ett tillfälle gjort en raid mot höv-

dingarna Bangburus och Musalis byar och dödat fyra män samt sårat fjorton och tagit flera stycken till fånga. Jag skickade upprepade gånger bud till dem med neutrala hövdingar med anmodan att komma till stationen, för att jag skulle få tillfälle medla, men de vägrade envist och svarade endast, att deras privata mellanhanden ej angingo mig.

På detta sätt kunde det naturligtvis ej fortgå. De fredligt sinnade hövdingarna måste naturligtvis kunna påräkna stationschefens skydd och ingripande, i den händelse de blevo ofredade. Huru skulle han annars kunna begära, att de överlämnade sina inbördes tvistigheter till hans avgörande? Visade det sig, att han ej var situationen vuxen, så var det även slut med hans auktoritet, och de gamla laglösa förhållandena komme snart att åter bli förhärskande. Jag beslöt därför att infinna mig på ort och ställe och där söka komma i kontakt med vederbörande.

Som vanligt sände jag bud i förväg till de båda hövdingarna med meddelande, att jag om ett par dagar kommer att passera deras byar samt med uppmaning att invänta mig därstädes. Budbärarna borde även inpränta hos dem, att mitt besök hos dem var av helt ooh hållet fredlig natur, och att avsikten endast var att medla och att söka åvägabringa en fredlig lösning av deras mellanhanden. Något bruk av vapnen komme ej att göras med mindre jag ble-

Pilspetsar

ve anfallen, och de uppmanades på det allvarligaste att ej gå till fientligheter. Jag satte mig alltså i marsch men blev redan andra dagen oroad av Gofe's män. Då bärarna vid ett rastställe gingo för att hämta vatten, blevo de beskjutna och en man blev sårad.

Under den fortsatta marschen visade sig gång på gång beväpnade band, och var gång jag skymtade ett sådant, ropade jag: "skjut ej! Vi komma som vänner", men ingenting hjälpte. En soldat, Mabilu, fick en pil i huvudet, men hållet var långt, och den repade endast upp huvudsvålen en bit. Den gamle sergeant Ekobu fick en pil i höften, men den tog i den köttigare delen, och blessyren var ofarlig. Vederbörande blevo till slut så aggressiva, att jag måste hålla dem på avstånd med gevären.

I samband med de blessyrer, som Bkobu och Mabilu erhöilo, har jag noterat en kuriös omständighet. Innan vi satte oss i marsch, steg sergeant Ekobu fram och sade, att han var säker på att stupa under denna expedition, och bad mig därför ta hand om hans tillhörigheter, så att de ej blevo bortstulna från hans hustru. Jag frågade honom förvånad, varför han trodde, att han skulle stupa; vi skulle ju ut på en fredlig turné, och troligtvis kommer ej ett skott att lossas. "Jo jag kommer att bli dödad", sade Ekobu, "Kilongozi har kastat trolldom på mig".

Kilongozi var en av mina boyar; han hade varit i tjänst hos kapten de Brower, och då denne reste hem, engagerade jag Kilongozi, som var en ypperlig kock. Han var känd inom garnisonen för att kunna kasta trolldom, och det var flera, som beklagade sig över att ha blivit utsatta härför; Själv svarade han varken ja eller nej, då jag frågade honom, hur det förhöll sig med den saken. Han satte bara upp en min, som ville han säga: "Jaja, det kan nog hända, att de ej ha så alldeles orätt".

Bland dem, som Kilongozi hyste agg till, voro även sergeant Ekobu och soldaten Mabilu, och dessa båda trodde nu fullt och fast, att Kilongozi skulle bringa dem om livet med sina trollkonster. Da Ekobu blev sårad, och jag hjälpte honom att plåstra om blessyren, visade han en mycket nedslagen uppsyn och sade: "Här ser du, att jag hade rätt".

"Ja men det har lilla såret dör du ej av, och inte är du väl rädd för infödingarnas pilar, du som varit med i så många strider i dina da'r?" "Nej jag är inte rädd, men jag kommer att stupa, innan solen gått ned" svarade Bkobu, och det var omöjligt att ta honom ur den föreställningen.

Som en bekräftelse på sina onda aningar fick han en kort stund efteråt ännu en blessyr, och denna var litet allvarligare. En inföding, som låg i bakhåll, slängde iväg en pil, och den träffade

Ekobu snett bakifrån i skuldran. Den trängde igenom den övre köttiga delen, och spetsen gick in en bit i halsen, där den blev sittande. Pilspetsarna, som vanligen äro av järn och försedda med skarpa, bakåt riktade hullingar, sitta helt löst på skaftet, och följden är, att då någon blir träffad, och han instinktivt rycker ut pilen, så sitter spetsen kvar.

Så även här; en soldat, som såg, att Ekobu blev träffad, ryckte hastigt ut pilen, och spetsen blev sittande kvar i halsen. Det tog mig en bra stund att operera bort den med en ganska slö kniv. som var det enda instrument, jag hade. Något större blodkäril hade ej skadats, blessyren var ofarlig, och något men fick han ej av densamma. Ekobu hade nu fått sin beskärda del för denna dag; något vidare missöde blev det ej, men sitt sinneslugn fick han ej tillbaka, förrän vi voro återkomna till stationen.

Soldaten Mabilu, det andra av Kilongosis "offer", hade som sagt redan blivit sårad en gång. Innan dagen var till ända, fick han ytterligare två blessyrer. Först fick han en pil i armen. Det blev ett aldeles ofarligt köttssår, men då jag synade pilen närmare, fann jag, att den var förgiftad. Intill spetsen var den bestruken det svarta, klubbiga växtextrakt, som jag så väl kände till. Infödingarna tillredde detta genom att pressa saften ur en sorts lianer och låta den jäsas. Då giftet är färskt, verkar det hastigt och säkert och medför döden inom en kort stund, men det förlorar hastigt dessa egenskaper vid förvaring. Det gällde i alla fall att handla snabbt. Såret skars upp, och blodet pressades ut så gott sig göra lät. Armen bands om ovanför såret, varpå kulan avlägsnades ur en gevärspatron, och litet krut ströddes i såret och tändes på. Det sved nog bra, ty Mabilu hoppade omväxlande jämnfota och på ett ben och grimaserade värre, men bet tappert ihop tänderna och lät ej ett ljud. Såret inflammerades och armen svällde upp litet, men annars blev det inga menliga följder. Med eller utan Kilongosis trolldom tycktes han i alla fall vara förföljd av en envis otur denna dag. Det dröjde ej länge förrän han för tredje gången blev träffad av en pil, denna gång i bröstet. Pilen slant emellertid på ett revben, och det blev endast ett ofarligt köttssår, men även denna pil var förgiftad, och proceduren måste göras om.

Vägen slingrade sig fram i tät buskskog, och vegetationen på båda sidor var så kompakt ooh uppfylld av taggväxter, att det var omöjligt taga sig genom densamma utan att hugga sig fram. Här lågo infödingarna på lur och slängde då och då iväg sina pilar. Det är därför klart, att vi avancerade med ögonen vidöppna och med öronen på helspänn, men en man, som låg ett par meter från vägen var omöjlig att upptäcka, såvitt han ej själv rörde sin när-

varo. Sssst! En pil väser förbi och slår i buskaget på andra sidan vägen. Den snuddade vid mitt ena ögonbryn och skar upp ett litet sår. Många droppar blod spilldes ej, och det blev endast ett litet ärr som ett minne från Kongo. Jag slängde iväg ett par skott ur browningen och högg mig in i busksnåret, men infödingen, som legat på lur, var redan försvunnen. Han hade dock haft bråttom, ty sitt pilkoger tappade han i hastigheten, och det låg kvar. Följande dag anlände jag till Gofe's huvudby klockan 8 på morgonen, och här slog jag halt en stund under fåfånga försök att komma till tals med hövdingen. Jag fortsatte sedan till Bao's by, dit jag anlände efter 8 timmars marsch i den mest oländiga terräng, hung-

rig och genomvåt. Jag hade under vägen blivit anfallen upprepade gånger och kunde, med bästa vilja i världen, ej undgå att giva eld då och då för att försvara mig. Jag installerade mig nu under ett par dagars tid i Bao's by, och slutligen kommo budbärare från de båda hövdingarna, som meddelade, att de ville sluta fred. Jag hälsade tillbaka, att de borde komma själva, men de svarade genom sina ombud, att de ej vågade komma av fruktan för repressalier, men att de lovade lämna skadestånd till de byar, de överfallit och för övrigt förbundo sig att ej mera oroa de kringboende. Med detta lät jag mig för denna gång nöja och avtågade efter att ha hälsat dem, att jag genast skulle återkomma, därest de ej höllo sitt löfte.

Lugnet återställt och min fjärde jul i Kongo

Detta var sista gången, jag behövde gripa till vapen. I fortsättningen levde jag på fredligaste fot med mina infödingar och kunde obehindrat passera, var jag ville utan att bli anfallen. Jag gjorde sedan flerfaldiga expeditioner inom territoriet men behövde aldrig lossa ett skott för att försvara mig själv eller truppen. Jag hade även tillfredsställelsen se, att hövdingarna alltmer överlät sina inbördes tvistigheter till mitt avgörande och villigt rättade sig härefter.

Corthai, som var chef för understationen Andudu, hade dock svårigheter med ett par hövdingar därstädes. Då han en gång begav sig ut för att undersöka ett upprörande fall av kannibalism, som rapporterats, blev han anfallen, och han själv blev sårad. Blessyren var dock ofarlig, och han hade intet framtida men av densamma. Då jag återkom från denna senaste expedition och som vanligt inventerade mina tillhörigheter, fann jag, att man stulit 80 höns under min frånvaro. Jag anställde förstas förhör, men då det var omöjligt att finna ut, vem som var den skyldige, gjorde jag en razzia i soldaternas och arbetarnas läger och samlade ihop 80 höns, som jag flyttade över till min privata hönsgård. De soldater, som legat kvar å stationen, medan jag var borta, fingo 6 timmars straffexercis och arbetarna lika många timmars extraarbete, varförutom deras ranson av palmolja drogs in under en månad.

Elefanter fanns det gott om vid Botongwe liksom överallt inom territoriet, och de infunno sig ofta å stationen om nätterna. De soldater, som gingo på vakt, hade order att skjuta dem, ty de anställde stor skadegörelse i plantagerna. Under den tid, jag vistades i Botongwe, blevo även fyra stycken elefanter skjutna inom själva stationsområdet.

Under en av mina expeditioner hade jag tillfälle en gång se ett elefantgillar av en konstruktion, som förut var mig alldeles obekant. Det bestod av en tung stock, tillspetsad i ena ändan och upphängd ca 5 meter över en av elefanterna upptrampad stig. Genom en gilleranordning, slutande i ett par i gångstigen nedlagda stockar, på vilka en passerande elefant med största sannolikhet måste trampa, lösgjordes stocken och föll med den spetsiga ändan före ned på elefanten, som, om gillret fungerade efter beräkning, borde träffas mitt på ryggraden. En soldat gjorde mig uppmärksam på gillret, då jag så när höll på att trampa direkt på detsamma.

Leoparder gästade oss även ofta. Särskilt var det en gynnare, som flera nätter å rad var inne på stationen. Skiltvakten utanför mitt hus sköt ett par gånger på honom men utan att träffa. Jag byggde då en, som jag tyckte, mycket sinnrik fälla för att om möjligt taga honom levande, och till lockbete hade jag en liten killung. Till tröst för den djurvän, som eventuellt kommer att läsa dessa rader, vill jag tillägga, att killungen var placerad så, att leoparden ej kunde nå den, även om han gick in i fällan. Jag lyckades emellertid ej lura vederbörande. Fotspar utvisade, att han ett par nätter varit framme och tittat på anordningen. Han hade gått runt om fällan flera varv och även varit framme och nosat i ingångsdörren, men han gick aldrig in.

Min fjärde jul i Kongo blev jag av secteurchefen kapten Siffer inbjuden att fira i Durunga. Jag begav mig alltså iväg och anlände dit på själva julafton efter fem dagars marsch. Där voro för tillfället församlade icke mindre än fem européer, och det kändes ganska uppfriskande att få litet civiliserat sällskap efter att ha legat så länge ensam i urskogen. Chef för stationen var nu, efter Monsieur Legros' hemresa, en schweizare vid namn Aubert, en energisk och dugande tjänsteman och en pålitlig vän. Vi gjorde naturligtvis, vad vi kunde, för att giva samvaron en fästlig prägel, och luncher och middagar serverades efter en matsedel, som skulle kommit även den mest kräsmagade att slicka sig om munnen. Vidare anordnades kapplöpningar - på åsnor och mulåsnor - samt prisskjutning. Jag minns, att jag tog Ila pris i den senare, och att priset utgjordes av en helbutelj whisky, Buchanan Black & White, skänkt av kapten Siffer.

Det språk, vi talade i vårt umgänge med negrerna, var, som jag förut nämnt, ki-swahili. Varje stam har sitt eget språk, och då stammarnas antal kan räknas i hundratal, så förstår man, att språkförbistringen är avsevärd. Samtliga dessa språk tillhöra den s.k. bantu-gruppen och bilda, tillsammans med de talas språk, som talas av andra bantufolk i övriga delar av Afrika, ett avgränsat helt. I kommersiellt hänseende kunde man emellertid särskilja tre huvudspråk i Kongo, nämligen Ki-swahili, bangala och fiotti (även kallat baskongo eller kikongo). Ki-swahili är egentligen zansibariternas språk och torde ha vunnit spridning i Kongo under den tid, de arabiska slavjägarna och elfenbenshandlarna voro herrar i landet. Ki-swahili talades - jämsides med de inhemska

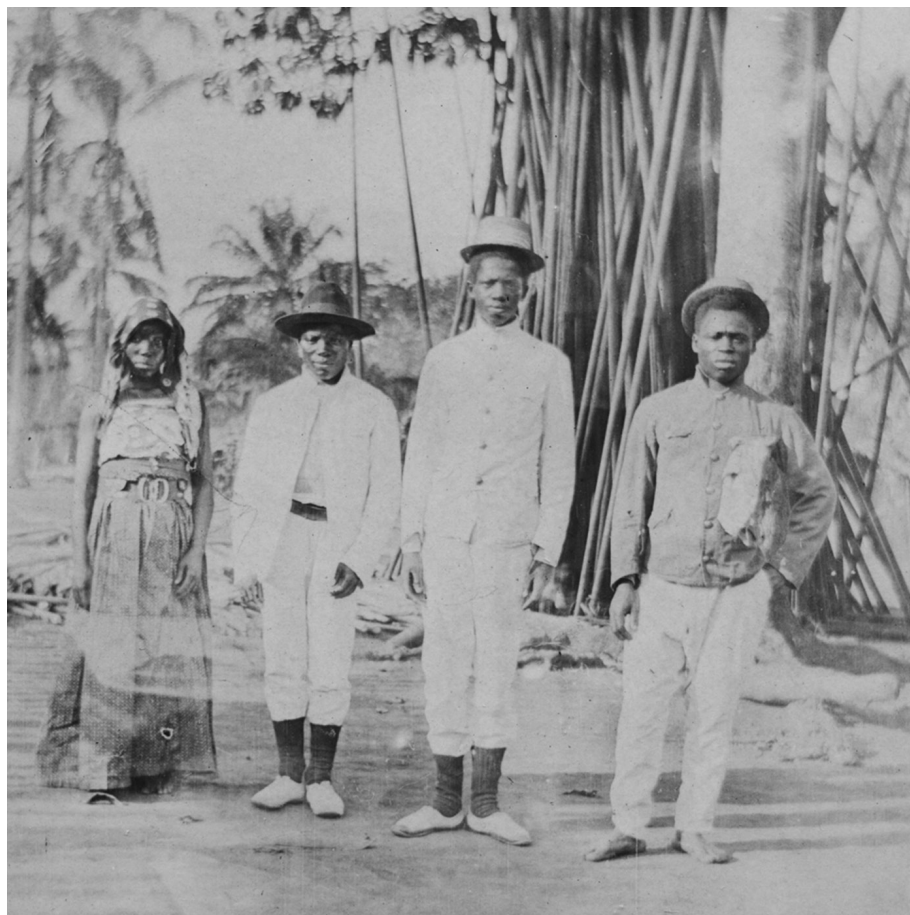

språken - i hela Orientalprovinsen, och ett faktum är, att varthälst man kom inom Kongo, förutsatt att man höll sig intill de större färdvägarna, så fanns alltid i varje by någon, som kunde tala detta språk. Ki-swahili är ett vackert och välljudande språk med ett rikt ordförråd och utvecklad grammatik. En italienare sade mig en gång, att det ej så litet påminde om italienska. Vi talade emellertid ej den rena ki-swahili i Kongo utan en dialekt av densamma, som kallades ki-nguana.

Samma ställning, som ki-swahili intar i Orientalprovinsen, har Bangala-språket i det centrala Kongo och bas-kongo i det västligaste Kongo. Det senare språket brukar i uppslagsböcker och i pressen benämnas Kongospråket. Detta kan vara berättigat i det avseendet, att det uppkallats efter det gamla hövdingedömet Kongo, som låg omedelbart invid Kongoflodens mynning, men det är vilseledande i så måtto, att man ovillkorligen får den uppfattningen, att ki-kongo är kongonegrernas språk, det och intet annat. Bas-kongo är det obetydligaste av de tre huvudspråken

och talas endast i ett litet avsnitt av Kongo, från Kongoflodens mynning och upp till trakten av Stanley-pool i närheten av Leopoldville. Då sålunda genom pressen går en notis, att missionären den och den utgivit en grammatik över "Kongo-språket", så betyder detta icke, att hans arbete behandlar "kongonegrernas språk" utan det språk, som talas nere i kusttrakten, och som heter bas-kongo.

Mina uppassare ha i det föregående skymtat någon gång då och då. Uppassaren kallades "boy" efter det engelska boy (pojke), och staten höll varje tjänsteman med en sådan. Ville man ha flera uppassare, fick man betala deras avlöning själv, och vanligtvis hade man två stycken, en kock och en, som skötte betjäntsytterna: städade, bäddade, tvättade, strök, dukade bordet och serverade maten o.s.v. Under den senare delen av min "terme" slog jag på stort och höll mig med tre stycken, nämligen en hovmästare, en stallmästare för åsnan och en kock.

Stallmästaren, hovmästaren och kocken samt kockens fru

Boyarna voro läraktiga och skötte sina sysslor väl, men de voro också vanligen stora skälmar, som man måste noga övervaka. Omsättningen inom tjänarestaben var stor, ty ideligen måste någon boy avskedas, vanligen på grund av stöld.

En av mina boyar hade specialiserat sig på mitt linne, och han gick ganska knepigt tillväga. Ens förråd av strumpor, skjortor, näsdukar etc, var ju begränsat, och anskaffningsmöjligheterna lika med noll, om man behövde persedlarna omgående. Det är därför givet, att man var rädd om dessa sina tillhörigheter. I en särskild plåtkista hade jag mitt reservförråd av linne och i en annan det, som tills vidare var i användning. En dag, då jag inventerade mina persedlar i den sistnämnda kistan, fann jag, att det fattades tre näsdukar och en skjorta. Jag sökte vidare, och fann dem undanstoppade i ett hörn av den koffert, där jag hade min paraduniform och diverse andra saker, som jag ej komme att under månadtal få någon användning för. Boyen resonnerade tydligen som så, att om jag upptäckte bristen, så skulle han börja låtsas leta och sedan hitta dem i den andra kistan samt urskulda sig med, att han av misstag lagt dem där. Han hade ju i alla fall ej stulit dem, då de ju funnos kvar. Jag låtsades om ingenting, men då jag tittade i kofferten med paraduniformen några dagar senare, så voro både näsdukarna och skjortan borta. Denna manöver upprepades ytterligare två gånger med någon tids mellanrum, och när jag så en dag frågade boyen, var de felande persedlarna funnos, så satte han upp en högst förvånad min och svarade: "det fattas ingenting, de ligga i den här plåtkistan".

"Öppna kistan då, få vi se!" Han gjorde så, och när han slutat räkningen, vände han sig om och såg på mig med högst indignerad uppsyn och sade tvärsäkert:

"Här fattas ju ingenting, vad "bråkar du då om?" "Jo du gubbe lilla, det fattas tre dagskjortor, en nattskjorta, tre par strumpor och fem näsdukar. Fram med dem nu med detsamma".

Makombo - så hette boyen - rev sig fundersamt i huvudet och började sedan leta i en annan koffert och hittade slutligen två näsdukar och en skjorta.

"De här måste jag ha stoppat ned här i rent misshugg; ja nu kommer jag ihåg, att jag gjorde det, men här äro de nu i alla fall!" sade han.

"Då kommer du nog ihåg, var du stoppat de andra sakerna också; raska på nu och plocka fram dem". "Nej buana, det är ingenting mer som fattas. Du har så mycket grejor, så du kan ju ej hålla riktigt reda på alltihop. Du tror väl inte att jag är tjyvaktig heller?"

"Jo din rackare, det är just vad. jag tror, och nu ska vi ta en liten titt i din egen koffert".

Men det var Makombo ej alls med på. Han hade endast en skjorta där, som han tidigare fått av mig samt ett par byxor, och så förresten så hade han tappat bort nyckeln, så att kofferten ej gick att öppna. Jag gjorde emellertid en inventering av innehållet i Makombos kista, och här fann jag alla de saknade persedlarna och dessutom diverse småsaker, raktvål, cigarrer, brevpapper, uniformsknappar m.m. som tidigare försvunnit på oförklarligt sätt. Makombo blev avskedad och fick 25 slag av chicotten vid kvällsuppställningen, men fick sedan på egen begäran stanna som simpel arbetare, då han ej ville återvända till sin hemby och dess ociviliserade förhållanden. Dylika mellanhavanden hade man titt och tätt med sina boyar. Att få tag på en, som var absolut ärlig och pålitlig, var omöjligt.

En vara, som var mycket begärlig, var salt och naturligtvis även smör. Det gick därför ej att lämna ut något större kvantum härav till kocken varje gång; då tog det slut med detsamma. En del gick naturligtvis åt till matlagningen, men större delen använde han till att tillhandla sig diverse förnödenheter och godsaker av infödingarna och kringresande araber. Slutligen lämnade jag endast ut dagsbehovet av smör och salt, för att det skulle räcka den avsedda tiden.

En morgon, då jag klev ut på verandan, fann jag att man planterat ut ett 10-tal trästickor bakom mitt hus. Jag kallade på min boy Abolobodjemadje och frågade honom, varför man satt dessa stickor i marken. Han svarade, att någon trollkarl varit framme under natten och placerat dem där för att jag skulle dö och bad mig för Guds skull ej röra vid dem utan istället låta honom kalla på Karibu-na-moto (helt nära elden), som var av Mayuggustammen och ej fruktade mabuddus trollkonster. Jag samlade emellertid ihop stickorna och lade dem i en av mina koffertar som ett välkommet tillskott i mina etnografiska samlingar, allt under det Abolobodjemadje och övriga närvarande livligt protesterade och förutspådde mig de värsta olyckor. M'boko (buffeln) steg fram och höll ett långt anförande, gestikulerade och skrek:

"Du har skjortor i kistan, vite, då du tar på dig en av dem, kommer din kropp att bli som en, som har smittkoppor. Du har ju strumpor och byxor där också, drag på dig dem, och du kommer att bli lam i både fötter och ben, eller också komma de att svälla upp, så att de blir mera lik en elefant än en människa, ty jag har sett många exempel därpå. Så har du tobak i kistan. När du röker den, kommer du ej att tunna blåsa ut röken genom näsan, som du brukar, utan den kommer att gå ut genom ögon och öron och ned i magen, och du kommer att bli döv och blind och uppbränd invärtes."

Slutligen avlägsnade de sig, livligt beklagande min oresonlighet och ivrigt diskuterande.

Några dagar därefter kom Mafutamingui (den mycket tjocke) och talte om, att han nu fått reda på, vem som planterat alla dessa "sing-be" bakom mitt hus. Mafutamingui var till yrket korgmakare och som sådan anställd vid kautschukmagasinen och var f. ö. känd som en stor skälm. Även hans svarta bröder hade denna uppfattning, och det vill ej säga så litet. Mafutamingui talte således om för mig, att det var hövdingen Guma, som skickat sin medicinman för att sätta ut stickorna, och han ansåg, att en sådan samvetslös karl borde jag utan vidare skjuta ned eller åtminstone stänga in honom ett par månader för att lära honom bättre seder. I detta senare fall skulle Mafutamingui gärna tjänstgöra som fångvaktare, naturligtvis mot litet kontant erkänsla exempelvis några krukor palmolja eller några meter kaniki (blå cheviot). Jag svarade honom, att jag varken tänkte göra det ena eller det andra, och att Guma gärna för mig fick gå och plantera stickor omkring mitt hus mitt på ljusa dagen, om han fann något nöje häri.

Mafutamingui hade varit i Guma's by för att fria men blev skymfligen bortkörd av hövdingen. Att jag visste av detta, var honom emellertid obekant. Dessa "singbe" voro av tre olika slag, som vi kunna kalla nr 1, nr 2 och nr 3. Nr 1 och 2 voro visselpipor.

Nr 1 är en jämntjock sticka 1 ½ dm lång, omlindad med smala järnband. I ena ändan är fäst, i form av en ögla, ett band skuret ur skinnet av ett djur med mjuk, vit päls. Vilket detta djur är har jag ej kunnat få reda på. Jag vet endast, att det lever nära vattnet och livnär sig av fisk. Dess namn på mabuddu-språket är "angbedu". Denna singbe användes på krigsstigen. En individ, som personligen känner en av sina fiender, ropar hans namn och blåser i pipan, och mannen ifråga kommer ovillkorligen att dö, om han ej lyckats skydda sig med en ännu kraftigare amulett, således ett mycket enkelt sätt att förpassa sin fiende till en annan värld. Singbe nr 2 är kortare, endast 8 à 10 cm lång och avsmalnande mot ändarna; den bäres i ett gehäng över högra axeln och på vänstra sidan av bröstet. Den användes på samma sätt som nr 1 men har även egenskapen att skydda mot pilar och gevärskulor.

Nr 3 har formen av en lång spetsig sticka, genombränd med ett runt hål på ca 1 cm avstånd från den grövre ändan. Ett tiotal av dessa stickor trädas genom hålet upp på en metallring, och det hela bäres på en tråklyka. Denna singbe användes på samma sätt som de föregående, men kan även användas under fredstid. Till exempel: en man hyser agg till en annan och skulle gärna vilja ta livet av honom. Han går då en mörk natt och placerar dessa stickor i närheten av sin oväns hus. Innan han sticker ned dem i

jorden, blåser han i det runda hålet i var och en av dem och önskar, att hans fiende måtte dö. Denna singbe kan även förorsaka döden på annat sätt: göra vattnet dödsbringande, som hans fiende dricker, köttet, som han äter, och de vägar, han brukar trafikera o.s.v. För att ernå detta är det tillräckligt att blåsa genom hålen och formulera sin önskan. Det var singbe av den sistnämnda sorten, som man placerat bakom mitt hus.

Jag hade många gånger funderat på att försöka skaffa mig ett skelett av en mambutiskogsdvärg. Ett sådant borde ju vara en stor raritet och ett intressant nummer i ens samlingar. Jag vidtalade därför en vacker dag hövdingen Meyele, som jag visste var lierad med ett talrikt band skogsdvärgar, att försöka skaffa mig ett sådant och lovade honom en rundligt tilltagen matabich, om han lyckades. Han lovade göra, vad han kunde. Efter någon tid kom han även och överlämnade ett fullständigt skelett av en mambuti. Läsaren gör nu kanske följande reflexion: "Han lät naturligtvis slå ihjäl den stackars skogsdvärgen för att komma åt skelettet". Men jag kan då lugna honom med, att skelettet visade tydliga spår av att ha legat länge i jorden, och för övrigt har det sina svårigheter att slå ihjäl en skogsdvärg. Ingen negerhövding skulle riskera detta, därtill äro skogsdvärgarna alltför fruktade.

De flesta tjänstemän ute på stationerna brukade hålla sig med papegojor, en eller flera stycken allt efter råd och lägenhet. Papegojor funnos i stort antal, och negrerna brukade fanga dem som ungar. Den vanligast förekommande varieteten var den grå med röd stjärt. När sedan papegojorna växte upp, och stjärtfjädrarna fått sin fulla storlek och bjärtröda glans, ryckte infödingarna bort dem och använde dem som huvudprydnad. Jag försökte alltid avstyra detta ofog, då tillfälle gavs, men att få infödingarna att förstå, att de gjorde sig skyldiga till en grymhet, då de ryckte bort stjärtfjädrarna, var omöjligt. För en papegoja betalte man i vanliga fall en doti indigo drills (blå cheviot), motsvarande i pengar ungefär 3,70 francs. Hade man en tom vindamjeanne, dög även denna som betalning. Under sista tiden i Botongwe hade jag åtta stycken papegojor. På dagarna sutto de på en bambustång på ena sidan av verandan, och trots att de ibland förde ett infernaliskt oväsen, voro de i alla fall ett sällskap. De voro ganska olika till humöret och hade var och en sina utpräglade egenskaper. En del voro godsinta och vid gott humör dagen lång, och jag kunde ta dem och vända på dem, hur jag ville, och de bara kuttrade helt belåtet. Då jag satt i min fältstol, brukade de klättra upp och sätta sig på axeln, och här sutto de och nöpo mig lekfullt i örat eller ströko huvudet smeksammt mot rockkragen. Andra voro däremot

så argsinta, att de höggö åt en, bara man stack fram handen, och detta ilskna humör behöllo de, så länge jag hade dem.

Några stycken lärde sig tala ett och annat ord, och särskilt var det en, som exellerade i detta avseende. Hon härmade mig själv och mina boyar så förvillande likt, att om man ej vetat, att det var papegojan, så skulle man ovillkorligen tro, att det var vederbörande själv, som pratade eller skrattade.

Klockan 2, då middagsuppställningen skulle ske, brukade jag gå ut på verandan och ropa: "clairon" (trumpetare), och trumpetaren skyndade sig då ut ur vakten och blåste "uppställning". En middag, då klockan var bara ett, hörde jag plötsligt min egen stämma

Örnen under nedfärden utför Aruwimifloden

ropa: "Clair-r-r-on!" och ögonblicket efter trumpetarens "ta-ra-ra ta-ra-ra ta-ra!" Det var papegojan, som den gången gav order om uppställning, och hon härmade mig så bra, att trumpetaren ej ett ögonblick tvivlade på, att det var jag själv, som ropat. Papegojorna matades med majs. Då solen började luta mot horisonten, klättrade de ned och klev gravitetiskt och i gåsmarsch iväg till sin bur, som jag låtit förfärdiga av bambustänger.

Förutom papegojorna hade jag även två hundar, fem apor och en

örn. Hundarna, som hette Miss och Tippu-tipp, voro valpar efter den Miss, som en gång i tiden dog i Nepoko efter att ha blivit biten av en orm. De övriga valparna hade jag skänkt bort till stationens tjänstemän samt en till löjtn. Boyton, som för närvarande var stationschef i Medje. Aporna hade jag köpt av infödingarna och likaledes örnen. Både de förra och den senare voro ungar, då jag fick dem, och aporna blevo med tiden alldeles tama. De gjorde emellertid så mycket rackartyg, att det ibland frestade på nerverna: hällde ut bläckhornet på min nya fina bordduk, slängde ut sockerskålen på gården, släpade upp min korkhjälm på taket o.s.v. Men de beredde även mycket nöje med sina upptåg. Jag kom emellertid till den uppfattningen, att allt vad de gjorde förestavades mer av elakhet och än av okynne. Då de ställt till med något, som gjorde en ordentligt arg, så kunde man riktigt se på dem, hur belåtna de voro. Hunden och aporna voro mycket goda vänner. Då Miss under middagsrasten låg och dāsade på verandan, brukade aporna komma och dra henne i öronen ooh svansen, och endast någon gång, då de togo i litet för hårt, kunde det hända, att hon morrade till.

Då jag kvällar och morgnar gjorde min rond genom soldat- och arbetarlägren, brukade en av aporna alltid komma hoppande med för att hålla sällskap, och då hon tyckte det blev besvärligt att gå, hoppade hon upp ooh satte sig på ryggen av Miss, som alltid följde mig tätt i spåren. Och Miss opponerade sig ej alls utan promenerade lugnt på utan att låtsas om något.

Örnen var en s.k. "kronörn" (aigle couronné, spizaète), och sitt namn har han fått därav, att då han blir retad, resa sig de vita fjädrarna på hans huvud och bilda liksom en krona kring det samma. Det var ett ståtligt djur men svår att handskas med, ty han anföll en genast, om man kom i närheten. För hans räkning hade jag låtit bygga en rymlig bur av bambu, och här satt han om nätterna. På dagarna fick han emellertid vistas i det fria men bunden med ett 10 meter långt stadigt rep om ena benet. Ibland hände det, att han lyckades skära av detta med näbben, och då var det ett ganska besvärligt göra att fånga in honom igen. Jag hade naturligtvis klippt vingarna, men det kunde ha sina svårigheter ändå. Jag hade emellertid experimenterat ut ett bra sätt, och det gick så till, att jag gick emot honom med en lång käpp. Han blev då arg, fjädrarna på huvudet reste sig, och med upplyftade vingar sprang han emot mig. Två av mina boyar sprungo nu efter honom bakifrån; den ene högg honom i de utbredda vingarna och lyfte på detta sätt upp honom, samtidigt som den andre hastigt nappade tag

*Kapten Siffer samt hövdingen Kobako sittande till vänster och Manza till höger.
Den kraftigt byggde mannen bredvid soldaten är min närmaste granne, hövdingen Gode.*

med ena handen om benen och med den andra tog ett fast grepp om nacken på honom. De höllo honom sedan på detta sätt, medan jag band fast repet igen. Miss gjorde alltid en stor omväg, då hon skulle passera örnens bur. Hon hade en gång fått ett ordentligt nyp ooh hyste en panisk förskräckelse att komma i närheten. Tidigt en morgon hade örnen lyckats komma lös och begav sig direkt fram till aporna och kastade sig över en av dem. Jag skyndade ut, då jag hörde apan skrika, men innan jag hann fram, hade örnen redan kramat livet ur henne med sina starka klor. En gång högg han klorna i en get, som kommit i närheten, och den stackarn blev ganska illa sargad, innan hon högljutt skrikande lyckades slita sig loss. Vidstående fotografi är taget under nedfärden utför Aruwimi-floden på väg hem och visar örnen stående på en bambubur, placerad i fören av en av de piroger, jag använde under resan.

De sista månaderna, som jag tillbringade i Botongwe var den angenämaste - jag kan rent av säga den lyckligaste - tiden av min Kongovistelse. Jag befann mig vid utmärkt hälsa och hade ej haft det minsta feberanfall på över ett helt år. Postkurirerna kommo regelbundet, och var tredje vecka fick jag en packe tyska, engelska, franska och svenska tidningar och illustrerade magasin. Tobak hade jag i överflöd, och statens vinsändningar kommo regelbundet. Arbetet gick raskt undan, lugnt och utan störningar, och truppen var väldisciplinerad och lydde blint. Jag levde nu i

fred med alla hövdingar, och oroligheter förekommo sällan. De överlämnade villigt sina inbördes tvistigheter till mitt avgörande och rättade sig därefter. Vederbörande betalade sin skatt, utan att de behövde påminnas, och då jag befann mig på marsch, blev jag överallt mottagen på vänskapligt sätt. Jag hade således anledning känna mig tillfredsställd och trivdes bra, men icke dessmindre började jag så småningom längta hem, och då tiden var inne att vända näsan hemåt, gjorde jag det med glädje.

Då secteurechefen, kapten Siffer, en gång kom på inspektion, hade jag tillfredsställelsen kunna presentera för honom två av hans gamla antagonister, hövdingarna Kobako och Manza. Kapten Siffer hade tidigare utkämpat många duster med dessa hövdingar, och Kobako hade en gång, som jag förut nämnt, tagit två av hans soldater tillfånga och ätit upp dem. Dessa gamla mellanhavanden voro nu emellertid glömda, och allt andades fria och försoning. Kapten Siffer hade tjänstgjort med utmärkelse många år i Kongo. Han hade namn om sig att vara en framstående officer och föregick alltid med gott exempel, då det gällde att trotsa vedermödor och svårigheter.

Min tjänstgöringstid närmade sig emellertid sitt slut, och kort innan jag bröt upp för att anträda resan hem, anlände min efterträdare, belgaren löjtnant van Bosterhout. Jag tillbringade nu ett par angenäma

Löjtnant van Bosterhout

veckor i hans sällskap. Han hade tjänstgjort flera år i Kongo och hade många intressanta upplevelser och iakttagelser att berätta om.

Samma dag, van Bosterhout kom, fingo vi besök av en karavan myror. De satte kurs direkt på van Bosterhout's hus, och denne, som just höll på att packa upp sina tillhörigheter, måste hals över huvud ge sig iväg ut. Myrorna voro av den svartröda, stora sorten, som av infödingarna kallas "siafu". De marscherade i täta led, och det tog sex timmar, innan kolonnen, som höll en bredd av 70 cm., passerat förbi. Jag fruktade, att myrorna skulle fortsätta till mitt hus, som låg bara ett 20-tal meter därifrån, men lyckligtvis satte de kurs rakt över de öppna platsen framför och fortsatte in i skogen.

Vid en approximativ beräkning fann jag, att denna karavan måste ha innehållit mer än en million myror. Jag räknade då med en marschhastighet av en meter pr minut, och denna är snarare för lågt än för högt tilltagen. Man förstår vilka härjningar ett dylikt rövarfölje skall anställa under sina vandringar. En dylik karavan väjer ej för några hinder, utan går rakt fram. Om ett hus ligger i dess väg, sprida sig myrorna över golv, väggar och tak, och varenda vrå genomsnokas. Finnes då något ätbart framme, så är det hopplöst förlorat för ägaren. Allteftersom karavanen passerar huset, återtar kolonnen sin regelrätta formering. Man stötte ofta på dylika myrkaravaner i urskogen, och man aktade sig noga att komma i närmare kontakt med dem.

Uppbrottet från Kongo

Min sista feber i Kongo fick jag dagen innan jag skulle bryta upp. Den var dock ganska lindrig, och fördröjde endast avresan med ett par dagar. Vägen togs över Durunga, för att jag skulle få tillfälle säga adjö till tjänstemännen därstädes och aväta den avskedsmiddag, som kapten Siffer inbjudit till. Mina båda hundar Miss och Tippu-tipp sålde jag till monsieur Rouiller, chef för understationen Madema, för 70,- francs, och det var med saknad jag skildes från dessa trogna följeslagare. Resan gjordes i korta dagsmarscher; jag hade ju ingen anledning förtä mig, och jag hade god tid på mig för att hinna till Stanleyville i rätt tid till flodångarens avgång.

Då jag passerade de oländiga bergen mellan Fundi och N'Gayo, drog jag mig till minnes alla de vedermödor, jag haft att utstå i denna trakt, och hur ofta jag svurit över denna ändlösa väg, backe upp och backe ned som aldrig tycktes ta slut. Särskilt mindes jag min andra julafton, som jag tillbringade ensam i urskogen med mina soldater och bärare, sönderbränd av solen och med uniformen i trasor, Nu var jag emellertid på väg hemåt. Sinnet var lätt och inga bekymmer tyngde; inga palaver mer med tredskande hövdingar, inga mördare att arrestera, inga kautschuktransporter att befatta sig med. Allt var lugnt i Schipkapasset, och då jag lade mig på kvällen, kunde jag somna in i den angenäma förvisning, att den dag, som följde skulle bli lugn och fridfull.

Anländ till Avakubi, möttes jag där av en order att gå till guldgruvorna i Kilo och avhämta en sändning guld samt eskortera den samma ned till Stanleyville. Detta skulle emellertid ha fördröjt min hemresa med två månader, och som jag redan tjänstgjort avsevärt mera än min kontrakterade terme, och för övrigt mitt sista par marschskor, som redan voro illa åtgångna, ej skulle ha stoppat för en extramarsch på två månader, fick detta uppdrag anstå. Den vita personalen på stationen var helt och hållet ny sedan jag sist var i Avakubi, och stationschef var f.n. en schweizare vid namn Bernard. I Avakubi träffade jag även zonens nye läkare doktor Rosati, som slagit ned sina bopålar där för en kortare tid. Jag hade tidigare träffat doktorn vid ett par tillfällen i närheten av Bafabaka och blev nu genast, jämte stationschefen, inbjuden till middag. Doktor Rosati hade en mycket skicklig kock, och middagen, som serverades efter italiensk matsedel med capoletti etc., var verkligen av hög klass. Doktorn - en herkulisk gestalt med stort svart helskägg - var en angenäm värd, och det blev ett

myckert muntert samkväm, kryddat av hans godmodiga humor och berättelser om sagolika jaktäventyr. Doktorn var nämligen stor jägare. För tillfället hade han specialiserat sig på fågeljakt, och hade en stor och vacker samling fåglar, som han själv stoppade upp. En dag kort förut, då han var ute på elefantjakt, höll han på att råka illa ut. En elefant grep honom om benet och slängde honom handlöst med huvudet före i ett busksnår. Elefanten trampar vanligen ihjäl den, han vill åt, sedan han först dängt honom i marken, men doktorn hade sinnesnärvaro nog att åla sig iväg i den tätbevuxna terrängen och kom undan, fastän så pass mörbultad, att han nätt och jämnt kunde gå på, ett par dagar.

Nedresan till Stanleyville skulle ske vattenvägen utefter Aruwi-mi- och Lindifloderna, och efter tre dagars uppehåll i Avakubi inskeppade jag mig alltså med hela mitt bohag, eskort, roddare och upppassare. Aruwimifloden, en biflod till Kongo, kallas i sitt övre lopp Ituri och passerar omedelbart intill Avakubi. Till mitt förfogande hade jag två stora präktiga piroger. Efter tre dagars resa anlände jag till stationen Bomili, och här återfann jag doktor Rosati, som gett sig iväg strax före mig, ditkallad genom ilbud för att bistå secteurchefen därstädes, kapten de Coste, som fått hematuri. Han var mycket illa däran, men doktorn hade kommit i tid för att rädda livet på honom, och krisen var nu överstånden. I Bomili låg kapten Larsen begravnen, och jag begagnade tillfället för att göra ett besök vid hans grav. Han var en av de danska officerare, som jag gjorde bekantskap med under min vistelse i Bryssel; jag har tidigare omnämnt honom i detta sammanhang.

Resan gick i fastställda etapper, och för övernattnings funnos hyddor (gîtes-d'étapes) uppförda invid floden och vanligen i närheten av någon by, där livsmedel kunde inköpas för passagerare och eskort. De förra utökades under resans lopp med ett 30-tal man; soldater, som tjänat ut och nu voro på väg hem, nyrekryterade soldater, som skulle ned till instruktionslägren samt förbrytare, som skulle ned till Stanleyville för att ställas inför domstol därstädes. Det var således en brokig samling följeslagare, jag hade, och jag tyckte, att min lilla flottilj tog sig riktigt imponerande ut, där den paddlades fram under roddarnas högljudda rop och sång. En dylik flodresa saknar ej sitt behag. Vanligen embarkerade jag klockan sju på morgonen efter att ha intagit en stadig frukost, i

min stora pirog, som gick i têtén, hade jag låtit bygga ett soltak, som fullständigt skyddade mot solstrålarna, och väl installerad under detta tak kunde jag utan risk taga av den tyngande korkhjälmén. Pirogen var så bred, att mitt hopfällbara bord och en bekväm, stol hade god plats, lunchen tillagades och avåts ombord, utan att något avbrott behövde göras i resan. För detta ändamål hade kocken lagt upp en liten sandbädd framme i fören, och här satte han fyr på de små vedpinnar, som behödes för kokningen och stekningen. Ehuru man sålunda hade föga svängrum, och resan fortgick från tidigt på morgonen till sent på eftermiddagen, blev tiden ändå ej lång. I de stationer, jag passerade, fick jag böcker och tidningar. Jag hade således fullt upp att läsa, sceneriet var omväxlande och delvis storslaget, och jag tröttnade ej att beundra den rika vegetationen och de ständigt växlande tavlor, som upprullades. Elefanter visade sig ibland vid stränderna, dit de gått ned för att dricka, och på sandbankarna såg man ofta krokodiler, som lågo och solade sig, orörliga och med gapen vidöppna. En och annan flodhäst skymtade även.

Jag hade även tur med vädret; endast en dag under hela resan regnade det. Eljest var det strålande solsken, och över den mäktiga floden fläktade vinden alldeles lagom för att hettan ej skulle kännas tryckande. Där jag nu satt, bekvämt installerad i min fältstol, med böcker, tidningar och tobak inom räckhåll, medan pirogen gled fram, och ögat fångades av ständigt nya scener i det storslagna panorama, som den tropiska vegetationen bildade, njöt jag även i fulla drag av tillvaron.

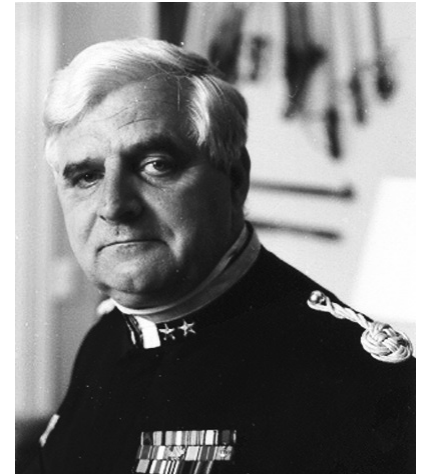
Floden flyter jämnt och lugnt, och strömdraget är vanligen ej starkare, än att pirogen får en lagom stor fart, för att resan skall kännas angenäm. På sina ställen hade vi dock försar att passera, och jag minns, att jag kände mig litet kuslig till mods, då jag fick sikte på den första av dem, och hörde dånet av de frambrusande vattenmassorna. Då vi rusade iväg utför, med vattnet skummande och kokande kring pirogen och stenar uppstickande här och där, sade jag till mig själv: "det här går aldrig väl" men roddarna lotsade oss fram med sådan skicklighet, att vi ej fingo den minsta bottenkänning. Hur de kunde klara stenarna, är mig alltjämt en gåta. Gick pirogen omkull, så var det ej endast drunkning man riskerade; krokodiler funnos massvis i denna flod.

En resa som denna, då dagarna förflyta lugnt och fridfullt i tvungen överksamhet och ensamhet, inbjuder till meditation och jag hade även god tid att summera mina intryck. Hade tjänstgöringen i Kongo motsvarat förväntningarna, eller var det med missträkning, jag vände hemåt? Då jag i minnet genomgick mina upplevelser, kunde jag ej finna annat, än att jag hade all anledning vara tillfredsställd. De föreställningar, man gör sig på förhand, om förhållandena i ett land, som man aldrig förut besökt, överensstämmer aldrig i detalj med ens senare erfarenheter, men jag kunde dock i detta fall säga, att jag i stort sett fått mina förväntningar uppfyllda. Äventyr och strapatser hade jag motsett med intresse, och de uteblevo icke; klimatfebrarna hoppades jag klara, och jag gjorde det även ehuru efter hårdhänt och obehaglig bekantskap. Den facit, jag kom fram till, var således gynnsam och borde inbjuda till att ännu en gång pröva lyckan.

Urban Schwalbe är sedan 2006 pensionerad överstelöjtnant vid Livgardet. 1994-2006 chef för Garnisonsavdelningen, numera benämnd Kommendantstab, vid Kungl. Slottet i Stockholm. Från 2007 verksam bl.a. som sekreterare vid Försvarets traditionsnämnd.

Pensionerad överstelöjtnanten vid Livgardets dragoner Christian Braunstein, arbetar sedan 1997 som 1. försvarsantikvarie vid Statens försvarshistoriska museum i Stockholm. Under åren 2008-2011 var han avdelningschef där och chef för kansliet för det 2008 bildade militära museinätverket Sveriges militärhistoriska arv. 1991-1996 var han Försvarsmaktens traditionsofficer och 1997-2006 sekreterare i Försvarets traditionsnämnd.

